pe coperta!

Cupa

Biblioteca

TABEL CRONOLOGIC

Cronologia greaca fiind încă imprecisa în detaliu, mai ales pentru epocile îndepărtate, tabelul de mai jos nu are pretenţia decât să dea unele puncte de reper, alese dintre cele mai sigure, sau, cel puţin, dintre cele mai probabile. Chiar şi aşa, multe din datele menţionate rămân încă în discuţie. Puţinele indicaţii privitoare la istoria artei vădesc sărăcia informaţiei noastre în materie de date precise în acest domeniu, unde cronologia se întemeiază mai ales pe evoluţia stilistică, a cărei apreciere este, într-o oarecare măsură, mereu subiectivă.

Evenimente politic.

— Ajţ «... i mimuri.

Sincronisme în afara lumii greceşti

2700

2100

cca. 2500 – 1900. E-poca bronzului timpuriu

1900! cca. 1900 – 1600.

Bronzul mijlociu. Apariţia I» Grecia a primilor eleni cea.2700 – 2100. Epocabronzulul timpuriu în Creta cca. 2500. Construcţia primei piramide în B-g» Pt cca. 2100 – 1700» Primele palate cretane cca. 1900. Apariţia hitiţilor în Asia Mlc &

Evenimente politice şi militare cca. 1600 – 1100. Bron/, ul târziu

1450

Sincroni iune aşitfândire! În afara lumi

ea. 1730. Invai ziua hicsoşilor

Iu Hgipt cca. 1 (500 – 1400. Al doilea rând de palate o rota ne

cca. 1450. Micenlej cca. 1450 – 1400 j nii ocupă Cnosos Primele docu-i mente în Htu>-j arul B

! 400 l cca. 1400 – 1200. cca. 1400 – 1200 14°0 ilApogeui

micenie-ite! e de.

Apog altor

Miceae.

1365 i

1350

1298

1295 1250

1230 120

Poarta cu Ici şi Tezaurul lui Atreu de ia Micene cca. 1200 – 900. De-cliuui civilizaţiei miceniene.

ea. 13 (55. Reforma religioasă 11 1 1 Akenaton, în

1298 – 1232. Domnia lui Karases ai II-1 ca 1295. Uit al ia le ce; v. 1250. Templul lui Ruu»-3C3: îl n-le-i de la Al>u-SLmhel. În E-S I>t.

: a. V.

230. A tactil» P°I>ca" r clor nsftrii" i Mediterana D t îeninla.

Eveniment.

politice şi militare

Sincronisme Arta şi tundire în afara lumii 1 greceşti

11 S3 Data tradiţională a cuceririi < Troici, după «o –, uologia lui Erai tostene. i

HSO. Distrugerea imperiului îi iţit de către „popoarele mării".

1150 1100

900

«00

niO-950. I. li3".

vazia doriana.

cca. 1100. ceputul l u Ui i r

ce

cca. SOO. Spartanii termină cucerirea Ieaconiei.

O 900 – 700. Ceramica geometrica-cea. 800. EU-borarcu alfabetului gr e „" iec. Vin Vasele Diprion. 776. Prima ce lebrare curilor pice.

a. 800. Întemeierea Car

757. lume, colon a calcidlenilor.

J o-ilim

753. Data tradiţionala a întemeierii Rome i.

cca. 750. Synoicismul atenian. Sfâr-situl regalităţii. Arhontatul. cca. 747 – 657. Regimul Bahiazilor, la Corint.

740, cca. 740 – 720. Sparj la: primul rilzt oi mesenian.

cea.750 – 700… llomer, H ia – pe şi odisee

Evenimente politice şi militare

— Înlive

l

cca. 650 – 600. Înlor irca artei „dedalice" Femela din A.uxerre. Tem piui delal ri-uias, la Creta-Xoana, în bionz de U i Dreros. El-poinos şi-Scy-lis, sevtiptori, elevi ai".

Dedal.

632. Atena: Mcgac les masacrează pe partizanii lui Cilon.

cca. 631. Călătoria samianului Co-laios la Tarteaos (Spania).

631. Cirene, colonia Terrei.

612. Atenienii iau megarienilor Sala mina.

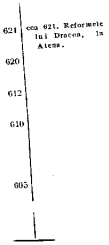

cca. 620 – 540. Ceramica co-i între.

cca. 610 – 600. K uf oi de la Sunion. Ku-fos de la Di-pylon (capul şi minn).

(312. Babilonienii distrug Ninive.

f) 0 o cca. 600. Marsilia, colonie a Faceei «05 – 562. Na codonosot.

cca. 600 – 550". „Cupele laconiene.

Evenimente politice şi militare
Arta şi gândire
600 – 590. Delii: primul război sacru.
594 594 – 593. ArhouU-i tul şi reformele lui Solon Ui l'Atena.
586. Căderea t; n iei la lor i r, t.
cca. 600... începutul ceramicii attice cu figuri negre.
cca. 600. Construcţia ti era-ionului de la Olimpia.
A'leeu şi Salo (începui ţi-l sec. VI).
cca. 580. AgTJgeâitul coloniei a geiei.

Sincronisme în afara lumi greceşti

585. Ki prezisă" ies.
lipsa.
— Ta
582. I, a de H i se celebrează pentru prima oară Jocurile pitice.
cca. 580. Frontonul templului lui Arte-mis Jiu Cor-fu.
673 Instituirea Jocurilor ne-meene.
5 SS – 568. Domnia lui Apr ies în Egipt.
586 – 529. Captivitatea evreilor în 15 a-bilon.
568 – 525. Domnia faraonului t Ainasis în K-gipt (prospeiarea oraşului Xa u era tis».
550
519 548 5 K
539
534
Evenimente politice şi în i li ta rf
61.500. Pisistritte devine Urau U Atena.
Arţari gândire
Sincronisme în afara lumii greceşti
566.
Orgi în rare:! U A ten. – a Ilarilor I'anatence.

5 IS. Facecnii, alungaţi de perşi, se instalează la Alalia (Corsica).

540. Bătălia de la Aialia. Grecii a-l ingaţi de carlu-ahiezi din Corsica.

cca. 550 – 525. Activitatea o-larilor E xe-kias şi Ataa-Sis la Atena.

548. Incendiul templului de la DeHi.

Anacreoa d lui Teos (A doua u m. a sec. VI).

cca. 540 – 530. Templul lu'* Apolo din Corint.

560 – 546. Cfâsu3 regele Lidiei. 557 – 522. Cât»
al II-lea ce!
Mare, regols perşilor.

549. Ciriis. re al mezilor perşilor.

j 546. Cucerirea Lidiei de că -tre' Cărus.

534.
P r unul concurs tragedia D ion is îi l e la Atena.
da la
de

539. Cirna cucereşte Babilo-nul.

53 3	53TS. Pollerate devine tiran la Sâni 03.	1]

e „rt D	Evenimente, „„ politice 1 Artaşiwndiro militare j	Sincr <îi onism în afara lumii greceşti

			530 – 522.
530	t	cca. 530. Încei puţurile cera I micii eu fi guri roşii, la Atena.	Cam-bise, rege al perşi lor.
527	52	527, Moartea lui Piânainte de 525. sistrate la Atena; Tezaurul sif Hipias şi 11 iparh, uienilor de	
525	52	tirani. la Delfi. cca. 526 – 456… Eschil.	525. Cambise cu cereşte Egip tul.
			522 – 486.
522	52		Dn-rius, regele perşi lor.
			cca. 520.
520	52	j I 1 ! I	Construcţia prin mulu i templu pe Capitol în la Roma.

518 51G

514
511
510 509
506
51 t>. Perşii cuceresc Sa moşul. Moartea lui Policrate.
514. Asasinarea lui lliparH la Atena.
511. Perşii «uţuni pe grecii <5 i”-v Tnt-cin.
510. Căderea tiranici la A tenii.
după 508. Reformele lui Clistenc la Atena.
506. Primele colonii milimre (cle-Ttiliii) ale Atenei (Kubeea).
Sculptorul atenian Anterior (sf. sec. VT).
510 – 500. Apolo de lajveii.
509. Căderea monarhiei la Roma.
cca. 505 – 500. Tezaurul ateii ienilor de la Delfi.

ce p	O;	Evenim ente politice fţ\ militare	Artă! îi gândire	Sincr onisme în afara lumii greceşti
UO	ÎJ			cca. 500. Palatul de la Per-sepolis.

4 W
198
499. UtvOHA Îi. nici
494. îafrângerea liotei ionieue la lyade. Perşii cuceresc M iletul.
498. Prima odă a lui Piudar (l’itica a
X-a). i 496 – 4<j6. Se
!
j K’Cie.
l cca. 4S5 – 480.
j Templul Afa
Iei de la r. gî i na.
33. Ia Atena 61 reprezintă Căderea Miletului deFry-uilios.

	49	491 –		
1		478. În Sicilin, Geloa tiran al Geleişi apoi ai l Siracuzei.		
		491 – 490. Primul j război persan.		
	4	490.		
DO		sept. Victoria de la Maraton.		
	48	488.	I	
8		Prima aplicare n fostracisniului;		
		la Atena.	j	
	486 i		S	486 – 465. Xerxes,
	I.			rege al periilor.
	48	cca. 485.	tea.	
5		În Sicilia. Geloa tiranul Gelei, cucereşte Şi racuza.	485. Primul concurs de comedie la Atena.	

4	48	484. Escliil câş tigă concursul de tragedie.	

Sincronisme afara Un™1

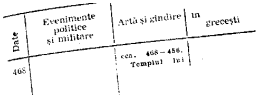

y. eus de l» \ Olimpia (iron-ioanele de".

4 r – 467 YIC 4 *> Ci»"» 1

NOI ta v

E «iy-caon

G", 462 – Ale arevol Ta sos.

464. Cuuenuu Sparta şU

I

402

I 461. Reformal" 1 şi 4 til Elialte, care ici duce puteri K-Aţ, copaguiui auj n ian. i

Ostracizarea lui Ci-l mo n.

405. Asasina „lui Xerxes ţi urcarea re UOG a lui Ai taxerxes \ (4P5 – 424).

l

462. Ki căpete

4 că

r! 47 – 456. Victoria

4„ l'Atenei «enpta S Egineiâulii «ge 1, ea de la Tău» «".

l cca. 460. Încei puţurile stilului liber „l ceramiciia

ce. 458. ttsc Hil:

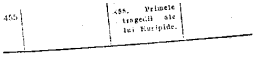

Evenimente Sincronism «politice Artâi. şi rând ire în nâăra lum

Q şi militare greceşti

!

454 454. Dezastrul ex
pediţiei atenu-ne în Egipt. Tezau
rtil Jv icrî! de 1 &
JDelos e tfcius/crtit
la Atci Ki.
rj 430, ixonâhj-/’1*

43

U, ™— «–

„e

cern v i r 1 1 „449 449 – 448, I’ucca în!
Cal la dintre A f fi
na şi 1 Gt sici f
449 – 447. Del şi: al f
I 1
oi i ea era /nu se.
cin. [

44

7 417 – 438. Conl 4 fruifo «i Pu r
j tenouului la
44 Atena. i 446. JBeotietni li la. –, j

(

frâng pe ateaieni
la Coroncea,;
„” 446 – 445, Pacea fu* 1

… –.

tre’ Atena şi Sparl
ta. i
44 443. Aterdenil în

3

temelazA o colo
V nic la Turioi.

…»” «…”
nâ
Gluttifâot
.

443 – 423 – P.-

— …– V. JL Stll C
alea stniteg la i
Atenei! u ficliirc
a a.

44
1

44!, înfig:) nu!

43 lui Sofocle. 4. «S. Alcesta \ lui
8 Biiripide.

, 4/i? «i» Parte*!»; i Iţii Pidiiis!

43S4 – 32. Fron
toanele Parte
nonului a t li
43 mă 11.
7

437 – 432. Pro
pileeie Acrr>!
polei ateuie
ne. – 1

Evenimente politice şi militare

33. Intervenţia Atenei în conflâetul dintre Corint şi Corciră.

432 432. Decretul lui Pericle interzi-cârul comerţul între Megara şi tiga a ten ic ni. 431 – 421. Prima fa-2 & a războiului i peloponeziac (431 – 404) mi-am la şi războiul lui Arhidanios. 430. Ciuma din
Ateua. 429. Moartea lui
Periei).

Atenienii cuceresc Potideea. i

Arta ţ gî; C; j
Sincronisme în a fără lumii greceşti
431
«2. Procesul şi moartea la i F j
4—U. Mede ea]" i J.uripkie.
430 – 129
428
427!
424
423; 423!
420!
424. Beoţieiâil în pe atenieni
«K Pacea, ni e la's.
42°Alcibiade este ° ««trateg o] Atenei.
42S. Hipolit ai l» i Eurâpide.
42 7 – Naşterea «i Platou.
I'riina comedie „j «i Aristo
!» Aristofan. 4 – 4. Cavalerii! lJî A r ist o/a n. Tu e id de exilat. 423. Norii lui
A r ist of a n. 421. Începerea construirii E-rehteionului (terminat prin 405).
— «». 420. Începuturile stilului ornat ni ceramicii attice.
423 – 404. râus II.
r>a
Artă şi girul i re

112
m – 110
— 109 108
— 106
4\5, 3 ca rula lui muţi iar i i II e r m^3? ilor.
415 – 413. Expediţia în S ic i I ia.
— 113 – 404. A dona fază, a războiului peloponeslac, numită şi războiul Deceleci.

411. Atena; regimul oligarhic al celor Patru Sute.
R fi t alta de la Cizic. Restabilirea democraţiei l, i Atena.
409. Cartaginezi: i cucerese şi distrug Selinuntul.
406. Victoria ateniană, de la insulele Argiuuse.
405. Victoria uava-l, 1 a Hi l Lysandros asupra atenienilor! a Aigospotn
IJI O.S.
405 – 367. Dioniscel Bătrâu, tiran al S! rac n zei.
405 – 404. Ly san-el r ca asediază A-l e ti H.

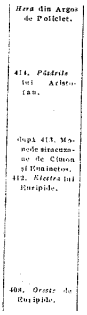
Hera din Argos de Policlet.

414. *Păsările* lui Aristofan.

după 413. Moartea nenorocoasă a lui Cimon şi Peninetos.
412. *Elenele* lui Euripide.

408. *Oreste* de Euripide.

406. Mor Sr. i-o-cle şi lâjiripi de.
405. proaţtr-l. >: lui Aristofan.
408. Cirua i-c-l Târ! ar> guvernator ai Asiei Mici.

	CJ G	r. Artă vpnimoaite şi). politico şi militan	Sincr onisme în afara lumii greceşti
1	40	404. Dionis al Şi racu Tiei recunoaş te stăpânirea car ta E; ineză peste o parte a Siciliei. 404 – 403. Tirania celor Treizeci.	104 – 358. Arta jeerx ea IT.

40	403 – 402. Atena: ar403. Contra hi			
3	i!			
	hontalul lui Eul Eraiasietr, d*;			
	j clid şi restabili-IJsâas.			
	rea de in ºC raţiei.			
40	401 – 400, Retrage rea tarea postu’	401. Reprezen mercenarilor	401 – 400. S e volta la i Cârtii	
1		greci după Cumă a la i	contr	
	Oedip		a frate	
	naxa, zisa şi re tragerea tel or Ze	ta, Colnnos de Sf. if orle.	lui Artaxer xes Ifşi moar	
	ce Mii, tea îili la Cu naxai”.			
	j Sfârşitul sec. V.			
		Celeb		
		ritatea		
		piciorulu i r i – j		

394.

Vict

Vic tor ia sparţi-i de l. i Corooria navala a i Ci-mon la Cnirasios din E-fes. Descoperirea efectelor umbrei de Apolodor din Atena, Skiagraf îl.

399. Condamnarea la moarte a lui Sev crate Ia. Atena.

Începutul ace. IV. Celebritatea piciorului Zeuxk.

394. Reliefai funerar al lui Dexileot* (Atena).

Evenimente politice

Îi militare

Artă şi gândire

Sincronisme în afara lumii greceşti

392

390 387
38 – 1 382
380 379
373
371 370
367
3 fif>
365
387 – 386. Pacea re-Ke J u i.
382. Ocuparea Cadj meci de trupele lacedemoniene.
379. Pelopida eliberează Teba de garnizoana spartană.
377. A doua confederaţie maritimii atenianã.
392. Dionis cel Bătrân tratează cu Cartagina.
387. Platou întemeiază Academia.
384. Se nasc Aristotel şi Demostene.
380. Panegiricul lui Isocrate.
371. Bătălia I, euctra.
de la
373. Distrugerea templului la i Apolo de la Delfi.
cca. 370 – 340. Ceramicanttică de „stil Kerci".
367. Moartea lui Dionis cel Bătrân.
867 – 357. Dionâscel Tânăr, tiran al Siracuzci.
din 866. Reconstruirea templului lui A-polo la Delfi.
390. Roma jefuită de celţi.
cca. 365. Revolta satrapilor persani.
Evenimente politice şi militare
362. Bât &lia de la Mantineea. Moartea lui Epauii-nonda.
359 – 336. Filip regent, apoi rege al Macedoniei.
357 – 355. Revolta principalilor aliaţi ai Atenei: Bizanţ, Rodos, Cos şi Chios.
356. Întemeierea o-raşului Filipi.
Al treilea război sacru.
356 – 323. Vla ţa lui Alexandrucel Mare.
354. Intervenţia lui Pilip în Tesalia.

354. Asasinarea lui Dlon la Siracuza.

Artă şi gândire

352. Filip au pune Tesalia.

după 364. Câla-torla lui Praxitele i» Asia Mică: Aftodita din Cni-dos.

cca. 360 – 350. Templul Ate-iiei Alea la Te-geea (arhitect: Scopas).

356. Incendierea templului Artemidei dia Crea.

Sincruiiisme în afara lumii greceşti

362. Introducerea la Honia a primelor spectacole teatrale.

359 – 338. Domnia lui Arta-xerx. e^{3} III Olius.

cca. 353 – 350. Mausoleul din Hallcarnas (sculpturi de Scopas, Iyeo-hares, Timo-teos şi Brya

INDICE DOCUMENTAR

Acest indice nu este un dicţionar de antichităţi greceşti şi nu are niciun fel de pretenţie enciclopedică. Unicul lui ţel este de a uşura cititorului consultarea lucrării. Aici se vor afla deci majoritatea noţiunilor importante ce figurează în text, insolite de trimiteri la pagini, şi ilustraţii. Unele voci au fost mai mult sau mai puţin dezvoltate pentru a permite fie subsumarea informaţiei dispersate, fie cuprinderea unor iamuriri complementare ele ordin biografic, topografic sau tehnic. Multe clin atare completări se referă ia istoria artei. Nu se afla, în schimb, nicio voce privind mitologia: bogăţia şi varietatea legendelor greceşti nu permiteau prezentarea lor aici iară simplificări abuzive, ce le-ar fi falsificat spiritul. Cititorul dornic să se informeze în această privinţa se poate însă adresa lucrărilor de specialitate, a căror lista este dată în bibliografie. Cuvintele în alt caracr-cr de litera trimit ia vocile respective.

ACARNAI

Aşezare din Altica. M lua ta la poalele muntelui Parnes, la xece kiloinelri nord de Atena. Aristofan a adus pe scenă pe ţăranii din accnstă regiune, producători de cărbune de lemn. În piesa ia Acarnienii.

ACROPOLĂ

Porţiune înaltă a unui oraş antic, servind drept fortificaţie i\ ofensivă Aici îşi au de obicei Incaşele principalele culte ale cetăţii (P283*). ACROPOLA ATENEI

Teritoriul Atenei era locuit încă de la începutul mileniului IU. Acropole (a se vedea fig. 21; macheta, îi. 119> vedere generală, îi. 120), colină stâncoasă şi abruptă care domină câmpia de la înălţimea de 80 m., a fost cea mai

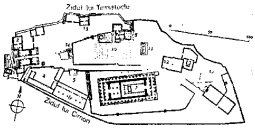

Fig. 21. ACROPOLA ATENEI

(După Dinsmoor)

1. Propileele lui Mnesicles 2. Pinacotca Propileelor 3. Sanctuarul şi templul Atenei Nike 4. Sanctuarul Artemidei Brau-ronia 5. Curtea halcotecii 6. Halcoteca 7. Partenonul 8. Erehteionul 9. Sanctuarul Pandrosei 10. Amplasamentul vechiului templul al Atenei 11. Marele altar al Atenei 12. Sanctuarul şi altarul lui Zeus Polieus 13. Casa areforelor 14. Baza statuii Atenei Promahos.

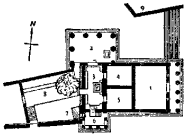

Fig. 22. PLANUL EREHTEIONULUI

(După Dinsmoor)

1. Sanctuarul Atenei 2. Porticul nordic 3, 4, 5. Sanctuarul lui Poseidon Erehteus, al eroului Butes şi al lui Hefaisloa 8. Tribuna cariatidelor 7, Mormântul lui Cecrops B. Incinta Pandrosei 9. zidul nordic al Acropolei.

— Paginile la care nu se specifică volumul fac trimitere la 25 vol. I.

veche parte locuită, în epoca micenianã pe ea se aflau palatul şi lăcaşurile de cult ale zeilor tutelari, în secolul XIII a fost întărită cu un zid gros, Pelasgikon, străpuns de nouă porţi Platoul de deasupra a fost rezervat exclusiv sanctuarelor încă de la sfârşitul veacului X. Mai multe temple ale Atenei s-au succedat până în 480, când primul Partenon neisprăvit a fost incendiat de Xerxes, împreună cu toate ofrandele şi celelalte monumente ale sanctuarului. TEMÂSTOCLE a refăcut zidul nordic cu material din edificiile distruse, iar CIMON, zidurile de la sud şi est. Dar abia marile lucrări ale lui PERICLE au dat Acropolei întreaga ci strălucire. Parte-nonul (a se vedea planul în lig. 32, p. 122, vol. II, şi îi. 180; friza, îi. 91, 94 – 95) a fost ridicat între 447 şi 432 de către ICTINOS, CALICRATES şi FIDIAS: este un peripter doric de 8 x 17 coloane, totul în marmură de Pentelic, cu un vestibul, o cella cu o colonadă interioară, şi un opistodom cu acces la o sală cu patru coloane, care era Partenonul propriu-zis. Templul era construit după calcule sofisticate şi împodobit cu o bogată decoraţie sculptată: frize exterioare dorice cu metope istoriate (centauromahia la sud, gigantomahia la est, amazonomahia la vest şi scene din cucerirea Troici la nord), friză ionică în partea superioară a zidului exterior, sub colonadă (procesiunea Marilor Panatenee şi adunarea zeilor), naşterea Atenei pe frontonul estic şi cearta dintre Poseidon şi Atena pentru stăpânirea Atticii pe frontonul vestic. Statuia de cult hryselefantină, operă a lui Fidias, a fost consacrată în 438. Propileele (îi. 185) au fost construite de MNESIGLES între 437 şi 432; ele se compun dintr-un corp central, cu şase coloane dorice pe fiecare din cele două faţade cu frontoane, împărţit în interior în două vestibule de către un zid străbătut de cinci porţi. Vestibulul vestic avea înăuntru două rânduri

de trei coloane ionice. Pinacoteca de la nordul corpului central adăpostea picturi, iar la sud un simplu vestibul dădea spre sanctuarul Atenei Nike. Templul Atenei Nike, mic edificiu ionic amfiprostil cu patrii coloane şi împodobit cu o friză (îi. 47 – 50), a fost construit prin 425. Bastionul pe care se ridică era înconjurat cu o balustradă de marmură decorată cu Victorii sculptate, în 421 a fost construit templul ionic al Atenei Polias şi al lui Poseidon Erehteus (EreMeton, vezi îig.22, p.25, vol. U). Planul este complex din pricina unor raţiuni de ordin religios. Edificiul reunea într-adevăr un sanctuar al Atenei (cella precedată de un portic cu şase coloane, a cărui faţadă este orientată spre est), un sanctuar al lui Poseidon-Erehteus, spre vest, având la nord un mare portic prin care se intra de asemenea în Pandroseion şi, în fine, la sud, în faţa Partenonului, tribuna împodobită cu şase cariatide, a cărei destinaţie rămâne încă necunoscută, în faţa zidului vestic se afla sanctuarul Pand-rosei, măslinul sacru şi altarul lui Zeus Herkeios. La stânga Căii Sacre se înălţau oirande, printre care Atena Promahos şi Lemnia ale lui Fidias. Pe povârnişurile Acropolei se aflau mai multe sanctuare: la nord, grota Nimfelor şi a lui Pan, lăcaşurile lui Apolo Hypakraios, Aglauros, Afrodita; la sud, ţ col al lui Dionysos Eleuterios, cu un templu datând de pe

Încă lui PISISTHATE şi altul clădit după pacea lui şi teatrul, la început de lemn, apoi de piatră. La est teatru se afla Odeonul lui PERICLE (vezi ODEON). La <, t'ceva mai sus. era situat sanctuarul lui Asklepios.

AGALMA

Imagine's zeului $> n special, statuie de cult (p. 199).

AGESILAU

Născut în 444. rege al Spartei în 401, duce strălucite cam-nanii împotriva perşilor, în Asia Mică, apoi, chemat în Grecia, înfrânge Teba şi Atena la Coroneea în 394 (p. 12T>). După pacea lui Antalcidas (386), întăreşte hegemonia spartană, susţinând în toată Grecia regimurile oligarhice; nu poate însă împiedica hegemonia tebană (p. 130). În 361 se pune în slujba principilor egipteni Tahos şi Nectanebo, răsculaţi împotriva regelui Perşi ei, şi moare în 360 în timpul călătoriei de

întoarcere. Plxvtarh i-a consacrat una din Vieţile paralele.

AGO H A

Piaţă publică. Loc al cultelor legate de istoria mitică a cetăţii (eroi iondatori, zei tutelari) şi al sărbătorilor religioase (primele reprezentaţii teatrale la Atena), ea este şi centrul vieţii politice, servind drept loc de întrunire al adunării şi acoperindu-se cu edificii publice (bulenlerion, birouri ale magistraţilor, tribunale, arhive) şi exi momente onorifice. Funcţia ei comercială se dezvoltă mai ales în epoca clasică. Deopotrivă centru religios, politic şi economic, agora ocupă un loc esenţial în plamirile urbanistice; evoluţia ei arhitectonică denotă o tot mai mare grijă pentru unificarea într-un ansamblu a unor edificii disparate (influenţă a urbanismului ionian) prin folosirea în special a porticelor ce mărgineaxi şi delimitau piaţa (p. 283).

AGORA DIN ATENA

(Vezi ATENA şi fig. 23, p. 3 f>, vol. 11.; macheta, îi. 118).

AGORACRITOS

Sculptor din a doua jumătate a veacului V, originar din Păros, dar care a lucrat mai ales în Attica. Elev şi prieten al hii Fidias, el a fost atât de mult infmenţat de maestrul sau incit doua din operele lui principale, Mama zeilor (statuie de cult pentru Melroon-ul din agora Atenei) şi Nemesis de la Ramnus, treceau drept opere ale lui Fidias. S-au găsit o bucată din capul Nemesidei şi câteva fragmente foarte deteriorate din reliefurile bazei aceleiaşi statui.

AGORANOM1

Funcţionari atenieni însărcinaţi cu poliţia pieţelor şi controlul măsurilor şi greutăţilor (p. 316). A se vedea Aristotel, Constituţia atenienilor, 51.

(P279 şi urm. şi îi. 134 – 136, 138, 139).

AGHIGENT

Oraş grecesc pe coasta sudică a Siciliei (p. 66 şi fig. 6, p. 5$\ întemeiat de GELA prin 580 pe un larg platou înclinat către mare, pe

marginea căruia se aliniau principalele temple Agora se afla mai jos, între oraş şi port. Străzile largi, grăi dinile şi măreţia edificiilor publice şi a sanctuarelor ei făceau din Agrigent, la începutul secolului V, „cea mai frumoasă cetate a muritorilor", după Pindar (Pitica a XII-a). A fost cucerită şi jefuită de Gartagina în 40G şi repopulată în seco lui IV (p. 126).

AIGOSPOTAMOS

Râu din Ghersonesul tracic. Bătălia navală de la Aigospotamos din 405 (p. 122, 178).

AÂGOSTENE

Cetate din Megarida, situată pe malul golfului corintic, la picioarele muntelui Citeron. Zidurile de incintă, datând din veacul IV, sunt deosebit de bine păstrate (p. 163 şi îi. 70).

ALASIOTAS

Denumire a lui Apolo în Cipru (p. 200 şi îi. 21).

ALCAMENE

Sculptor atenian, contemporan şi emul al lui FIDIAS. Activitatea lui s-a desfăşurat mai ales în Attica în răstimpul ultimilor treizeci de ani ai secolului V. I se datorau statuile de cult ale multor sanctuare (Afrodita din Grădini, Dionysos din noul templu de lângă teatru, Ares din agora, Hefaistos şi Atena din Hefaisteion, Hekateepipgrgidia de pe Acropole). Un grup de marmură, reprezentând pe Procne şi Itys, descoperit pe Acropole, constituie probabil o ofrandă şi o operă a lui Alcamene, menţionată în acest loc de către PAUSANIA (I, 24). În plus, era şi autorul celebrului Herrnes Propylaios, amplasat în apropierea intrării Propileelor şi care a fost deseori reprodus de copişti.

ALGEU

Poet liric, născut prin 630 la Lesbos, dintr-o familie aristocratică; amestecat în lupta împotriva tiranului Pitacos, a trebuit să se exileze în Tracia şi Egipt; apoi s-a reîntors în patrie. Fragmentele rămase ale operelor sale păstrează amintirea acestor lupte politice. A scris, de asemenea, imnuri şi şcolii destinate banchetelor (p. 331 şi îi. 161).

ALCIBIADE

Atenian, fiu al lui Clinias, născut prin 450, l-a avut tutore pe PERICLE şi profesor şi prieten pe SOGRATE. Aristocrat prin naştere şi gusturi, seducător prin inteligenţă şi frumuseţe, dar egoist, vanitos şi lipsit de scrupule, şi-a uimit compatrioţii prin marea sa dărnicie, urmând să joace în curându-n însemnat rol politic. Strateg, împreună cu NICIAS, în 417, a propus în 415 expediţia din Sicilia; desemnat drept unul din comandanţii armatei, a fost acuzat de parodierea terelor de la ELEUSIS şi de mutilarea HERMEŞILOR, 15 să se întoarcă la Atena spre a se justifica. Condamnat r moarte în contumacie, s-a refugiat la Sparta, pe care a fătuit-o să sprijine SIRAGUZA şi să ocupe Decelcia, în At-l ca tot el a răsculat Ionia împotriva Atenei. Devenit victi-l geloziei generalilor spartani, s-a retras pe lângă satrapul Tisafernes (412), apoi a reluat legăturile cu grupurile politice de la Atena, a ştiut să se facă recunoscut comandant al escadrelor din SAMOS şi din Helespont, rămase credincioase celor Patru Sute. Învingător la Abydos (411) şi la Cizic (410), stăpân al Bizanţului (409), a intrat triumfal la Atena în 407. A eşuat însă în alte expediţii şi a trebuit să se exileze în Tracia (406), unde a fost asasinat din ordinul Celor Treizeci (404). Plutarh i-a consacrat una din Vieţile paralele (vezi p. 119 şi urm.) –

ALCMAN

Poet liric, originar din Sardes, care a trăit la Sparta în a dona jumătate a veacului VI; autor de imnuri destinate coruri lor de fete (partenee; p. 294, 330).

ALCMEONIZI

Familie aristocratică din Atena, ai cărei reprezentanţi iluştri au fost Megacles şi CLISTENE. PERICLE se înrudea prin mamă cu această familie (p. 76).

ALEGORII (P. 266).

ALTAR

(P. 219 şi urm.).

AMASIS

1. Faraon din dinastia saită, cunoscut prin filoelenismul său. A domnit de la 568 la 526 (p. 70).

2. Olar atenian a cărui activitate se situează în al treilea sfert al secolului V. A executat vase cu figuri negre de o mare calitate tehnică, decorate adesea de un pictor elegant şi minuţios, numit Pictorul lui Amasis (a se vedea CERAMICA şi n. loi).

AMAZONOMAHIE

Lupta grecilor contra amazoanelor, temă frecventă a decoraţiilor sculptate sau pictate (a se vedea ACROPOLA ATENEI şi MAUSOLEU).

AMFIARAOS

Unul din comandanţii argieni ai expediţiei celor Şapte contra Tebei. A fost înghiţit de pământ împreună cu carul său. Cinstit ca prezicător şi erou vindecător lângă Oropos, în nordul Atticei, pe lângă sanctuarul său funcţiona un oracol 29 (P249).

AMFICTIONIE

Ligă sau confederaţie a populaţiilor locuind în aceeaşi regiune, reunite în jurii J unui sanctuar comun. Membrii sfatului ligii se numeau amficţi/om sau amfictioni: ultima ortografie, mai puţin obişnuită în textele literare, este cea a monedelor şi inscripţiilor şi se potriveşte mai bine cu etimologia cuvântului, „cei care sunt aşezaţi în jur". Antichitatea greacă a cunoscut mai multe organizaţii cu acest nume, de pildă cea de la DELOS, în Ciclade (p. 321) sau cea de la CALAURIA, în Argolida. Cea mai vestită a fost cea care reunea în jurul sanctuarului Demetrei de la Antela (lângă Termopile) şi al lui Apolo de la Delfi douăsprezece populaţii din Grecia centrală şi de nord. Hotărârile ei aveau uneori grave consecinţe politice. Reuniunile bianuale ale delegaţilor populaţiilor aderente, sau hieromnemoni, aveau loc primăvara la Antela şi toamna la Delfi (p. 83.).

AMFIDROMII

Ceremonie prin care noul născut era asociat cultului familial (p. 294).

AMFIPOLIS

Colonie ateniană din Tracia, pe cursul inferior al Strymonului, întemeiată în 436 (p. 112 şi fig. G, p. 58). Asediată şi cucerită de BRASIDAS în 422 (p. 116). Luată de fi lip în 357 (p. 136). În ultimii ani

au fost efectuate săpături importante. AMF1 PROSTII.

Se spune despre un edificiu ale cărui faţade, anterioară şi posterioară, sunt precedate de un portic cu coloane (de pildă templul Atenei Nike pe ACROPOLA ATENEI). ANACREON

Poet liric născut la Teos. În Ionia, către mijlocul secolului VI. Fugind din faţa cuceririi persane, a stat la curtea lui POLICRATE (p. 331). iar apoi, după 522, la cea a PISISTRATIZILOR (p. 331); la moartea lui HIPARII (514), s-a retras în Tesalia (îi. 162).

ANAXAGORA

Născut la CLAZOMENE, în Ionia, pe la 500, a fost poate elevul filosofului milezian ANAXIMENE. S-a aşezat la Atena, avându-i ca discipoli pe PERICLE, EURIPIDE şi poate şi pe SOCRATE. Acuzat de impietate de către adversarii politici ni lui Pericle, s-a exilat şi a murit la Lampsacos, în Helespont, în 428 (p. 269, 342).

ANAXIMANDRU

Filosof originar din Milet, trăind în prima jumătate a secolului VI (p. 283, 342).

ANAXIMENE

Filosof milezian, elevul lui Anaximandru (prima jumătatea veacului VI; p. 283, 342).

ANDOCIDE

Om politic şi orator atenian, născut prin 440 dintr-o familie aristocratică. Compromis în 415, împreună cu ALCIBIADE, în parodierea misterelor de la EJeusis şi mutilarea Hermeşilor, a fost privat de drepturi politice şi religioase şi a trebuit să se exileze. Reîntors în 411, este din nou alungat şi revine cu Trasibul, în 40.]. Discursuri păstrate: Despre Mistere (399), Despre pace (391).

ANDOKIDES

Olar atenian din a doua jumătate a veacului VI. Unul din colaboratorii săi, numit Pictorul lui Andokides, a descoperit poate, prin 530 – 520, noua tehnică a figurilor roşii (vezi CERAMICĂ).

ANTALCIDAS

Spartan care a negociat cu Persia pacea din 387, numită şi Pacea lui Antalcidas (p. 120).

ANTENOH

Sculptor attic de la sfârşitul secolului VI. Fiu al lui Eumares, a sculptat statuile în bronz ale lui Harmodios şi Arislogeiton, ridicate după înlăturarea PISISTRATIZILOR în 510 şi pe care perşii le-au luat ca pradă în 480 (Alexandru sau unul dintre diadohi le-a retrimis la Atena). De la el s-au păstrat două semnături pe Acropole, dintre care una aparţine unei magnifice kore. i se atribuie sculpturile frontoanelor templului zis al Alemeoiiizilor, de la Delfi.

ANTESTERI1

Sărbătorile lui Dioiiysos în Attica (p. 219).

ANTIFOX

Orator atenian, născut prin 480. A jucat un rol principal în revoluţia celor Patru Sute, a negociat cu Sparta şi. acuzat de trădare de către TEUAMENE. fi fost condamnat la moarte în 411, A lăsat câteva discursuri judiciare. Ca profesor de retorică, a fost maestrul lui TUCIDIDE (p. 121, 346). ANTIMAHOS

Poet originar din Colofon, în plină putere creatoare la sfârşitul secolului V şi la începutul celui următor. A compus o epopee, Tebaâda, şi un lung poem în versuri elegiace, Lijde, «3 rc relata o dragoste nefericită. Foarte gustat de Platon, Antimahos a fost ulterior aspru criticat, în special de Cali-mah în secolul III. Din opera lui nu ni s-au păstrat deci t fragmente nesemnificative (p. 328).

ANTISTENE

Filosof, născut în Atena prin 4 (5, dintr-un cetăţean şi o sclavă. Elev al sofiştilor şi al lui SOCHATE, a întemeiat secta cinicilor, numită astfel după gimnaziul Kynosarges, unde-şi răspândea învăţătura. A murit către 3 (55 (p. 345).

(insule) între Lesbos şi coasta Asiei Mici. Bătălie navală în 406 (P

33

Oraş din Argolida, situat în câmpie, la oarecare distanţă de mare (golful Naupliei), la picioarele colinelor Aspis şi Larisa ffig l, p14) – A moştenit influenţa exercitată mai înainte de MIOENE asupra bogatului bazin agrar ce serveşte drept centru al acestei regiuni a Peloponesului.

Prosperitatea lui a crescut la sâirşitul veacului VIII sub autoritatea regelui Fidon, ce trecea drept inventatorul monedei. Ulterior, păstrându-şi totuşi suficientă putere spre a-şi exercita influenţa asupra cetăţilor învecinate, Argos a trebuit să lupte neîncetat împotriva acţiunilor Spartei, care a fost marea lui rivală în Pelopones. Argos a fost în chip firesc aliata Atenei în cursul luptelor din secolul V şi din cel următor. Amintirea prinţilor micenieni, a căror capitală a fost mutată de legendă de la Micene la Argos, cât şi renumele sculptorilor săi din veacurile VI şi V (în special al vestitului POLICLET), au contribuit la faima oraşului în lumea greacă (vezi SCULPTURA). Săpăturile franceze din cursul ultimilor ani au degajat mai multe cartiere ale oraşului, mai multe sanctuare şi o parte a necropolelor, cu morminte datând din epoca geometrică. Marele sanctuar al Herei se ridica la 8 km spre est, pe o colină de la marginea câmpiei. Acolo au fost descoperite ruinele templului (construit prin 420), în care se afla statuia hryselefantină a zeiţei, operă a lui Policlet, şi diverse clădiri. Coif şi armură găsite la Argos (îi 61). Monedă din Argos (îi. 83).

ARHEGET

Erou întemeietor al unei cetăţi.

ARHELAU

Rege al Macedoniei de la 413 la 399. Numeroşi poeţi, în special EURIPIDE, şi artişti greci, ca ZEUXIS, au poposit la curtea sa de la Pe la (p. 134).

AR11ILOH

Poet liric născut la Păros, la începutul secolului VII, A participat la colonizarea Tasosului şi la luptele dintre colonişti şi barbari. De la el nu ni s-au păstrat decât fragmente (iambi) de un ton deseori violent (p. 330).

ARHONTE

Nume generic (cel ce conduce) dat unor magistraţi. La Atena, după mijlocul secolului V, cei nouă arhonţi nu mai au decât funcţiuni religioase şi judiciare. Arhontele eponim dă numele său anului, conduce Marile Dionisii, reglează calendarul, se ocupă de moşteniri, de văduve şi orfani; arhontele polemarh re grijă de funeraliile cetăţenilor

morţi în război şi se ocupă. m-teci şi de străini; arhontele rege diriguieşte viaţa religioasă; ceilalţi arhonţi tesmoteţi sunt preşedinţi ai tribunalelor.

Arhonţii sunt traşi la sorţi dintre candidaţii aleşi de cetău-i – primelor trei clase, câte unul din fiecare trib; Ia ieşirea <r!

funcţie, ei intră în consiliul Areopagului. Vezi Aristolf. t

Constituţia alenienilor, 55 şi urm. P. 303).

ARHYTAS

Matematician, filosof pitagorician şi om de stat, prieten as lui Platou; u trăit la Ţarcul între 430 şi cca. 360.

A H ION

Poet liric născut la Mctynma, în insula Lesbos, la sfârşitul veacului VII. Se spunecă-a fost salvat de la înec de un delfin (p. 77, 330).

ARISTIDE

1. Om politic atenian, născut pe la 540 dintr-o faini lic aristocratică înrudită cu Kerykizii de la Eleusis. Din pricina integrităţii lui a fost numit cel Drept. Strateg la Maraton, arhonte în 489, s-a opus lui TEMISTOCLE şi a fost ostracizat în 483. Rechemat în vremea celei de a doua invazii persane, a luat parte la bătăliile de la Sa lamina şi Plateea, la operaţiunile navale din Cipru şi de la Bizanţ, statornicind cu echitate repartiţia tributului între aliaţi (p. 306). A murit în 4GH. 2. Pictor originar din Telui, trăind în prima jumătate a secolului IV. A pictato Mamă murind împreună cu pruncii l ei. precum şi tablouri mitologice. Devenise celebru mai ales printr-o pictură de mari dimensiuni, Lupta împotriva perşilor, în care figurau peste o sută de personaje. Este pentru prima dată în istoria artei greceşti că mulţimea îşi află locul într-o reprezentare (vezi PICTURA).

ARISTOCLHS

Sculptor atlic de la sfârşitul secolului VI cunoscut prin două semnături, dintre care una figurează pe vestita stelă înfăţişându-l pe războinicul Aristion (p. 145 şi îi. 57).

A HI. STOFA N

Cel mai mare dintre poeţii comici atenieni, reprezentant tipic al

comediei vechi. Fiu al lui Filip, s-a născut pe la 445, iar în 427, la 18 ani, şi-a reprezentat prima piesă sub un nume de împrumut. Având o inspiraţie foarte fecundă şi o vervă inegalată în ce priveşte invenţiunea comică şi virtuozitatea verbală, a fost autorul a cea patruzeci de piese, din care s-au păstrat unsprezece. Acestea sunt: Acarnienii (425), Cavalerii (424). Varii (423), Viespile (422), Pacea (421). Păsările (-114), 1. y* ist rata sau Femeile la sărbătoarea Tesmoforiilor (411), Broaştele (405), Adunarea femeilor (392?) şi Plutos (388). Majoritatea acestor piese sunt opere de actualitati. pline de aluzii contemporane şi de satiră politică. Primele, anterioare păcii lui Nicias, ŞI atacă deseori pe demagogul EI. EON, cerând încheierea păcii cu Sparta pentru ca ţăranii să se poată întoarce la muncile lor câmpeneşti – SOCRATE în Xorii şi EUHIPIDE în Acarnienii şi Broaşte l (

fac şi ei obiectul unor critici acerbe. Laudator temporis acti, Aristofan laudă cu convingere bunele moravuri de altă dată prin opoziţie cu cele din vremea lui. îi biciuieşte, spunându-le pe nume, pe politicienii corupţi, pe funcţionarii care luau mită* pe vicioşi şi pe desfrânaţi. Ultimele două piese păstrate, tratând probleme mai generale (drepturile politice ale femeilor şi comunismul, visul unei mai drepte împărţiri a bogăţiilor), deschid calea comediei medii (p. 336). şi „pacifismul" (p, 183). Şi viaţa religioasă (p. 222, 226 şi urm.).

ARISTOGEITON

(Vezi Harmodios).

ASKLEPIOS

Zeu al medicinii care-şi avea sanctuarul la Epidaur (p. 209. 263).

Sacrificii aduse lui Asklepios (p. 215).

ASOS

Oraş din Troada, celebru prin templul Atenei, construit în a doua jumătate a secolului VI. Era un templu cu colonadă exterioară (bx13 coloane) de stil doric, a cărei însemnată particularitate consta în decorarea cu reliefuri a arhitravei de deasupra colonadei exterioare: este singurul exemplu cunoscut de arhitravă sculptată în ordinul doric (fragmente la muzeele din Istanbul, Boston şi la Luvru).

ATENA

Atena melancolică (îi. 87).

Atena Lenormant (îi. 88, 89).

ATENA NIKE (templul). Vezi ACROPOLA ATENEI. Friza (vezi îi. 47 – 50).

ATENA (topografie).

Gâmpia Atenei, comunicind prin trecători uşoare cu celelalte regiuni ale Atticii (coline la nord, câmpia Mesogeei la est, câmpia de la Eleusis la vest), este delimitată de Himet, Pentelic, Parnes, Aigaleos şi mare. În mijlocul acestui spaţiu vast, ACROPOLA, element al unui lanţ de coline înalte, încadrată fiind de cursul Cefisului şi ale afluentului său Ilisos, oferea o excelentă poziţie de apărare, la aproximativ 5 km de coastă (p. 163). Locuită încă din vremea miceniană, ea avea să rămână de-a lungul veacurilor, împreună cu AGORA, centrul principal al cetăţii. Vechea agora se afla între Acropole şi colina Areopagului. Cea nouă s-a aşezat în timpul lui SOLON, la începutul secolului VI, la nordul Areopagului, într-o depresiune în care se încrucişau axele de circulaţie şi care servise până în veacul VIII drept cimitir. Principalele edificii se aflau în partea de vest, la picioarele colinei numită Kolonos Agoraios. Acestea erau: Tolos-\\l, clădire circulară, în care luau masa prytanii şi oaspeţii oficiali şi unde se afla

Templu! Momei Zeilor tâiul Buieuteriqn
Statuile eroilor /" i eponim
re „l

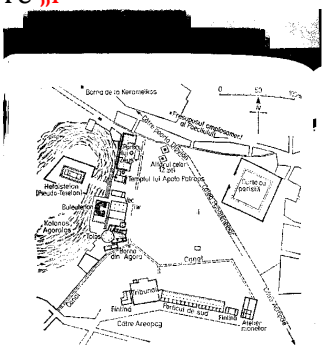

Fig. 23. AGORA ATENEI ÎN SECOLUL V.Î.E.N.
(După J. Travlos)

Agora a devenit centrul politic al cetăţii la începutul secolului VI. Era un loc jos, mărginit la vest de colina Kolonos Agoraios, iar la sud de pantele Areopagului şi ale Acropolei. Principalele edificii civice şi religioase au fost construite pe o esplanadă amenajată la picioarele lui Kolonos Agoraios. Porticul lui Zeus, templul Mamei Zeilor, cele două clădiri destinate şedinţelor sfatului, Tolosul în care-şi aveau locul de reuniune prytanii sunt dominate de marele templu ridicat în vârful colinei în cinstea lui Ho-faistos (edificiu numit în mod greşit Teseion). În partea de nord a pieţii, Cimon a construit porticul Poikile (dispărut în întregime), împodobit cu picturi celebre. La sud, un mare portic construit sub Pericle, două fântâni şi clădiri utilitare se aliniau la picioarele Areopagului. Strada urmată de cortegiul Panateneelor traversa piaţa în diagonală. Ea trecea pe lângă altarul celor Doisprezece Zei, punctul de plecare al drumurilor din Attica. Lângă Buleuterion, se ridicau pe o lungă bază comună statuile eroilor eponimi ai celor zece triburi.

36

tra sacră a cetăţii; Buleuterion-ul, unde se întrunea sfatul va or cinci Sute; templul lui Apolo Patroos; templul Mărci Mame, clădit la sfârşitul secolului V pe locul primului Buleit-ri on; porticul lui Zeus Eleuterios numit şi Porticul regal. /-eva mai departe, spre est, se ridica altarul celor Doisprezece Zei. PC colină, către mijlocul veacului V, s-a început construcţia templului lui Hefaistos (denumit greşitte. sci on). În faţa /Ju/eu/crum-ului se ridicau statuile eroilor eponimi „i triburilor. Centrul pieţei, rezervat sub PISISTHATE sărbătoririi Marilor Dionisii, era ocupat de grupul Tiranoclo –nilor lui Antenor, iar apoi de cel făcut de Critios şi Nesiotes. Spre sud, se aflau un tribunal, un portic şi două fântâni; spre nord, porticul Poikile, decorat în interior cu picturi de Mikon (Amazonomahia), Polignot (Prădarea Troici) şi Panainos (Bătălia de la Maraton), în jurul Acropolei şi al agorei se întindeau cartierele de locuit, construite fără nicio grijă pentru sistematizare. Ele formau diferitele DEME urbane. Acolo se aflau şi alte

sanctuare şi edificii publice. La vest de Acropole, pe Areopag, îşi avea sediul, sub cerul liber, cel mai vecin tribunal al Atenei: la picioarele stâncii se afla sanctuarul Eriniilor. Şi mai la vest se găseau colina Nimfelor şi Pnyxul, pe care se reunea adunarea, încă de pe vremea lui Clistenc, pe un hemiciclu de bănci de lemn, în jurul unei tribune pentru orator, tăiată în stâncă, şi ni altarului lui Zeus Agoraios. Drumul spre Pireu contura latura nordică a Areopagului. La nordul Acropolei se ridica Eleusinion-u} urban (sanctuaral Demetrei şi Korei), Ciloncion-ul (consacrat ispăşirii morţii complicilor lui Cilon), sanctuarul lui Te/eu (unde au fost depuse resturile aduse de la Sciros) şi Prytaneul. Strada Trepiedelor, străjuită de monumente horegice (monumentul lui Lisicrate), ocolea Acropola prin partea estică şi dădea în apropierea sanctuarului lui Dionysos şi a teatrului. Şi mai la est se găsea amplasamentul Olim/iieionului, templul lui Zeus, început de Pisistrate după modelul marilor temple ionice din Asia Mică, dar a cărui construcţie a fost abandonată până în secolul II al erei noastre. Mai departe, către sud-est, curgea Ilisos, pe malul căruia se ridica sanctuarul lui Apolo Pitios. În nordul oraşului erau situate cartierele meşteşugăreşti şi comerciale. Cel mai important, Keramei-kos-ul, în care lucrau olarii, depăşea zidul de incintă dincolo de Dipylon (poarta dublă) şi de Poarta Sacră; Ceramicul exterior era împărţit în două de o stradă mărginită de morminte oficiale (personaje cinstite de stat, soldaţi căzuţi la datorie), drum ce duce spre Academie. Alte două mergeau la Elcusis şi la Colonos. Zidul de incintă, construit după războaiele persane în cărămidă nearsă aşezată pe un soclu de calcar, completat apoi de CLEON în veacul V şi de CONON în cel următor, era flancat de turnuri pătrate. Cele mai importante porţi erau spre vest cea a Pireului, poarta Dipylon, spre nord-vest, şi poarta înspre Acarnai, la nord. Peri-ieriiie formau o centură de vile şi grădini, dintre care unele Adăposteau gimnazii şi şcoli filosofice, în apropiere de Ilisos se găseau Me/roon-ul agraienilor, un mic templu ionic de la

sfârşitul veacului V, stadionul amenajat de LIGURG în 3-0 şi colina Ardetos, pe care heliaştii depuneau jurământi Mai la sud, dădeai peste gimnaziul Kynosarges, centrul scor cinice, iar spre nord-est se afla colina abruptă a Licabertuin-l şi gimnaziul Liceului. La nord-vest de dipylon era Academia' cu sanctuarul Muzelor, unde PLATON îşi ţinea lecţii} e Atena era legată de porturile ei, Pireu şi Faleron, printre Ziduri Lungi, construite după războaiele persane, şi carp </ uneau cu incinta în apropierea colinei Muzelor (p. Agora (vezi fig. 23, p. şi macheta, îi. 118). Cimitirul Ceramicului (vezi îi. 112). Atena şi Pireul (vezi fig. 17, p. 174). Vedere generală a Ateneiţii. 120).

ATTIDOGRAFI

Istoriografi ai Atticii (p. 341).

BACHILIDE

Poet originar din Ceos, nepot al lui SIMONIDE din Ceos. A înflorit în prima jumătate a veacului V, în acelaşi timp cu PINDAR, al cărui rival a fost. Autor de imnuri, de epinikii şi de ditirambi, a cântat, ca şi Pindar, victoriile dobândite de HIERON din Siracuza la marile Jocuri. Importante fragmente ale operei sale au fost păstrate pe un papirus (p. 78, 332).

BATYCLES

Arhitect şi sculptor originar din Magnezia pe Meandru, în Ionia. Activitatea lui se desfăşoară în a doua jumătate a veacului VI. A fost chemat la Sparta pentru a construi şi împodobi ansamblul monumental denumit Tronul lui Apolo, care înconjura statuia acestui zeu din sanctuarul de la Amy-clai (p. 82, 365).

BRASIDAS

General lacedemonian, deopotrivă iscusit şi viteaz, care a repurtat mari succese în Calcidica şi în Tracia între 424 şi 422. A murit apărând victorios împotriva lui CLEON oraşul Amfipolis, pe care l-a smuls din alianţa ateniană (p. 116).

BRAURON

Sat (demă) situat la 8 km nord-est de aşezarea modernă Marcopulo, aflată la aproape aceeaşi depărtare de coasta răsăriteană a Atticii. După 1948 au fost întreprinse aici săpături arheologice în

ruinele unui sanctuar al Artemidei Bran-ronia, în care au fost găsite numeroase sculpturi din veacurile V şi IV. Artemis Brauronia avea de asemenea şi un sanctuar pe ACROPOLA ATENEI, între Propilee şi Partenon, alături de Halcotecă. Era o simplă incintă mărginită de ziduri şi portice, fără templu. Statuia de cult, sculptată de Praxitele

38

ct, uloicline în 34 o), ost t probabil originalul din care derivă plebra Dianade /a (Ja/m (tH lată la Luvru). Brauron era patria tiranului Pisistrate. Ursoaicele Brauroniilor (îi. 102, 108). Relief din sanctuarul Artemidei din Brauron (îi. 90). portic de la Brauron (îi. 122).

(t din i ca)

În lui nea cgecană încă din a doua jumătatea mileniului 111. bronzul a jucat un rol fundamental în civilizaţia cretauă, apoi în cea miceniană până în veacul XII, vreme în care a început să se răspândească folosirea fierului. Chiar şi după aceasta bronzul şi-a păstrat prestigiul său de metal nobil întrebuinţat cu preferinţă pentru armele defensive (coifuri, scuturi, pulpare, îi. 59 – 63). pentru vase şi ustensile de lux (înlocuind deseori argintul), pentru statuarie şi aplicele decorative. Nu t, e cunosc decât cu totul insuficient diferitele aliaje, despre care se face menţiune în texte (în special la Pliniuscel Bătrân. IK (oria n-at ura ta, cartea XXXIV) În schimb, studiul rarelor statui de mari dimensiuniţii. 85, 197, 234). al foarte numeroaselor bronzuri miciţii. 38, 81, 217), va se şi obiecte diverse (îi. 80, 157), precum şi al nenumăratelor monede de bronz (destinate, spre deosebire de piesele de argint, unei circulaţii exclusiv locale din pricina valorii lor reduse) ne uă-o idee asupra diversităţii acestor aliaje şi a tehnicilor de prelucrare a lor. Cei vechi au cunoscut ciocăni-rea, fie pentru fabricarea corpului vaselor mari (ca de pildă craterul de la Vix) din plăci de metal, fie pentru a acoperi cu bronz un miez de lemn sculptat în întregime în prealabil (procedeu cunoscut sub numele de sfyrelaton, adică de lucru cu ciocanul, folosit la statuile arhaice de la Dreros, de exemplu). Au cunoscut de asemenea şi au practicat mai ales turnarea directă, după procedeele folosite şi astăzi,

cu nisip şi cu ceară pierdută. Ce.1 din urmă procedeu era cel mai folosit: turnare masivă începând din epoca micenianâ (Apolo Alasiotas de la Rnkomi, în Cipru, îi. 21) şi turnare în membrană cu începere din perioada arhaică (procedeu probabil pus la punct şi perfecţionat de sculptorii samieni HOICOS şi TEODOR, la mijlocul secolului VI). În agora Atenei a fost descoperit un fragment de tipar pentru un A'uros de bronz de la finele veacului VI, vreme căreia îi aparţine şi marele kuros de la Pireu (îi. 187, 188). Instalaţii ale turnătorilor au fost săpate la Atena, Ungă Heâaisteion (pseuclo-Teseion), pe Kolonos AyoraioK, cât şi la Olimpia. După turnare statuile şi statuetele erau supuse unei prelucrări la rece cu dalta şi dornul pentru a fi finisate artistic. De obicei bronzului îi era lăsată culoarea lui naturală. Pare-se că grecii din epoca clasică n-au încercat să-l patineze artificial.

BRYAXIS

Sculptor atenian din secolul IV, poate de obârşie carianâ. A lucrat la decorarea mausoleului din Halicarnas (după 352, P356). Opera sa cea mai celebră este o statuie a lui Pluton Şezând pe tron, statuie executată pentru un sanctuar din

Sinope, de unde a fost transportată la Alexandria, la începu, tul secolului II, şi botezată ulterior Scrapis: există mimeronstropii ale acesteia. O bază cu semnătura lui Bryaxis şi împodobită cu reliefuri destul de mediocre se păstrează la Muzeul Naţional din Atena.

BULE

Sfat cu competenţă politică, ales prin procedee care diferă de la o cetate la alta. El joacă un rol esenţial în administrarea majorităţii cetăţilor greceşti. La Atena, unde suntem destul de bine informaţi în privinţa lui, a fost creat de SOLON şi avea 400 membri, câte 100 din cele patru triburi tradiţiona le! După reformele lui CLISTENE sfatul număra 500 de membri în vârstă de peste treizeci de ani, traşi la sorţi, câte 50 de fiecare trib, pentru o durată de un an. În afara reuniunilor ordinare, sfatul este reprezentat de o comisie permanenta, prytanii,

formată din buleuţii (p. 303) unui trib, comisie aflată în funcţie a zecea parte dintr-un an (prytanie), în ordinea obişnuită a triburilor. Prytanii sunt prezidaţi de un epistat tras la sorţi în fiecare zi şi care, deţinând sigiliul oficial şi cheile tezaurului, este de fapt şeful statului. Prytanii sunt hrăniţi pe cheltuiala acestuia în Tolos. Ei pregătesc ordinea de zi a şedinţelor, convoacă sfatul şi adunarea, iau măsurile de urgenţă. Sfatul studiază proiectele de lege, pe care le prezintă spre votare adunării. El controlează administraţia internă şi politica externă. Vezi Aristotel, Constituţia alenienilor, 8, 43, şi urm.

BULEUTERION

Clădire în care se întruneşte sfatul (bule). Tipul vechi este o sală lungă cu colonadă centrală; intrarea este pe una din laturile lungi. Un nou tip apare la Atena, la finele veacului V: este vorba de un edificiu pătrat ce adăposteşte bănci dispuse în U (fig. 23, p. 36, vol. II). Acest fel de sală de întrunire, deja folosit în scopuri religioase la Teleesterion-ul de la Eleusis, a cunoscut o mare răspândire în antichitate.

GABIRII

Vezi SAMOTRACE.

CADMEEA

Citadelă a Tebei, numită astfel după eroul Cadmos, întemeietorul mitic al oraşului (p. 129).

GALAMIS

Sculptor din prima jumătate a veacului V, originar din Secţia ori poate din Attica. A executat la Atena, la Teba şi în alte oraşe statui de cult hryselefantine şi ofrande în marmură sau în bronz. Caii săi erau apreciaţi în reprezentările carelor învingătoare. Critica de artă antică îi lăuda graţia şi delicateţea, dar nu ne-a parvenit nicio copie sigur identificată după operele sale.

Insulă a Argolidei în golful Saronic. Ea cuprindea un sanctuar al lui Poseidon, care fusese în epoca arhaică pentru o bucată de vreme centrul unei amfictionii, din care făceau arte cetăţile din Argolida, Atena, Egina şi Orhomene din Beoţia. Ştim prea puţin despre istoria acestei organizaţii, care a dispărut repede, în sanctuarul de la Calauria s-a otrăvit în 322 DEMOSTENE, urmărit de soldaţii macedoneni.

CALCIDICA

peninsulă din nordul Greciei, cu trei promonlorii: Palene, Sitonia şi Acte. A fost colonizată în secolul VIII de euheeni (p. 62 şi fig. G, p. 58).

CALENDAR

Diferit după oraşe (p. 315). La Atena anul avea 12 luni lunare: 6 luni ciuntite (29 zile) şi şase luni pline (30 zile), iar câteodată o lună intercalată pentru punerea de acord cu anul solar (în acest scop erau practicate diferite sisteme: ciclu de 8 ani cu trei ani prelungiţi; ciclu de 19 ani cu şapte an i prelungiţi, introdus în veacul V de Meton). Lunile ateniene (din iulie până în iunie aproximativ) erau următoarele: Hecatombaion, Metageitnion, Boedromion, Pyanepsion, Mai-macterion, Posideon, Gamelion, Antesterion, Elafebolion, Munihion, Targelion, Skiroforion; luna intercalată între Posideon şi Gamelion este eventual Posideon II. Fiecare lună era împărţită în trei perioade de zece zile (numai nouă pentru ultima perioadă a lunilor ciuntite). Anii erau individualizaţi prin numele arhontelui eponim, care figura în fruntea textelor oficiale.

CALIAS

Atenian bogat din familia Kerykizilor, cumnat al lui CIMON, pe a cărui soră Elpinice a luat-o în căsătorie. A condus delegaţia atenianâ de la Susa, care a încheiat cu Marele Rege pacea zisă a lui Calias (449 – 448; p. 110).

CALICRATES

Arhitect atenian din veacul V, colaborator al lui ICTINOS
la Partenon şi autor al planurilor templului Atenei Nike.

CALIMAH

1. Polemarh atenian care a murit luptând la Maraton. La Atona se păstrează o Victorie de marmură, ofrandă postumă a acestui general, cu o epigramă dedicatorie gravată pe coloana ce o susţinea (p.95).

2. Sculptor şi orfevru atenian de la sfârşitul veacului V. Arta lui trecea drept foarte rafinată. A lucrat pentru Erehte-lon o lampă de aur de mari dimensiuni al cărei fum era evacuat prin trunchiul gol al unui

palmier de bronz, care-i servea de horn. Vitruvius îi atribuie paternitatea capitelului corintic.

EBGOTIMOS (autori ai celebrului Vas François, produs 570 – 560). Arta figurilor negre înfloreşte între 550 şi 5 – 30 cu EXEKIAS (îi. 78), AMASIS (îi. 101) şi Nikostenes… 77). De atunci înainte ceramica atticărămine fără rivală /n 88) Introducerea, prin 530, de către ANDOCIDE a figurilor roşii îi dă un nou avânt. EUFRONIOS şi ELJTYMIDES, la finele secolului VI (îi. 131), Brygos, Makron şi Duris (li. 51» 132, 133), la începutul celui următor (înainte de 480), precum şi numeroşi pictori anonimi extraordinar de dotaţi realizează cele mai frumoase vase ale stilului sever. Du1) a 480 apare stilul liber, în cadrul căruia calitatea desenului, încă remarcabilă (Pictorul PENTESILEEI, îi. 76; Pictorul Niobidelor), lasă totuşi să se întrevadă uncie neglijenţe. Influenţa picturii de mari dimensiuni (POLIGNOT) este vizibilă pe unele vase, dar producţia în ansamblu pare mai puţin îngrijită, în vremea lui FIDIAS (450 – 430) influenţa sculpturii clasice se manifestă la mai mulţi pictori (Pictorul lui Ahile, il 73; Ickijtefunerare cu fond alb, îi. 55, 113 – 115), în vreme ce la finele veacului apare o notă de gingăşie în desen, cât şi în alegerea subiectelor (Pictorul lui MEIDIAS). Declinul este sensibil la începutul secolului IV. Ceramica attică mai cunoaşte încă o scurtă perioadă de strălucire, între 370 şi 340, cu vasele stilului K erei (p. 65), Apoi tehnica figurilor roşii dispare subit, în cursul secolului IV, în sudul Italiei (Apulia, Lucania) a înflorit o ceramică imitând-o pe cea attică, producând câteva vase frumoase (ca cele ale pictorilor Astea-s şi Pyton, care au lucrat la Poseidon ia-Pa estoni).

Pentru principalele forme de vase, a se vedea: crater, îi. 16, 204, 205; cupă, îi. 76, 206; oinohoe (cană de vin), îi. 13, 25, 28, 33, 3 l, 80, 202; lekytos, îi. 55; ryton, îi. 208; amorfă, îi. 24, 154, 171; skyfos, îi. 207.

CETATE

Definiţie (p. 71 şi urm., p. 277 şi urm.).
Descriere (p. 281 – 283).
Drept de cetăţenie (p. 292 – 293).
Cârmuirea cetăţii (p. 303 şi urm.).
Cetatea şi viaţa religioasă (p. 194 şi urm., p. 217 şi urm.).

CHERONEEA

Bătălia de la Cheroneea (p. 141 şi fig. 16, p. 140).

CIBELE

Importantă divinitate asiatică, numită şi Mama Zeilor, al cărei cult a fost introdus în Grecia la sfârşitul epocii arhaice. Metroon, templul ei de la Atena, situat în agora, lângă Duelulerion, servea drept depozit al arhivelor. Statuia de cult era opera lui Agoracritos.

CII. QN

lâruir nobil atenian, care în 632 a încercat să devină tiran, cu ajutorul trupelor venite de la MEGARA. După eşec a putut scăpa, dar complicii săi, refugiaţi ca suplianţi la

altarul Atenei, au fost executaţi. Amintirea acestui sacrilegiu a planat multă vreme asupra familiei Alcmeonizilor care purta întreaga vină (p. 85).

CIMON

1. Om politic şi general atenian, fiul lui Miltiade şi al unei prinţese trace. După o tinereţe plină de greutăţi, şi-a reocupat rangul în Atena cu ajutorul bogatului său cumnat Calias Este strateg în 479 şi aliat al lui Aristide împotriva lui TEMISTOGLE. Conduce mai multe expediţii în Tracia, ia Bizanţ, la Sciros, de unde aduce în patrie osemintele lui Tezeu. Moartea lui Aristide şi exilul lui Temistocle îl fac stăpân unic al politicii ateniene, înfrânge flota persană la Eurymedon (468). La Atena, sistematizează agora şi reconstruieşte zidul de sud al Acropolei, în 463 înăbuşă revolta de la Tasos. Favorabil Spartei în timpul revoltei mesenieue din 462, este ostracizat în 461 şi rechemat în 457 la cererea lui PERICLE. în 450 conduce operaţiile navale contra

Persiei şi moare în anul următor la asediul oraşului Kition din Cipru (p. 107 şi urm.).

2. Gravor de matriţe monetare siracuzan, de la finele veacului V (p. 365)

CIPRU

Această insulă mare din Mediterana răsăriteană a cunoscut încă de timpuriu (mileniul IV) o civilizaţie preistorică originală asupra căreia s-au exercitat ulterior influenţe venite din Asia Mică, apoi din Siria şi Palestina. Raporturile cu civilizaţia greacă încep în veacurile XIV şi XIII, după cum atestă numeroasele vase miceniene descoperite în necropolele cipriote. Multă vreme insula, sub numele de Alasla, a fost stăpânită de Egiptul Noului Imperiu. A jucat atunci un rol important ca loc de tranzit între lumea egecană şi cea asiatică. Oraşul cipriot Enkomi se află faţă în faţă cu portul sirian Ugarit (Ras-şamra), unde ciprioţii şi egeenii se aflau instalaţi laolaltă (f în 2, p. 24). La începutul secolului XII un val de imigranţi aheeni se abate asupra insulei, acesta corespunzând legendelor despre întoarcerea după războiul troian (întemeierea Salaminei din Cipru de către Teucros); un veac mai târziu un nou val de aheeni a venit din Grecia ca urmare a invaziei doriene. Civilizaţia Ciprului devine întru totul greacă până în secolul VIII, vreme în care fenicienii se aşază în partea de sud-est a insulei, începând de atunci, oraşele feniciene (Amatus, Kition) sunt vecine cu cele greceşti (Salamina, Kurion, Pafos, Marion, Soles, Kerynia). După ce în a doua jumătate a veacului VII a căzut. sub dominaţia asiriană, la puţin timp după 569, insula este cucerită de faraonul Amasis, iar apoi se supune autorităţii Marelui Rege. Ea era împărţită în mai multe regate, majoritatea greceşti, care şi-au păstrat autonomia cu condiţia să plătească tribut (p. 70). Regele din Salamina a antrenat celelalte oraşe (exceptând Amatus) în revolta Ionici, dar perşii au restabilit controlul asupra insulei chiar din 497. În cursul veacului V, flota atenian a operat deseori în apelei, fără a reuşi să elibereze definitiv insula (moartea CIMON sub zidurile Kitiouului, în 449, p. 110). În 411 puagoras a devenit rege al Salaminei şi a căutat, în cursul „noi lungi domnii (a murit în 374 – 373), să reunească întreaga

insulă sub autoritatea sa, scoţând-o de sub dominaţia persană, în ciuda sprijinului sporadic al Atenei, intenţiile sale au dat greş (p. 126). Încercarea de independenţă n 351 – 344 n-a fost n-ci ea mă* reuşită. Abia sub Alexandin 351

dru cel Mare devin grecii din Cipru liberi. Elenismul cipriot a ocupat un loc aparte în civilizaţia greacă. Ceramica acestuia se caracterizează prin tendinţe originale, mă i ales în perioadele miceniană, geometrică şi arhaică, deopotrivă în ce priveşte formele şi decoraţia (îi. 15, 16). Sculptura, în majoritatea ei în calcar local şi în teracotă, a suferit influenţa Asiei, a Egiptului şi apoi a Ionici înainte de a fi marcată de arta clasică preponderent atenian㠄. Până în veacul III, s-a păstrat un sistem de scriere derivat din linearul B (filiaţia în detaliu nu este însă clara): acest silabar cipriot este bine cunoscut şi a fost utilizat în egală măsură cu scrierea alfabetică pentru a transcrie dialectul grec local, precum şi o limbă încă necunoscută, numită eteocipriota. Pentru Cântecele cipriote a se vedea p. 327.

CIPSELOS

Tiran din Corint, care a domnit aproape treizeci de ani, întemeietor în 657 al dinastiei Cipselizilor. Şi-a vădit opulenţa consacrând un tezaur la Delii şi bogate ofrande la Olimpia. A avut drept urmaş pe fiul său PERIANDRU (p. 76 şi urm.).

CIRENE

Oraş grecesc din Libia, întemeiat în 631 (p. 59, 79). A cunoscut o mare prosperitate sub dinastia celor opt regi Batiazi, care purtau alternativ numele de Băţos şi Arcesilau. Ultimii trei regi, de la cca. 525 la cca. 440, s-au comportat aidoma tiranilor greci. Au stăpânit întreaga Cirenaică, unde grecii din Cirene au înndat coloniile Barce, Euhesperides şi Tauheira. Cu Grecia şi în special cu Atena s-au stabilit legături comerciale intense, bazate pe exportul de produse agricole (grâu, lemn şi o plantă locală numită silfion, vezi îi. 135). După căderea monarhiei, prin 440. Cirene a fost condusă de reprezentanţii marilor familii, între partidele cărora aveau loc din timp în timp lupte. Emisiunile ei monetare sunt bogate (aur şi argint). Oraşul este situat la 600 m altitudine, pe marginea unui platou. Portxil se află la o

depărtare de aproximativ einsprezece kilometri. Acropola că te formată de două văi ce f fierăstruiesc o parte a platoului. O cale monumentală o unea cu agora, unde se găsea mormântul circular al lui Băţos, întemeietorul cetăţii, iar apoi urca din nou către sanctuarul lui Apolo, zeul protector al cetăţii, sanctuar în care îşi aflau locul izvorul sacru al divinităţii tutelare, templul doric cu colonadă exterioară de 6X11 coloane, datând de la începutul secolului VI şi reconstruit

la mijlocul veacului IV, marele altar a) acestuia (p. 220) un mic templu şi un altar al Artemidei, tezaure şi fântânj Spre est, o altă colină găzduia marele templu doric al lui Zeus, cu o colonadă exterioară de 8X17 coloane (construit prin 520 – 490; p. 77). De jur-împrejurul oraşului se întindeau necropolele, mormintele având camere subterane şi fiind uneori dotate cu faţade arhitecturale tăiate în stâneu-pe lângă acestea existau şi capele funerare în formă de tempk Săpăturile au scos la iveală un mare număr de sculpturi şi inscripţii. Cirene era patria filosofului Aristip şi a matematicianului Teodor. Legile sacre de la Cirene (p. 203). Sculpturi descoperite la Cirene (îi. 196, l OS).

CLAZOMENE

Cetate a Ionici situată pe coasta de sud a golfului Smirnel. Patria filosofului ANAXAGORA. în secolul VI se lucrau aici mari sarcofage din teracotă pictată cu scene în figuri negre pe fond deschis (p. 91).

CLEOMENE

Rege al Spartei, fiul lui Anaxândridas. Prin 520 i-a urmat tatălui sau (fratele lui vitreg Dorietis s-a exilat). Ambiţios şi activ, a dat ajutor Alcmeonizilor să-i alunge pe PISISTHA-TIZI din Atena în 510, dar a eşuat în 508 în încercarea de a sprijini împotriva lui CLISTENE partidul aristocrat atenian condus de Isagoras. În 499 a respins cererea de alianţă a lui Aristagoras, conducătorul ionienilor răsculaţi. Şi-a înlăturat colegul, pe regele Dernaratos, care s-a refugiat la Xerxes. Înnebunind, s-a sinucis (prin 490). Urmaş i-a fost fratele Leonida.

CLEON

Om politic atenian. Ţinea o tăbăcărie. La moartea lui Plp HICLE, pe care-l combătuse vehement, a luat conducerea partidului democrat: parţi/.an al războiului total, a reprimat cu violenţă răscoalele aliaţilor; în ciuda strălucitului succes de la Sfacteria (425), este aspru criticat de Aristofan în Cavalerii (424; p. 155). A fost trimis în Calcidica împotriva lui Brasidas, murind în acelaşi timp cu adversarul său în faţa Amfipolisului (422; p. 115 şi urm.).

CLEPSIDRĂ

Ceas cu apă folosit la procese pentru măsurarea timpului acordat fiecărei pledoarii.

CLERUIIIE

Colonie trimisă de Atena în teritoriul duşman sau alial; este totodată un post militar şi o colonie de populare, alcătuită din cetăţeni săraci care primesc un lot de pământ (fle-ros); ei rămân cetăţeni atenieni (p. 88, 107, 144).

CLISTENE

1. Tiran din Siciona care a domnit aproximativ de la 600

ja 570, Fiica lui s-a căsătorit cu un atenian, Alcmeonidul Megacles (p. 76 şi urm.).

2 Legiuitor atenian, nepot al precedentului. După căderea pisistratizilor, ia conducerea apărării democraţiei împotriva aristocraţilor susţinuţi de Sparta; îndepărtat de către Isa-tforas, ridică poporul, alungă pe regele spartan Cleomene şi restabileşte constituţia lui SOLON, modificând-o în sens şi mai democratic. Reformele lui au stabilit cadrele politice durabile ale democraţiei ateniene (p. 88). Clistene şi oracolul de la Delfi (p. 253).

CLITIAS

Vezi ERGOTIMOS.

CNIDOS

Oraş grecesc din Asia Mică, aşezat la extremitatea unui lung promontoriu legat de coasta Cariei. De dialect doric, el avea un sanctuar al lui Apolo Triopianos, unde, pe lângă cnidieni, se adunau dorienii din Halicarnas, din insula Cos şi din cele trei cetăţi ale

Rodosului. Către 550, cetatea a ridicat la Delfi un tezaur în marmură de Păros şi mai târziu o sală de întruniri (leshe), pe care POLIGNOT a împodobit-o cu picturi, în apele Cnidosului, CONON, comandând flota persană întărită cu mercenari greci, a pricinuit o grea înfrângere flotei lacedemoniene (394, p. 125). Către mijlocul secolului IV, PRAXITELE a executat pentru un sanctuar de la Cnidos vestita sa statuie a Afroditeiţii. 203).

CNOSOS

Principalul oraş al Cretei minoice, cucerit şi ocupat de aheeni în secolul XV. Amintirea lui Minos şi a Minotaurului a rămas vie în epoca clasică, cum ne-o dovedesc monedele sale cu imaginea Labirintului (p. 28).

CODEX

Nume latinesc (plural: codices) dat oricărei cărţi formate din unul sau mai multe caiete de papirus ori de pergament. Către sfârşitul antichităţii, folosirea codex-ului de pergament mult mai solid, s-a substituit celei a volumen-ului de papirus. Toate operele literare care n-au fost transcrise pe codex-uri (cu rarisime excepţii, datorate descoperirilor papirologice) s-au pierdut (p. 323 – 324).

COLOTES

Elev şi colaborator al lui FIDIAS. A lucrat cu el la Zeus de la Olimpia şi a realizat de asemenea şi masa de ceremonie în aur şi fildeş pe care se depuneau coroanele destinate învingătorilor la jocurile olimpice.

COMERŢ.”,;

(p. 316 – 319). * ş

CONCURS

Originea cultică (p. 227 – 228).

Concursuri dramatice (p. 227 şi urm.).

[redacted]

Jocurile panelenice: olimpice, pitice, istmăce, nenuene (p. 228 şi urm.) –

CONON

General atenian. A început să joace un rol în ultimii ani l ai războiului peloponeziac. Blocat în Mitilene, a fost des, l presura t. graţie victoriei de la insulele Arginuse (406), învins de Lysandros la Aigospotamos (405), s-a refugiat în Cipru, punându-se în serviciul Persiei şi înfrângând Hota lacedemoniană în apropierea Cnidosului (394); a devastai; apoi coastele Peloponesului şi s-a reîntors triumfal la Atena. A ridicat din nou Zidurile Lungi. Trimis în misiune diplomatică în Carla, a fost întemniţat de perşi şi a murit neîndoielnic în Cipru. I s-au ridicat statui la Atena şi în mai multe oraşe ale Ioniei (p. 120 şi urm.).

COR

Grup de cântăreţi şi dansatori (horcuţi), cărora li se alăturau la nevoie actori.

Lirism coral (p. 329).

Corul tragediei (p. 333 – 334).

CORCIRĂ (Corfu).

Străveche colonie a Eretriei (începutul veacului VIU) ocupată de Corint, în 733. Conflictul ei cu Corintul din 4?, a avut drept urmare intervenţia atenianâ: a fost una din cauzele războiului peloponeziac (p. 112). Au fost descoperite ruinele unui templu al Art. emidei, cuprinzând sculpturi importante (începutul secolului VI).

CORINT

Cetate din nordul Peloponesului, situată pe malul golfului cu acelaşi nume, pe un teritoriu locuit încă din perioada neolitică. Supusă la început AKGOS-ului, a devenit independentă în secolul VIII. Este câmmită de o oligarhica proprietarilor funciari, Bahiazii, care exercită puterea împreună, alegând dintre ei un magistrat cu atribuţii regale, în acea vreme au fost întemeiate coloniile din Corciră şi Siracuza (p. 67). Bahiazii au fost. Îndepărtaţi la mijlocul veacului VII, Cipselos instaurând tirania pe care o vor prelungi Periandru şi Psameticos. Este perioada cea mai strălucită a istoriei Corintului; întemeierea de noi colonii în Kpir, în Acamania, în Calcidica; avânt al meşteşugurilor şi comerţului (bronz, ceramică, parfumuri, purpură, ţesături): construcţia de triere; vitalitatea artelor (pictură, sculptură). La

mijlocul veacului VI, Atena începe să îndepărteze Corintul din comerţul cu ceramică, acesta păstrându-şi întâietatea în prelucrarea metalului: bronzurile de Corint se vor bucura de o mare faimă până în epoca romană. Slăbită de războaiele corcirian (434, p. 112), peloponeziac (431 – 404) şi corintic (395 – 387, p. 125 şi urm.), cetatea rămâne neutră în conflictele grecilor cu Filip; acesta a făcut din ea centrul Ligii din 338, dându-i astfel o oarecare importanţă (p. 141 şi urm.). Oraşul era dominat de o acropolă stincoasă, înaltă de 571 m, 48

rocorintul Ei avea un port la vest, Lehaion, şi altul pe Iful Saronic, Kenhrai (p. 84). Diolcos-vil făcea să comunice °le două mări. Din epoca veche au rămas: templul lui Apolo, Ceripter doric (6 x 15 coloane cu fusul monolit, lucrat în Calcar moale şi acoperit, cu un strat fin de stuc), datând de la mijlocul secolului VI (unul din cele mai vechi din Grecia); elemente vechi (rezervoare şi bazine) ale întânilor plrene şi Glauke; o agora refăcută în veacul IV cu un portic lung; o ţiglărie din secolul VI. Mai la est, în mijlocul terenurilor agricole, se ridica sanctuarul lui Poseidon, unde aveau loc Jocurile istmice (p. 234). Coloniile Corintului, vezi fig. 6, p. 58. Vedere generală a Corintuluiţii. 124). DIOLCOS-ul (îi. 123). Ceramică corintică (îi. 34 şi 74). Monedă corintică (îi. 37).

CORINTIC (capitel)

Vitruvius (IV, 1, 9) atribuie paternitatea sculptorului CALIMAH, ce s-ar fi inspirat dintr-un joc întâmplător al naturii: într-un cimitir al Corintului, pe mormântul unei copile, o tufă de acant ar fi crescut sub coşul cu ofrande adus de doica ei. Într-adevăr, capitelul corintic se compune dintr-o echină (corespunzătoare coşului din anecdotă) strânsă în frunze de acant, peste care se suprapune o placă (sau abac), sub ea încovoindu-se volutele ieşite din mănunchiul de foi. Acest capitel este montat pe o coloană de tip ionic şi susţine un antablament ionic. El constituie deci o variaţie sau o îmbogăţire a ordinului ionic. Exceptând ipoteza conform căreia primul capitel corintic ar fi apărut la coloneta ce susţinea mâna dreaptă a Atenei Partenos a lui Fidias, atare capiteluri figurează în arhitectura interioară a templelor, mai întâi la Basai, apoi la folos-ul de la Delfi, în fine, la Tegeea şi la tolor>-ul de la

Epidaur. Ele au cunoscut un mare succes în arhitectura elenistică şi romană (vezi ordin şi îi. 223).

CORONEEA

Oraş din Beoţia, între Haliart şi Livadia, la sud-vest de lacul Copais. Bătălii între Teba şi Atena în 446 (p. 111); între aliaţi şi Agesilau în 394 (p. 125).

COS

Insulă şi oraş din Dodecanez, aproape de Cnidos. De dialect doric, ea a făcut parte din Hexapolis-ul organizat în jurul sanctuarului lui Apolo Triopianul. HIPOCRATE era originar din Cos şi şcoala lui de medicină a continuat să înflorească şi după el aici, pe lângă As/cfepionunocal (p.263).

CRATINOS

Poet comic atenian din veacul V. Mai în vârstă decât ARI

STOFAN, a repurtat primul succes la Dionisjile urbane din

455. Compunea încă în vremea primelor comedii ale lui

— Aristofan, câştigând în 423 premiul întâi cu piesa Urciorul, pe când Arom îl luau pe al treilea. I se atribuiau 28 de comedii. Pare-se că a fost creatorul genului comediei vechi cu libertatea acesteia de invenţiune, ascuţita satiră poiji tică şi invectivele ei pasionate. Ridica în slăvi moravurile de altă dată şi biciuia pe politicienii contemporani, a-i ales pe PERICLE, pe care-l socotea un demagog (p. 335)

GRENIDES

Oraş din Tracia, în apropierea muntelui Pangeu. Ameninţat de triburile trace din vecinătate, a chemat în 356 în ajutor pe Filip al Macedoniei, care l-a salvat, l-a întărit cu ziduri, a aşezat acolo coloniştii şi i-a schimbat numele în Filip-i (p. 137).

CRESILAS

Sculptor din a doua jumătate a veacului V, originar din Kydon, în Creta, dar care a lucrat mai ales la Atena. De la el ni s-au păstrat mai multe semnături, precum şi menţionarea mai rmiltor opere, printre care o Amazoana rănită, lucrată pentru vestitul concurs de la Efes. Era autorul unei celebre statui portret, a lui PERICLE (pare-se postumă), al cărei cap este cunoscut prin numeroase copiiţii. 53).

CRITIAS

Om politic atenian, născut prin 450. Discipol al lui Socrate (numele lui este dat unui dialog al lui Platon), autor de tragedii şi de tratate politice pierdute, a fost exilat, în 410, după căderea regimului celor Patru Sute. S-a reîntors în 404 şi a devenit unul din cei Treizeci de tirani; violent şi fără scrupule, l-a condamnat la moarte pe şeful partidului moderat, TERAMENE. El însuşi a fost ucis în 403 într-o luptă împotriva democraţilor din PIREU (p. 123 şi urm.).

CRITIOS

Sculptor atenian care, împreună cu colaboratorul său Nesiotes au executat în 477 – 476 statuile Tiranoctonilor Harmodios şi Aristogeiton pentru a înlocui în agora pe cele ale lui Antenor pe care Xerxes le-a luat ca pradă. Avem de la el mai multe semnături. Statuile Tiranoctoni lor sâni, cunoscute prin copii de bună calitate. Lui Critios i se atribuie şi un Efeb de marmură, descoperit pe Acropole printre ofrandele distruse de perşi în 480. Este posibil ca Auriga de la Delfi să îi ieşit din atelierul său (îi. 197).

CROTONA

Oraş din sudul Italiei întemeiat la finele veacului VIII de colonişti din Ahaia. Rivală a vecinei Sibaris, a reuşit să o distrugă în 511 – 510. În acea perioadă Crotona avea un regim aristocratic inspirat de filosoful Pitagora, care se refugiase acolo de două decenii. O vestită şcoală de medicină a înflorit în această cetate. Crotona a fost cucerită de Dionis cel Bătrân şi inclusă în posesiunile sale (p. 127). Dintre crotoniaţi, cel mai ilustru a fost atletul Mi Ion, care a trăit la finele veacului VI. 50

RUME

s din sudul Italici, întemeiat în 757 de cnicidieni pe Fetele Companiei Cp.65 şi fig. 6, p. 58). A avut de luptat potriva etruscilor până ce HIERON din SIRACUZA a bătut, flota acestora în largul oraşului (474, p. 117). A fost distrus de campanieni în 421.

CUNAXA

(Vezi ZECE MII).

DĂDUHOS

Preot de la Eleusis, a cărui denumire înseamnă „purtător detorţă", el jucându-n rol în ceremonia de iniţiere în Mistere. Era ales prin tradiţie din rândurile f/cnos-ului eleusin al Kerykizilor, care-l dădea şi pe crainicul sacru (p. 244).

DAMOFON

Sculptor din Mesena, activ în prima jumătate a secolului II î., e. n, A fost, însărcinat cu restaurarea statuii hryselefan-tine a lui Zeus de la Olimpia, lucrată de fi. dias, statuie ale cărei îmbinări se desprinseseră (Paur. unia, IV, 31, 6; p. 360).

DECELEIA

Aşezare din At.t. ca, la nordul Atenei, pe pantele muntelui Parnes. Aici s-au fortificat lacedemonienii în 413 şi, solid implântaţi în acest cap de pod, au jefuit, chiar şi iarna, câmpia At.t. icei pâra A la sfirsitul războiului peloponezinc. Este motivul pentru care ultima parte a acestui război a căpătat, numele de „războiul Deceleiej" (413 – 404; p. 166).

DEDAL

Sculptor mitic de origine ateniană, căruia tradiţia greacă îi atribuia, în afara construcţiei Labirintului şi a numeroaselor invenţii tehnice, mai multe statui de cult de tip arhaic (xoana). Legenda spune că a fugit din Atena după uciderea nepotului său Galoş (sau Tăios). S-a dus la Minos, în Creta, şi, după ce a fost. aruncat în închisoare, a scăpat, refugiindu-se în Sicilia. Trecea drept strămoşul tuturor sculptorilor, cum îl numea în glumă Socrate în dialogul Alcibiade (121 a) al lui Platon, şi, în tot. cazul, drept, maestrul acestora. Sculpturile arhaice sunt numite îndeobşte „dedalice", acelaşi epitet, dându-se uneori arhaismului timpuriu (p. 364; vezi ŞI SCULPTURA).

DEINOMENES

Grec din Sicilia, tată al lui Gelon şi Hieron, care au fost tirani la Gela şi apoi la Siracuza, şi al fraţilor lor Polyzalos, 5 «panal G-eleişi dedicant al Aurigăi de la Delfi, şi Trasibul. 1 rei patru fraţi se numeau Deinomenizi.

de la tinete veacului V, care adăpostea şapte statui de zei dedicate de Pisistrate. La nord de temple erau amplasate în semicerc

cinci tezaure. Partea de nord-vest a sanctuarului aparţinea Artemidei. Spre est, ceva mai departe, erau venerate mormintele Fecioarelor hiperboreene, venite să aducă întâile ofrande lui Apolo. La marginea lacului sacru, format prin strangularea râului Inopos, o terasă străjuită de un aliniament de lei arhaici, din marmură, ducea către Letoon, mic templu ionic din veacul VI, dedicat lui Leto, mama lui Apolo şi a Artemidei. La sudul sanctuarului se aflau cele mai importante edificii profane: altarul lui Zeus Polieus şi pritaneul din veacul V, Suleuterion-ţi\ şi agora. Pe o colină dând spre valea lui Inopos erau cinstiţi încă din veacul IV Cabirii, zeii din Samotrace. Pe muntele Cintos erau situate cultele lui Zeus şi Atena Cintieni, al Artemidei Ilitia, iar mai jos s-a instalat încă din secolul VIII un cult al Herei (mic templu de marmură, din veacul VI). Altarul lui Apolo (p. 220).

DEMĂ

Subdiviziune teritorială a oraşului Atena, creată de CLISTE-NE. Se numărau o sută de deme rurale şi urbane. Adunarea demei alegea pe demarh, şeful demci. Acesta înscria în registre pe tinerii de 18 ani, care deveneau cetăţeni, întocmea situaţia proprietăţilor funciare, administra bunurile deniei, se ocupa de poliţie, îi reprezenta la ceremonii pe locuitori sau demoţi. Treizeci de judecători ai demelor, traşi la sorţi, parcurgeau demele rurale pentru a judeca pricinile de mică importanţă (p. 300). A se vedea şi TRIB. Sanctuare şi culte ale demei (p. 217).

DEMOCRIT

Filosof din Abdera, născut prin 460 şi mort în al doilea sfert al secolului IV. în cunoaştem lucrările doar printr-o listă de titluri păstrată de un compilator din epoca romană. Importanţa lui este însă considerabilă ca întemeietor al materialismului (p. 342).

DEMONI (P. 269).

DEMOSTENE

1. General atenian din secolul V. A luptat împotriva etolienilor în 426, a ocupat Pylosul şi a cucerit Sfacteria în 425 (p. 115). Plecat să-l sprijine pe Nicias în Sicilia, în 413, a fost făcut prizonier în cursul dezastrului şi ucis desiracuzani (p. 119).

2. Orator şi politician, născut în 384. Tutorii i-au delapidat averea; s-a făcut logograf, pregătindu-se cu tenacitate pentru viaţa politică. Primul discurs în 354: Contra legii p. LePtines. Luptă cu înverşunare împotriva lui Filip: Prima Filipică (351) cele trei Olintice (349 – 348); Despre Pace (345). Participă la ambasada care negociază pacea lui Filocrate, apoi îi îndeamnă pe atenieni să-l folosească

pentru a le reface forţele: Filipica a doua, a treia şi [a patra (344, 341, 340). Luptă în acelaşi timp împotrivă adversarilor săi politici: Contra lui Meidias (347), care i-a insultat în timpul funcţiei sale de horeg (p. 138); Asupra prevaricaţiunilor ambasadei (343), cu ocazia procesului] Ui Esciiine. Caută pentru Atena aliaţi în Pelopones, denunţă aviditatea crescândă a lui Filip, reorganizează flota. După „surpriza de la Elateea" (339), obţine alianţa Tebei. În ciuda înfrângerii de la Cheroneea (338), poporul îi decernează o coroană de aur, la propunerea lui Gtesifon, atacată apoi de Eschine ca ilegală; procesul pledat în 330 este câştigat de Demostene cu Discursul despre coroană. Compromis în 321 în afacerea Harpalos, vistiernicul lui Alexandrii care s-a refugiat la Atena cu fondurile ce-i fuseseră încredinţate, Demostene este condamnat şi se exilează la Troizen şi apoi la Egina. Se întoarce în patrie la moartea lui Alexandru, ia parte la lupta împotriva lui Antipatros, fuge după îni râng erea atenienilor şi se otrăveşte la Calauria ca să scape de macedoneni (322; p. 138 şi urm., 347 şi îi. 175).

IMDYMA

Aşezare din Ionia, foarte aproape de Milet, unde se găsea marele sanctuar al lui Apolo, sediu al unui oracol, formând obiectul pietăţii milezienilor. Până la războaiele persane, sanctuarul fusese încredinţat grijii familiei Branhizilor. O alee urca din port la sanctuar, străjuită fiind de statui arhaice de oameni şezând şi de lei (mulţi au fost transportaţi la British Museum). Templul arhaic incendiat de perşi în 494 a fost înlocuit de un edificiu colosal ridicat la începutul epocii elenistice (p. 93).

DIEKPLUS

Manevră navală (p. 177).
DIOLCOS
Pistă placată cu dale care traversa istmul corintic de la o mare la alta, permiţând trecerea navelor din golful Saronic în cel corintic şi viceversa. Săpăturile recente au scos la iveală urmele acestuia pe mai multe sute de metri. Pare-se că vasele erau aşezate pe un vehicul cu roţi, care era apoi tractat pe calea dalată, largă de 3, 5 la 5 m. Construcţia acestei amenajări datează din epoca arhaică. Ulterior a fost îmbunătăţită, în vremea războiului peloponesiac (p. 84 şi îi. 123).
DION
1. Oraş din Macedonia aşezat la picioarele muntelui Olimp» la sud de Pidna.
2. Unchiul lui Dionis cel Tânăr. Era fratele soţiei lui Dionis cel Bătrân şi fusese investit încă din timpul vieţii acestuia cu importante funcţii administrative. S-a împrietenit cu Platou în 389, cu ocazia vizitei filosofului la Sira-cuza. Când Platou s-a reîntors spre a fi sfetnicul lui Dionis cel Tânăr, Dion a fost curând exilat de nepotul său, dornic să scape de sub influenţa sa, iar lui Platon i-a fost cu neputinţă să-i împace, în 357 Dion s-a reîntors la Siracuza cu trupe de mercenari şi l-a alungat pe Dionis, după doi ani de lupte. Dar a fost asasinat în 354, pe când încerca să impună oraşului o constituţie aristocratică (p. 133).
DIONIS
l cel Bătrân, tiran al Siracuzei, născut în 430 şi mort în
367 (p. 126) şi fig. 13, p. 127).
Dionis şi arta ducerii asediilor (p. 1G4).
2. cel Tânăr, fiul şi urmaşul prunului (p. 133).
DIONISII
Sărbători în cinstea lui Dionysos (p. 225).
Aristofan şi Dionisiile rurale (p. 22G).
DIONYSOS
Ritualul dionisiac (p. 224 – 225 şi îi. 101). pe o monedă din Naxos (îi. 84).
DIPOINOS

Sculptor cretan, elev al lui Dedal, ca şi compatriotul şi colaboratorul său, Scylis, după datele tradiţiei. Ambii par a fi lucrat în secolul VII în mai multe locuri ale lumii greceşti, dar mai ales în Pelopones, unde Plinius cel Bătrân şi PAUSANIA semnalează numeroase opere ale lor (p. 3G4).

DIPOLII

Sărbători ale lui Zeus Polieus la Atena, descrise SANIA (I, 24, 4 şi 28, 10; p. 222).

de PAU

DIPYLON

Nume dat unei porţi a Atenei di u partea de nord-vest a incintei. Pe acolo trocca drumul spre Academie şi spre dema Tria, dincolo de Eleusis. Calea sacră dinspre Eleusis atingea incinta foarte aproape de acel loc, puţin mai la sud, prin poarta sacră. Dipylon, sau Poarta dublă, numită astfel cel puţin din veacul III î.e.n., constituie şi azi un exemplu admirabil de construcţie militară, datând în forma ei de acum din a doua jumătate a veacului IV. O poartă interioară şi alta exterioară, ambele încadrate de turnuri, delimitează o curte de 42 x22 m, închisă de puternice ziduri laterale (5 m lăţime). Porţiunile de incintă, încă vizibile, sunt de la începuturile secolului IV. Între Dipylon şi Poarta sacră se afla un edificiu numit Pompeion, care era folosit cu ocazia procesiunii (pompe) sărbătorilor elcusine. Cartierul Kerameikos se întindea până la Dipylon, după cum o dovedeşte descoperirea unei borne, în epoca geometrică această zonă era ocupată de o necropolă, unde au fost găsite vestitele vase cărora li s-a spus Dipylon (p.46 şi îi. 26 – 29).

DITIRAMB

Compoziţie poetică şi muzicală destinată a fi cântată de 55 un cor în cinstea unei divinităţi, mai ales Dionysos (p. 224).

dar şi Apolo. Ca gen literar, paternitatea i se atribuia poe. tului Arion (finele veacului VII şi începutul celui următor) Dar deja Arhiloh în secolul VII pare-se că a compus ditirambi. Cei mai mari poeţi lirici greci, Pindar, Bachilide au cultivat acest gen poetic. La Atena unul din elementele principale ale sărbătorilor dionisiace era executarea de ditirambi de către un cor de cincizeci de bărbaţi sau de tineri Cheltuielile pentru aceste coruri erau suportate dehoregii desemnaţi de triburi (p. 329, a se vedea îţi HOREGIE).

DIVINAŢIE

(P. 245 şi urm.).

Preziceri înaintea luptei (p. 158

— 159).

DODONA

Sanctuar oracular al lui Zeus, în Epir (p. 249 şi urm.).

DORIENI

Invazia doriana (p. 37 şi urm.).

Dialecte doricii e (p. 41 şi urm. şi îig. 5, p. 41).

DORIC

(A se vedea ORDIN şi p. 43 şi îi. 104 – 108, 122, 178 – 186, 222).

DORIFOR

Soldat purtător de lance, făcând parte din garda tiranilor

(p. 76, 148).

Numele unei vestite statui a lui Policict (îl. 232).

DRAGON

Legiuitor atenian de la finele veacului VII (p. 74, 75).

DRAHMĂ

Unitate ponderală şi monetară greacă. Greutatea ei variază în funcţie de sisteme (ceva mai mult de 6 g în sistemul eginetic, cea4, 37 g. În sistemul attic). Există piese monetare de argint de o drahmă, de două drahme (didrahme), de patru drahme (tetradrahme) şi uneori chiar de zece drahme (deca-drahme). Drahma se împarte în 6 oboli (a se vedea MONEDA şi GREUTĂŢI ŞI MĂSURI şi p. 316).

DRERO S

Oraş clin partea de răsărit a Cretei, în muntele de la vest de golful Mirabello, unde a fost descoperit un sanctuar arhaic din veacul VII cu trei statui de cult (jumătate mărimea naturală), reprezentându-l fără îndoială pe Apolo, Artemis şi mama lor Latona. Tehnica acestor statui este cea în sfyrelalon, adică plăci de bronz ciocănite pe o formă de lemn cu modelaj sumar (p. 200).

DUR ÎS

Olar şi pictor de vase atenian (figuri roşii), activ în primul pătrar al secolului V. Avem de la el mai mult de treizeci 56

vase semnate, care ne dau posibilitatea să ne formăm idee despre gustul şi eleganţa stilului său. Tratează cu aceeaşi reuşită subiectele cele mai diverse: teme mitice sau mec, scene din viaţa de toate zilele (efebi în palestră, banchete). Personajele sale alungite, impecabil desenate, anunţă deja prima perioadă a epocii clasice (îi. 51, 132.

138).

ECLESIA

Nume dat adunării poporului în multe oraşe greceşti şi în special la Atena, unde aceasta se reunea la început în agora, apoi pe colina Pnyx (p. 303, 30G).

EDUCAŢIE

(P. 294 şi urm. şi îi. 131 – 133).

EFEBI

Jurământul efebilor (p. 217).

EFEB IE

Instituţie ateniană (p. 157).

EFES

Cetate din Ionia, situată la gura de vărsare a râului Caystros. Foarte prosperă în epoca arhaică, a fost printre primele, la finele veacului VII, care a bătut monedă de electrum, având albina drept simbol monetar, acesta rămânând pentru multă vreme şi cel al cetăţii însăşi. A întreţinut relaţii bune cu Cresus, care a contribuit, la mijlocul secolului, la ridicarea marelui templu al Artemidei, unul dintre cele

mai vaste din lumea greacă (p. 89). Templul a fost construit de arhitecţii cretani Hersifron şi Metagenes ce au scris şi o carte despre capodopera lor (citată încă în vremea lui Augustus de către Vitruvius). Dimensiunile acestuia erau ieşite din comun: stilobatul de 55 x 115 m, cu o dublă colonadă exterioară (8 coloane la faţadă, 21 pe laturile lungi şi 9 în partea din spate), fiecare coloană având înălţimea de 12 m. Coloanele, aparţinând ordinului ionic, aveau tamburul inferior împodobit cu personaje în relief. Interiorul era împărţit într-un portic adânc, o cella şi un opistodom. Cruţat de Xerxes după răscoala Ionici, templul a ars în 356, incendiat de un nebun pe nume Herostrat, chiar în noaptea în care se năştea Alexandru. A fost reconstruit în epoca elenistică după acelaşi plan. Efesul era punctul de plecare al Căii regale ce ducea la Susa capitala imperiului persan.

EFIALTE

Om politic atenian, autor al reformei din 462 (p. 108).

EFORI 57 Magistraţi spartani (p. 310).

r: G ÎN A

Insulă din golful Saronic, locuită încă din cele mu i îndepărtate timpuri şi repopulată prin 9GO cu coloniști peloponezieni (veniţi, după tradiţie, din EPIDAUR). De la finele veacului VIII până la începutul secolului V puterea ei maritima, meşteşugărească şi comercială nu încetează să crească, deoarece ariditatea solului nu îngăduia practicarea agriculturii. Bronzurile şi ceramica ei erau apreciate în mod deosebii. Sistemul ponderal şi monetar se întemeia pe drahma <U-6, 14 g., fiind cel mai vechi (pe la 650) şi cel mai răspândit în Pelopones. Egina a luat parte la întemeierea oraşului Naucratis. Puterea ei economică i-a atras ostilitatea Atenei. Solon a interzis exportul de cereale din Attica şi a scos Atena din sistemul eginetic pentru a-l adopta pe cel cubeic (p. 85). Egina bate flota ateniană în 488, dar e învinsă în – 158 şi capitulează după un scurt asediu, în 457 (p. 109). Atena o obligă să primească o garnizoană, să plătească un tribut zdrobitor şi să intre în liga de la Delos; în 431, egineţii sunt expulzaţi şi înlocuiţi cu cleruhi. În interiorul insulei se afla un sanctuar al Afaiei, divinitate locală identificată cu Atena. Templul doric datează din primii

ani ai secolului V (îi. 179, 180). Construit din calcar local, este împrejmuit de o colonadă (bx12 coloane acoperite cu un stuc fin). Planul comportă un portic, o cella, cu colonadă interioară etajată, şi nu opistodom. Templul a fost restaurat de curând. Frontonnele sculptate (aflate la Muzeul din München) reprezintă scene de luptă (îi. 231); zeiţa Atena figurează în centrul fiecăruia din ele. Şcoala eginetică de sculptură a fost ilustrată succesiv, din epoca dedalică, de Smilis, Calon şi mai ales de Onatas.

ELATEEA

Oraş din Focida, la sudul barierei muntoase a Calidromului pe drumul care leagă, prin Termopile, Grecia centrală de cea de nord. Ocuparea bruscă a acestuia de către Filip în 339 i-a uimit pe atenieni (Demostene, Despre coroană, 169 şi urm., p. 139 şi fig. 15, p. 136).

ELEEA

Astăzi Velia, pe coasta Lucaniei, la sud de PAESTUM. Patria filosofilor PARMENIDE şi ZENON: motiv pentru care discipolii acestora se numeau „eleaţi" (p. 342).

EL ÎS

Principala cetate a Elidei, de care depindea sanctuarul de la Olimpia. Elenii erau răspunzători de organizarea Jocurilor olimpice (p. 229).

ELEUSIS

Demă din Attica, centru al cultului Demetrei încă din epoca miceniană, legat, după legendă, de Atena prin synoicismul lui Tezeu, dar anexată în realitate la f inele veacului VIII sau la începutul celui următor. Situat la 20 km vest de Atena, pe ţărmul golfului închis de insula Salamina, Eleusis 5

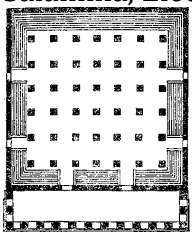

Fig 24. PLANUL TELESTERIONULUI DE LA

ELEUSIS (După Dinsmoor)

Sala hipostilă cu 42 de coloane a fost concepută de Ictinos şi colaboratorii săi. Asistenţa şedea pe opt trepte ce înconjurau sala, întrerupte fiind de şase intrări. Construcţia uşoară ce ocupa centrul sălii şi adăpostea obiectele sacre nu a lăsat nicio urmă. La faţadă se afla porticul construit în secolul IV de către arhitectul Filon.

domină mica câmpie agricolă a Triei. Calea sacră ce vine dinspre Atena trece peste colinele Aigaleos şi ajunge în faţa porţii sanctuarului într-un loc unde se păstra fântâna Cali-horos. Acolo s-ar fi aşezat, după legendă, Demetra în timp ce rătăcea în căutarea Korei. Se trecea apoi incinta, de mai multe ori modificată şi mărită (de PISISTRATE, CIMON ŞI PERICLE). În interiorul acesteia se ridica, alături de alte edificii, Telesterion-ul, ce servea iniţierilor. Arhitectul Icţinos l-a construit, din ordinul lui Pericle, pe locul unui edificiu înălţat anterior de Pisistrate. Era o sală hiposlilă pătrată (52 x54 m), închisă pe toate părţile, cu 42 de coloane interioare mari menite a susţine acoperişul supraînălţat în vârî cu o lanternă. O mică construcţie (Anactorori), aflată pe o platformă, în mijlocul sălii, adăpostea obiectele sacre, în a doua jumătate a secolului IV, arhitectul Filon a ridicat un portic, de 12 coloane + câte 2 laterale, pe faţada răsăriteană a Telesierion-ului (p. 24 – 1 şi fig. 24, p. 59, vol. În Intrarea în sanctuar (îi. 111). Procesiunea (p. 218). Misterele (p. 242 – 243).

ELEUTERAI

Aşezare în apropierea frontierei dintre Attica şi Beoţia, a poalele Citeronului, la 47 km de Atena. De acolo a fost dus la Atena idolul lui Dionysos Eleuterios ce se păstra într-un templu din apropierea teatrului. Patrie a sculptorului Miron. Pe un pinten al Citeronului, care domină aşezarea antică şi drumul ce duce spre Teba, se află încă în stare bună de conservare o fortăreaţă din secolul IV (p. 104 şi îi. 68, 71).

EMPEDOCLE

Filosof din veacul V, originar din Agrigent. Şi-a dezvoltat sistemul în versurile unei epici grandioase, pe tonul unui profet inspirat. Se zice că s-ar fi aruncat de bunăvoie în craterul Etnei (p.

342).

ENDOIOS

Sculptor atenian dina două jumătatea veacului VI, cunoscut prin mai multe semnături şi diverse menţionări în texte. De la el avem în mod sigur o Atena şezând, din păcate foarte deteriorată (Muzeul Acropolei).

ENKOMI

Aşezare modernă din insula CIPRU, în apropierea coastei răsăritene a insulei, ceva mai la nord de Famagusta şifoarte aproape de aşezarea antică Salamina. De curând au fost scoase la lumină rămăşiţele unei cetăţi miceniene, cu tablete scrise în linearul B şi documente interesante, ca statueta lui Apolo Alasiotas (îi. 21).

EPAMINONDA

General şi om de stat teban. Vlăstar al unei familii nobile, dar sărace, cultivat, filosof, s-a întors din exil sprea-l ajuta pe Pelopida să elibereze Teba de oprimarea lacedemoniană, în decembrie 379. A colaborat la reforma instituţiilor şi ale forţelor armate (p. 1GO). După ce a ţinut piept lui Agesilau la congresul de la Sparta, şi-a vădit geniul militar câştigând bătălia de la Leuctra (371). După numeroase succese diplomatice şi militare, a murit la Mantineea (362; p. 130 şi urm.).

EPEIOS

Personaj din ciclul troian, fiul lui Panopcu şi constructor al calului troian. Era socotit autorul acelui xoanon al lui Hermes, venerat la Ainos. I se atribuia şi întemeierea, după terminarea războiului troian, a oraşului Metaponte din Italia de sud. Pe un basorelief arhaic, provenind de la Samo

Luvru, este reprezentat în spatele lui

Ia

EPIDAUR da costa golfului Saronic, celebră prin

Cetate din Argolja P e° la 9 km de oraş la sanctuarul lu’\ A.sly-rHOI1 într-o câmpie mică scăldata de „poalele munte în Kynor ti n, într-o P a avânt

Spe eu i-„v Splul doric al lui Asklepios îmmai ales în secolul IV. v coloane, este ruinat în

Timoteos (s-au P1 CGS, a realizat statuia hryselefantma
V „recea drept opera ar".

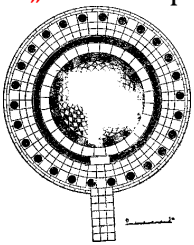

Fig. 25. TOLOSUL DE LA EPIDAUR
(După G. Roux)

O rampă forma accesul la colonada dorică exterioară Cella era închisă de un zid circular o coload? $ terioară cu capiteluri corintice contribuia la susţinerea şarpantei. Podeaua era acoperita cu un dala ornamental dispus în jurul unui puţ central 6<1 rare se ajungea la un labirint subteran.

nbasada lui Filocrate din 346 şi de atunci a devenit parti-aul politicii macedonene, în 345 a făcut ca Timarhos să fie Z ndamnat pentru imoralitate, tocmai cină acesta se pre – ătea să-l atace. Acuzat de trădare de către DEMOSTENE, a fost achitat în 343 (p. 138). La Delfi, în 339, a acţionat astfel încât amfictionii să voteze războiul sacru împotriva Amfisei, dându-i ocazia lui Filip să intervină în Grecia centrală. După Cheroneea l-a acuzat pe Ctesifon de ilegalitate pentru a-i fi decernat lui Demostenc o coroană de aur, dar neobţinând nici măcar o cincime din voturi, a trebuit să se exileze în Asia Mică (330), A întemeiat o şcoală de retorică] a Rodos şi a murit în 314 (p. 348 v şi îi. 176). Eschine şi pederastia (p. 297).

ESCHIL

Poet tragic, născut la Eleusis prin 525. A luptat la Maraton împreună cu fratele său Kynegiros, şi apoi la Salamina. A debutat în teatru în 500, prima victorie repurtând-o în 484. În 474 a triumfat cu Perşii. S-a dus la Siracuza, invitat de tiranul HIERON. Reîntors la Atena, a fost din nou învingător cu Cei Şapte contra Tebei (167) şi cu trilogia Orestia (458). S-au mai păstrat încă două tragedii: Pngătoarele şi Prometeu înlănţuit. Nemulţumit de reformele lui Kf i-alte, s-a exilat în

Sicilia şi a murit la Gela în 456. Chipul său ne este cunoscut din mai multe documente figurative (p. 333; il. 178, 164).

ESOP

Fabialist din prima jumătate a veacului VI, căruia i se atribuie compunerea unor scurte apologuri în proză, foarte gustate de greci încă din secolul V. După tradiţie, ar fi fost un sclav frigian, eliberat de stăpânul său pentru înţelepciunea şi talentul de care dăduse dovadă, călătorind apoi mult. A fost condamnat la moarte şi executat de delficni, pe care-i înverşunase asemuindu-i cu beţele ce plutesc pe apă.

ETEZIENE (vânturi)

Vânturi care suflă vara pe marea Egee (p. 16).

EUBUL

Om politic atenian din secolul IV. Excelent specialist în finanţe, a administrat vreme de mai mulţi ani importantul tezaur al Teoricon-ului, exercitând o influenţă hotărâtoare asupra chestiunilor administrative şi politice ale Atenei, în jurul anului 350. Partizan al păcii cu Filip, a combătut politica lui DEMOSTENE (p. 136).

EUCLID

Arhonte eponim al Atenei pentru anul 403 – 402, când a fost restaurată democraţia după tirania celor Treizeci (p. 123). Este şi anul în care atenienii au abandonat folosirea alfa-petului attic în inscripţiile oficiale pentru a-l adopta pe cel Ionian.

EUFRANOR

Pictor grec din secolul IV, foarte preţuit pentru lui cu scene de bătălie (Bătălia de la Mantineea, în care reprezentată ciocnirea unor trupe de cavalerie) şi peni.ru dec»

rărea cu picturi a porticului lui Zeus de la Atena (Tezei!

Poporul şi Democraţia, Adunarea celor doisprezece zei] A

fost şi sculptor (p. 365; vezi şi PICTURA).

EUFRONIOS

Olar şi pictor de vase attice de la finele secolului VI şi în ceputul celui următor. După ce el însuşi a pictat un număr mare de vase cu figuri roşii, de foarte bună calitate, se p: are că a condus un atelier în care diverşi pictori se aflau în serviciul său, printre aceştia cel mai

remarcabil fiind aşa-zisul Pictor al lui Panailios (vezi CERAMICA şi PICTURA).

EUGAMON

Poet epic originar din Cirene. A compus prin 565, la curtea regelui Băţos II din Cirene, un poem intitulat Telegonia, ce nara urmarea aventurilor lui Ulise, după cele din Odiseea, şi moartea sa tragică: eroul a fost ucis de fiul său Telegonos, pe care l-a avut CH Circe şi care nu-şi cunoştea tatăl (p. 327).

EUHESPERIDES

Cea mai vestică dintre cetăţile greceşti din Africa, întemeiată de cirenceni pe coasta apuseană a Cirenaicii (astăzi Ben-ga/. i; p. 78 şi fig. 16, p. 140).

EUMELOS

Poet epic din a doua jumătate a veacului VIII, originar din Corint. Aparţinea puternicei familii a Bachiazilor. În poemul Korintiaka el evoca originile mitice ale cetăţii natale. Printre alte opere, a mai compus pentru mesenieni şi un imn către Apolo (p. 54).

EUMOLPIZI

Familie nobilă din Eleusis, din rândul căreia era recrutat hieroţantul (p. 244).

EUPALINOS

Arhitect şi inginer din a doua jumătate a vecului VI. Originar din Megara, a lucrat pentru Policrate Li SAMOS, săpând pe sub acropole un tunel lung de mai bine de un kilometru spre a alimenta oraşul cu apă (p. 77, vezi APEDUCTE).

EUPATRIZI

Nume dat în Attica familiilor aristocratice.

EUPOLIS

Poet comic atenian din secolul V, contemporan cu ARISTOFAN, al cărui prieten şi colaborator a fost la un moment dat, înainte de a-i deveni rival, între 429 şi 412, anul morţii lui premature, a scris circa cincisprezece piese, toate pier.

dul e-Era preţuit pentru fecunditatea invenţurnii, gratia şi spiritul său satiric (p. 336).

EURIPIDE

poet tragic atenian din secolul V. Fiu al unui negustoras şi îl unei vânzătoare de legume, se spunea că s-a născut în chiar ziua de septembrie 480 a bătăliei de la Sa lamina. Elev al sofiştilor ANAXAGORA, PRODICOS şi PROTAGORA, a fost prieten cu SOCRÂTE. A debutat în teatru în 455 şi se spune că a scris 100 de piese (92 tragedii şi 8 dramu satirice). Pare-se că a avut parte de neplăceri conjugale, fapt ce ar explica unele reflecţiuni misogine din operele sale. La sfârşitul vieţii, a părăsit. Atena şi a murit în 406 la Pe la în Macedonia, găzduit de regele Arhelau. Cunoaştem titlurile a 74 de piese, dintre care s-au păstrat doar 18, printre ele figurând: Alcesta (438), Medeea (431), Hipolit (428), Ijigenia în Taurida şi Ifigenia în Aulida, Atacat de poeţii comici şi în special de ARISTOFAN, n-a triumfal decât de 5 ori la concursurile dramatice. După moarte a cunoscut însă o mare glorie: operele sale erau deseori reluate şi i s-au ridicat statui, îi cunoaştem chipul prin numeroase copii de bună calitate (p. 333 şi îi. 165). Părerile lui Euripide despre război (p. 182).

EURYMEDON

Râu de pe coasta Asiei Mici, în Pamfilia, pe malurile căruia CIMON a repurtat în 467 o victorie decisivă asupra perşilor (p. 107).

EUTYMIDES

Olar şi pictor de vase atenian de la finele veacului VI. Rival al lui EUFRONIOS (unul din vasele sale poartă inscripţia: Eufronios n-a făcut niciodată aşa ceva!), excelează în personaje solemne şi atitudini nobile. Este unul din marii maeştri ai figurilor roşii (vezi CERAMICA).

EXEKIAS

Olar şi pictor de vase attice din secolul VI (către 550 – 530). Este cel mai celebru reprezentant al picturii ceramice cu figuri negre: claritatea compoziţiei, eleganţa şi firescul atitudinilor, extrema preciziune a desenului (graţie numeroaselor incizii ce detaliază silueta neagră) sunt însuşirile sale dominante ca desenator (vezi CERAMICA).

FALANGA

(P73). V

FARNABAZOS *

Satrap persan din Asia Mică, la sfârşitul veacului V şi înce—5 putui celui următor (p. 120).

FARSALOS

Oraş din Tesalia în apropierea căruia a fost descoperită fouia de aur „orfică" (p. 241).

FIDIAS

Sculptor atenian din veacul V, fiul lui Harmides. Plinjus cel Bătrân situează apogeul carierei sale în cursul Olimpiadei 83 (448 – 445): perioadă ce va fi corespuns terminării capodoperei sale, statuia lui Zeus din templul de la Olimpia. Elev al lui HAGELADAS, Fidias a început să lucreze după războaiele persane. Ex-voto-ul atenian de la Delfi (Miltiade, împreună cu Atena şi Apolo, însoţiţi de eroii eponimi ai triburilor attice), ridicat în amintirea bătăliei de la Maraton pare să fi fost consacrat înainte de 461, în vremea în care CIMON, fiul lui Miltiade, călăuzea politica Atenei. La marea Atena de bronz, înaltă de 8 m, ridicată pe Acropole şi denumită mai târziu Atena Promahos, se referă un document epigrafic din 453 – 452. Între această dată şi începutul lucrărilor la Partenon, în 447, se va fi dus Fidias la Olimpia spre a realiza pe Zeus hryselefantin destinat templului ridicat de LIBON, templu care tocmai fusese terminat. De curând a i-ost. descoperită o modestă cupă attică ce aparţinuse marelui sculptor care zgâriase pe picior cu mâna lui grafitul: „Aparţin lui Fidias" (îi. 235). Însărcinat apoi de către Pericle cu conducerea tuturor lucrărilor întreprinse pe Acropole Atenei. Fidias s-a ocupat în mod special de decoraţia sculptată a Partenonului, ce-i datorează remarcabila unitate de concepţie şi execuţie (p. 219). În acelaşi timp sculpta statuia colosală a Atenei Partenos (12 m înălţime), care a fost terminată în 438. Între această dată şi începutul războiului pelo-ponesiac. Fidias a fost acuzat de delapidarea fondurilor puse la dispoziţia sa în Vederea realizării statuii; condamnat, n murit în închisoare, după informaţia lui Plutarh. O tradiţie attică, neîndoielnic dornică de a spăla Atena de ruşinea unui atare act de ingratitudine faţă de artist, pretindea ca acesta s-ar fi exilat, ducându-se în Elida, unde abin atunci ar fi sculptat pe Zeus de la Olimpia. Cu excepţia celor două mari statui

hryselefantine, cunoscute datorită descrierilor detaliate ale lui Pausania, din reproducerile de mic format, mai mult sau mai puţin fidele (numai pentru Atena Partenos). Şi prin documentele numismatice prea puţin precise, sunteir. informaţi destul de Vag asupra celorlalte opere ale artistului pe care textele le menţionează. I se atribuie cu verosimilitate un Apolo (copia de la Cassel), o Amazoană (tipul numit „Mattei" de la Vatican, confirmat de o recentă descoperire de la Tivoli) şi o Atena (tipul „Medici" de la Luvru, cu care au fost puse în legătură alte documente). Cei vechi admirau la Fidias nu numai o tehnică ireproşabilă, evidentă deopotrivă în statuaria în bronz, cât şi în arta complexă a ct-iiilor hryselefantine, în orfevrărie şi în pictură (interiorul scutului Atenei Partenos era împodobit cu o GIGANTOMAHH-pictată), ci mai ales noblețea inspirației sale: înalta idee f e şi-o făcea despre divinitate, i-a îngăduit, după spusa l „i Qnintilian, „să îmbogăţească într-un anumit fel religia tracăiţională". Prin aceasta se explică în mare măsură influenţa decisivă pe care a exerci1.at. – o asupra contemporanilor şi a întregii arte ulterioare.

FI DON

Rege din Argeş, din secolul VII, căruia tradiţia îi atribuia introducerea monedei (p. 85).

FILĂRII

Ofițer de cavalerie la Atena (p. 156, 302).

FILDEŞURI

(P. 34 şi îi. 18, 19).

FI LIP II (al Macedoniei)

(P. 135 şi urm.).

Expansiunea Macedoniei sub Filip II, vezi fig. 15, p. 136.

FILOCRATE

Om politic atenian de la mijlocul secolului IV, principalul negociator al păcii care-i poartă numele (p. 138.)

FILON

Arhitect au. ic din veacul IV, originar de la Eleusis. Începând din 347 a construit arsenalul sau skeuoteca din PIREU (p. 175 şi urm.).

FILOXENOS

Poet originar din Ci t era, autor de ditirambi (finele veacului V – începutul celui următor; p. 332).

FÂNTÂNI

Fântânile publice constituiau un element, esenţial al vieţii din cetate, căci locuinţele particulare nu aveau conducte de apă, ci eventual cisterne sau puţuri. Apa era luată fie de la guri aplicate pe un perete natural sau construit în acest scop, fie dintr-un bazin săpat în adâncime, prevăzut cu trepte ori împrejmuit de un parapet la nivelul solului, precedat deseori de un vestibul pardosit cu dale. Unele fântâni erau mai complexe, dotate cu rezervoare ce serveau şi la decantarea apei (fântânile Glauke şi Pirene, la Corint), încadrate într-un ansamblu arhitectural (săli, faţade cu coloane, cel mai adesea ionice, ori un simplu portic) şi împodobite cu sculpturi (guri de apă, că t codată statui ale Nimfelor sau ale Muzelor), în epoca clasică însă aceste construcţii erau simple şi uşoare. „Scenele la fântână" sunt frecvente pe vasele pictate. Exista un serviciu al apelor, încredinţat îndeobşte unui „responsabil al fântânilor", care veghea la întreţinerea lor, pedepsind orice abuz sau poluare.

Pentru alimentarea fântânilor a se vedea: APEDUCTE şi P. 283.67 F în tina cu nouă guri de la Atena (p. 77 şi urm.) –

FLUIER

Acest nume tradiţional, cics!; ul de impropriu, se dă autos-ii lui, în realitate era un instrument, cu clape precum clarinetul, în general avea două ţevi cilindrice, reunite printr-o aplică de bărbie, ale căror capete atingeau buzele cântăreţului. Orificiile laterale permiteau varierea înălţimii sunetelor. Cunoscut din vremurile preelinice (el figurează deja pe monumentele cretane), autos-ul era întrebuinţat pentru ritmarea mişcărilor unui grup (trupă în marş, lucrători, vâslaşi), dar şi pentru calităţile sale acustice, ca acompaniator al corurilor, în special în teatru, unde valoarea lui expresivă ieşea deosebit de bine în evidenţă. Virtuozii fluierului (sau auleţii) erau foarte apreciaţi de public: pentru ei se organizau şi concursuri (în special la Jocurile pitice). Pitica a XII-a a lui PINDAR a fost scrisă în cinstea unui aulet câştigător (p. 329 şi îi. 131, 133, 160).

FACEEA

Cetate greacă din Ionia, pe coasta Asiei Mici, la nordul gurii de vărsare a râului Hermos (p. 68 şi fig. 6, p 58). Multă vreme prosperă, ea şi-a extins comerţul de la Marea Neagră până în Egipt (unde a participat la întemeierea oraşului Naucratis) şi Mediterana occidentală, jucând un rol capital pe coastele Spaniei, Galici şi Corsicei. Asediată de perşi, a fost părăsită de locuitori în 545. O parte din aceştia s-au îndreptat către Marsilia, ceilalţi's» au reîntors acasă şi s-au supus lui Ciriis (p. 298). Meterezele Faceci (p. 163).

FOCIÓN

Strateg atenian din secolul IV. Cu începere din 351 a condus mai multe operaţii militare şi l-a obligat pe Filip să ridice asediul Bizanţului în 340 (p. 139). După înfrângerea de la Cheroneea, s-a arătat favorabil unei înţelegeri cu Macedonia, socotind că Atena nu mai era în măsură să reziste. Se bucura de o mare reputaţie de om integru, motiv pentru care Plutarh i-a şi consacrat una din ale sale Vieţi paralele.

FOR M IO N

Strateg atenian din a doua jumătate a veacului V, celebru prin victoriile sale navale de la Patras şi Naupactos, din 429 (p. 115).

FRATRIE

Una din subdiviziunile societăţii greceşti din lăunirul cetăţii (p. 217, 294).

FRYNE

Curtezană celebră dinsecolul IV. A fost amanta lui PRAXITELE şi a închinat la Delfi propria-i statuie aurită, operă a acestui sculptor. Acuzată de impietate în faţa unui tribunal atenian, a fost apărată de HIPERIDE, care a recurs la un efect patetic, dezvelindu-i brusc frumuseţea (a se vedea PRAXITELE).

68

poet tragic atenian de la începutul sec. V. Trecea drept primul care a introdus în teatru roluri de femei (jucate de altminteri cu mască de către un bărbat). Atât în Luarea. Miletului (494), pentru care a fost amendat din pricină că a evocat nenorociri recente, cât şi în Fenicienele (476), care au deschis drumul Perşilor lui Eschil, poetul s-a

inspirat direct din evenimentele contemporane (p. 333). 2. Şeful unei partide oligarhice extremiste de la Atena în vremea guvernării Celor patru sute. A fost asasinat în 411, iar ucigaşul său a primit apoi cetăţenia ateniană (p. 292).

GAMOROI

Nume dat la SIRACUZA marilor proprietari funciari (p. 72).

GELA

Colonie doriana întemeiată la începutul veacului VI pe coasta de sud a Siciliei de către cretani şi rodieni din Lindos (p. 66 şifig. 6, p. 58); centrul cetăţii şi majoritatea sanctuarelor se aflau pe o acropolă, spre est. La înaeputul veacului V, tiranul Hipocrate şi-a întins stăpânirea asupra unei părţi a Siciliei orientale. După el, GELON, apoi fraţii acestuia, HIERON şi POLYZALOS, au fost tirani ai Gelei (p. 79). Ultimul a consacrat în această calitate pe AURIGA de la DELFI. După căderea Deinornenizilor (466), Gela a avut un regim aristocratic moderat: ESCHIL s-a retras şi a murit aici (456). Oraşul a căzut în 405 sub atacurile cartaginezilor (p. 126). În ultimii ani s-au făcut săpături importante, descoperindu-se o incintă din cărămizi nearse (P. 163 şi îi. 09).

GELON

Fiul lui Deinomenes. Era comandantul cavaleriei lui Hipocrate, tiranul GELEI, căruia i-a şi urmat. S-a căsătorit cu Demarete, fiica lui TERON, tiranul din Agrigent, şi în 485 a devenit tiran al Siracuzei (p. 79). I-a învins pe cartaginezi la Himera, în 480, şi a murit în 478 (p. 117).

GEOMOROI

Nume dat la SAMOS marilor proprietari funciari (p. 72).

GERUSIA

Sfat al bătrânilor, mai cu seamă la Sparta (p. 303 şi 310).

GIGANTOMAHIE

Lupta zeilor cu giganţii, temă decorativă frecventă pe monumentele arhitectonice şi pe vase.

GIMNAZIU

Destinat la început antrenamentului atleţilor, odată cu dez”

voltarea infanteriei şi necesitatea dea pregăti cetăţenii prin! i

GRAVURĂ ÎN ADÂNCIME

Grecii au excelat în atare artă, căreia i-au dat numele de dliptică. Deja cretanii şi apoi micenienii practicau, imitând Orientul, gravarea de intalii în pietre dure, care le serveau drept sigilii, în epocile arhaică şi clasică, gravorii n-au contenit să creeze delicate şi minuscule capodopere, gravând pietrele semipreţioase (cornalină, sardonic, calcedonie, agată, cristal de stâncă) cu ajutorul unor mici sfredele, al căror vârf era acoperit continuu cu o pulbere abrazivă. Aceiaşi artişti au fost solicitaţi şi pentru gravarea matriţelor monetare, în ambele cazuri era vorba de a realiza un negativ menit să fie folosit fie ca stanţă monetară, fie pentru a obţine o amprentă în ceară (îi. 177, 220, 221).

GREUTĂŢI ŞI MĂSURI

Din pricina diversităţii sistemelor metrologice folosite în lumea greacă (p. 315 – 316) şi a caracterului fragmentar al informaţiei noastre privitoare la unele dintre acestea, ne mărginim a înfăţişa aici principalele elemente aleşistemului attic, amintind totodată că echivalările cu sistemul metric actual sunt mai degrabă teoretice decât reale, măsurile antice neavând niciodată precizia riguroasă a alor noastre.

1. Măsuri de lungime, l stadiu (177, 6 m.) = 6 pletra (29, bun) = 100 orgyai (1, 776 m). = 400 coţi (0,44 m) = 600 picioare (0,296 m.). La rândul său, piciorul se împarte în 16 degete de 0,0185 m.

2. Măsuri de capacitate: a) solide: l medimn (52, 50 1) – = 6 hectes (8, 75 l.) = 48 hoinikes (1, 091). Hoinixulse împarte în 4 kotylaide?, 273 1. b) lichide: l metret (26, 20 l.) = 8 hues (3, 27 1.). Husul se împarte în 12 kotylai de 0,273 1.

3. Măsuri de greutate: l talant (26, 196 kg) = 60 mine (436, bg) = 600 drahme (4, 386 g.) Drahma se subîmparte în 6 oboli de 0,728 g. (vezi DRAHMA).

GYLIPOS

General spartan care i-a învins pe atenieni la SIRACUZA

În 413 (p. 119).

GYTION

Port din Laconia, la 45 km, sud de SPARTA a cărei sigură ieşire la mare era.

H

HABRIAS

General atenian din prima jumătate a secolului IV (p. 129). A câştigat bătălii navale în Ciclade şi pe coasta Tracici în 376 – 375. A murit la Chios în cursul frământărilor sociale, ’n 357. Legase prietenie cu Platon.

HAGELADAS

Sculptor argian de la finele veacului VI şi începutul celui următor. A realizat mai multe statui de bronz pentru atleţi

’1 învingători şi un ex-volo alcătuit din mai multe statui (cai

şi femei captive), închinat la DELFI de către tareuliui (soclul parţial păstrat). A lucrat şi statui de /. ei. Trecea drept maestrul lui MIRON, POLICLET şi FIDIAS (ve-/i, SCULPTURA).

HALCOTECĂ

Depozit de obiecte de bronz (în special de arme) aparţinând cetăţii şi păstrate pe Acropola Atenei, într-o clădire speciala, situată între sanctuarul Artemia ei Brauronia şi Partenon (a se vedea fig. 21, p 25, vol. II).

HALICARNAS

Colonie greacă din Carla, unde se amestecau tradiţii doriene cu influenţe ioniene, patrie a lui PANYASIS şi a lui HERODOT. Supusă Persiei, a fost multă vreme condusă de tirani, ce deseori erau femei, ca de pildă Artemisia, care a participat, împreună cu flota persană, la bătălia de la Salamina. În secolul IV, Halicarnasul a fost capitala satrapilor Cariei. Unul dintre ei, MAUSOLOS, a avut drept mormântvestitul MAUSOLEU (p. 135).

HARMODIOS

Unul din Tiranoctoni. După spusele lui TUCIDIDE (I, 20 şi II, 53 şi urm.), Hiparh, îndrăgostit şi respins de Hurmo-dios (acesta manifestând interes pentru Aristogeiton), s-a răzbunat retrăgându-i

surorii lui Harmodios atribuţia de caneforă ce ar fi trebuit să o aibă în cursul unei ceremonii religioase. Pentru a răzbuna această ofensă, Harmodios, ajutat de Aristogeiton, s-a hotărât să-i ucidă pe PISISTRA-TIZI, ceea ce a dus la asasinarea lui Hiparh şi la întărirea tiranici lui Hipias. HERODOT însuşi (V, 55 – 50) combătuse eroarea istorică, foarte răspândită, care făcea din Tiranoctoni campioni ai libertăţii, animaţi de un ideal politic. Această interpretare interesată a fost acreditată încă de la început de Clistene şi de Alcmeonizi atunci când, cuajutonu Spartei, l-au alungat în 510 pe Hipias, consacrând de îndată în agora statuile lui Harmodios (imberb) şi Aristogeiton (cu barbă), realizate de sculptorul Antenor (p. 79, 297).

HARMOŞTI Guvernatori instalaţi greceşti (p. 123).

de Sparta, după 404, în cetăţii

HECATEU

Scriitor şi om politic din MILET ce şi-a sfătuit zadarnic coin-partioţii la prudenţă cu ocazia revoltei Ionici de la începutul veacului V. Primul istoric şi geograf care a scris în pro/a, compunând patru cărţi de Genealogii şi o Periegeză în două cărţi, una referitoare la Europa, cealaltă la Asia. A fost foarte citit până în epoca elenistică (p. 338).

HECATOMBA

Sacrificarea a numeroase victime (p. 213).

235. Scrisul lui Fidias

angford

În al lui Hefaistos menţionat de Pausania (1, 14, 6) ca renând AGORA şi Porticul regal (adică porticul lui Zeus). t – în mod sigur vorba de templul numit acum îndeobşte sion> în picioare şi astăzi pe colina Kolonos Agoraios (Tntificarea eronată provine din faptul că unele metope Iptate reprezintă faptele lui Tezeu; il. 118). Înconjurat jlU

colonadă dorică (bx13 coloane), templul avea o cella – olenadă interioară pe două niveluri, precedată de un cu tic şi urmată de un opistodom. Construcţia se pare că a P° ut în 449, imediat înaintea Partenonului. În interior, tatuia de cult a lui Hefaistos era însoţită, pe aceeaşi bază, H o statuie a Atenei. Ambele erau datorate probabil lui Alcamene şi par a fi fost executate prin 421 – 415. Un decor sculptat îmbogăţea friza dorică exterioară (metopele faţadei dinspre est şi în continuare încă patru metope la colţurile laturilor lungi)» iar o friză continuă de tip ionic era amplasată sub colonadă, deasupra porticului de la intrare şi de la intrarea opistodomului (respectiv, bătălie în prezenţa zeilor şi centauromahie). Transformat mai târziu în biserică, templul este cel mai bine conservat dintre toate câte au rămas în Grecia (vezi ATENA şi fig. 33, p. 122, vol. II).

Arbitri la unele concursuri

HELIAIA

Tribunal popular la Atena, instituit de SOLON (p. 87): 6.000 de juraţi (heliaşti) sunt traşi în fiecare an la sorţi de către arhonţi, din rândul cetăţenilor ce se autopropun şi care au depăşit vârsta de 30 de ani. Aceştia sunt repartizaţi în zece secţii de 500 de membri, plus 1.000 supleanţi. Heliaştii depun jurământ şi primesc în fiecare zi o indemnizaţie de trei oboli (doi în vremea lui Pericle). În momentul procesului, judecătorii erau traşi la sorţi, în număr variabil după importanţa cazului; ei sunt prezidaţi de un magistrat instructor. Heliaştii hotărăsc prin vot asupra vinovăţiei inculpatului. Fiecare jurat dispune de două jetoane de vot, cel ce achită, traversat de o tijă plină, şi cel ce condamnă, cu tijă goală. Există două urne, una pentru voturile valabile şi alta pentru cele inutile. Apoi juraţii stabilesc pedeapa; dacă legea nu prevede vreo pedeapsă pentru delictul trib8UZ acuzarea şi apărarea propun fiecare câte una, iar st! nalul se pronunţă în final în favoarea uneia din ele. ntmţa heliaştilor este fără apel. Vezi Aristotel, Consti – «/ ««tententelor, 63 şi urm.

IIELANODICI

Literal, „judecători ai grecilor

(p. 229).

„Ascut] d.Hr. la finele veacului VI şi începutul celui următor, în pro a f-fes. Filosofia sa, pe care şi-a expus-o în lucrări d°Mă or—?" sşrat formulări celebre ca: „Nu te scalzi de

Brii1 «acela? i râu" şi „Războiul este mama tuturor ilor" (p. 143? 342)

Re

= „cu sub forma unui

RM t iţional & a acesu superioară capul prezentare jr având în P la înălvmea umeatiu ei au se

f să doupro. dar & a puas-uuirilor, ieş-um pe faţa ai Voilastru trecea atârna coroane i 26) ife în nul lu'.

ulptat st atribuita» Alcamene

Pl & ACOPOLE1.1 1 scandal

l

Fig. 26. HERMĂ PILASTRU de epocă romană (Muzeul din Cirene) rată de celebrul Hermes al lui Alcamene

HERODOT

Născut la Hulkarnas prin 490 – 480, viitorul istoric aparţil – \ unei familii de vază care luptase împotriva tiranului i „vgdamis, Hui Artemisjci. Unchiul lui Herodot, poetul PANYASIS, a fost executat de către tiran. Herodot a emigrat, probabil la SAMOS. Apoi a călătorit mult, vizitând Grecia, imperiul persan (Siria, Mesopotamia, Egiptul, Ionia), Puntul Euxin, Traciii şi Macedonia, Cirene. Cronologia călă-x «"„«h; t de discuţie. A stat multă

r.

Pontul Euxin, l răcnişi Maceonia.

riilor sale formează încă obiect de discuţie. A stat multă vreme

la Atena, unde i-a cunoscut pe PERICLE şi SOFOCLE, >1 din urmă dedicându-i un poem. Atenienii i-au decernat noruri ta urmare a haturilor publice. Herodot s-a dus DOI la TUHI01. oraş întemeiat în 443 din iniţiativa lui

Perie le! „Italia de sud, devenind cetăţeanul acestuia (p.

112) de unde a călătorit în coloniile greceşti din Occident. \ niurit după începutul războiului peloponeziac, dar data exactă a morţii nu se cunoaşte. Bustul său apare pe copii romane, asociat în cel al HiiTUCIDIDE (p. 338 şi îi. 166). Herodot şi viaţa religioasă (p. 191). Herodot şi divinii ăl de străine (p. 267).

HEROS

(F. 239, 265).

HESIOD

Poet de ia linele veacului VII, originar din Ascra, în Beoţia, unde tatăl său venise din Kyme, în Eolida, după nereuşite încercări de a face negoţ pe mare. În satul său a dus viaţa unui mic proprietar agricol, practicând totodată o poezie de un fel foarte personal. Cea mai lungă călătorie a sa a fost piuă la Calcis, în Eubeea, spre a participa la un concurs de poezie, unde a ieşit câştigător. În afara Teogoniei şi a Muncilor şi zilelor, i-au fost atribuite numeroase poeme, pe care critica alexandrină, urmată de cea modernă, le-au considerat drept apocrife (p. 52 şi urm.).

Importanta lui Hesiod în religia greacă (p. 198 şi urm.).

HETAIRll

1 Grupări religioase şi cetăţeneşti în unele cetăţi doriene

U>. 296).

2 – Societăţi secrete ale aristocraţilor din Atena (p. 296). «olul politic al acestora în revoluţia din 411 (p. 120).

HIEKOFANTE

reot de la Eleusis, ales din familia Eumolpizilor, Numele inseamnă „cel ce dezvăluie lucruri sacre" (p. 244).

ONL a comunităţilor amfictionice în sfatul Amfic

(p. 320).

fiU al 1 Ui Deinomenes!" a urmat fratelui său întâi ca tiran al GELEI, apoi ca tiran al ŞI

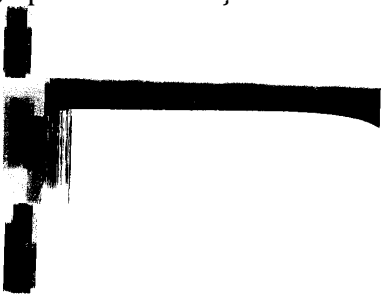

RAGUZEI, în 478 (p. 79). I-a bătut în 474 (p. 117) pe etrusci pe mare, în faţa Gumei.

Moartea lui TERON din Agrigent, în 472, îl lasă stăpân al aproape întregii Sicilii. Întemeiază oraşul Etna, dobân. deşte o seamă de victorii hipice la Jocuri, punându-i nu SIMONIDE, BACHILIDE şi PINDAR să le cânte. îl Pof. teste pe ESCHIL să stea la curtea sa. Moare în 466.2. Olar attic ce a semnat un mare număr de vase cu figuri roşii, în primul sfert al veacului V. L-a folosit pe pict. orul Makron care a pictat aceste vase cu scene de familie ori dionisiace, scene de mare cursivitate şi suplețe (vezi CEHA MICA).

HILOŢI

Nume dat la Sparta unei categorii de sclavi de un fel deosebit (p. 289, 309).

HIMERA

Cetate întemeiată la mijlocul secolului VII în vestul Siciliei (p. 66 şi fig. 6, p. 58) de către calcidienii din Zânele şi exilaţii siracuzani. A cerut ajutorul lui TERON din Agrigent şi al lui GELON împotriva cartaginezilor, care au fost înfrânţi în 480 sub zidurile ei (p. 126).

HIPARH

Comandantul cavaleriei la Atena (p. 155).

HIPERIDE

Orator atenian din secolul IV, elev al lui ISOCRATE şi poate al lui PLATON. A intrat în viaţa politică în 360, pledând un proces de ilegalitate. De moravuri nu prea severe, se ştie că a apărat-o în faţa

Areopagului pe curtezana Fryne, acuzată de impietate. Ca politician a participat activ la lupta împotriva lui Filip. Mai târziu, l-a acuzat, pe DEMOSTENE, în vremea afacerii Harpalos (324). După nereuşita răscoalei împotriva macedonenilor, urmând imediat morţii lui Alexandru, a fost prins şi executat (322; p. 348).

HIPOCRATE

Medic născut la Cos, dintr-o familie de medici ce pretindeau că descind din Asklepios. Activitatea lui s-a desfăşurat mai ales în cursul ultimei treimi a veacului V. A călătorit mult şi a murit, în Tesalia. Colecţia scrierilor hipocratice cil Pri2, în realitate puţine opere ce-i pot fi sigur atribuite (pa4

HIPODAMOS

apoi a venit la Atena, unde, prin 475, a alcătuit pw»"lui; neîndoielnic că a luat parte şi la întemeierea i» oraşului Turioi. A scris un tratat despre construc, sonal a cetăţilor. Numele lui rămâne legat de planul Op o a şi funcţional al oraşului, la a cărui răspândire! „un % contribuit (p. 283).

HIPONAX

P pt originar din Efes, autor de poeme satirice, către mijlocul secolului VI (p. 331).

HLAMIDĂ

(Vezi P154 şi VEŞMÂNT).

HOLOCAUST

Sacrificiu în cursul căruia victima este arsă în întregime (p. 214).

HOMER

(P. 49 şi urm.; 326 şi urm. şi îi. 158).

HOPLIT

Soldat din infanteria grea (p. 73).

Armamentul său (p. 145 şi urm. şi îi. 51, 56, 57, 72, 73).

HOREGIE

Una dintre cele mai importante LITURGII nuice. Ea constă în a face faţă cheltuielilor unui cor destinat unei reprezentaţii publice cu

ocazia unei ceremonii. Horegul trebuie să-i plătească pe horeuţi, pe instructorul acestora (care deseori este şi autorul textului, poem, tragedie ori comedie, şi al muzicii), pe muzicant sau pe muzicanţi şi eventual să achite costumele şi decorurile. Cum de obicei între numeroşii horegi, fiecare reprezentându-şi tribul, avea loc un concurs, amorul propriu al cetăţeanului investit cu această costisitoare cinste intra în competiţie din plin. În caz de reuşită, horegul primea un premiu (îndeobşte un trepied) şi diverse onoruri. El îşi sărbătorea bucuros succesul închinând o ofrandă (monument horegic). Strada Trepiedelor de la Atena îşi datora numele trepiedelor votive ce o mărgineau, înălţate pe monumente comemorative ridicate de horegi, ca, de pildă, monumentul lui Lysicrate (datând din 334 î.e.n.) şi care se află încă în picioare, cu toate că tre' Piedui din vârf a dispărut (p. 302).

HRYSELEFANTINA (statuarle) Descrierea tehnicii (vezi p. 359).

HYPERBOLOS

Om Politic atenian, ostracizat, în 417 (p. 117).

l

*

Ferai> în Tesalia. A fost asasinat în 370, după în Grecia de nord un rol important vreme de am (p.

IBYCOS

Poet liric născut la Region în prima jumătate a veacului Vt

A stat multă vreme la SAMOS, la curtea lui

(p. 77, 331).

Arhitect de la mijlocul veacului V, poate atenian. Autor al Partenonului (447 – 438), împreună cu CALICRATES şi FIDIAS, şi al Telesterion-ulai de la Eleusis. I se mai aţi buie, probabil, însă fără temei, templul lui Apolo Epicurios de la Basai (Figalia; p. 352, vezi şi ACROPOLA ATEâsW Templul de la Basaiţii. 178).

IFICRATE

General atenian ce s-a tăcut remarcat de nenumărate ori în cursul primei jumătăţi a secolului IV (p. 129 şi 157) A folosit cu succes PELTAŞTII (p. 125).

IONIC (ordin)
Y e/, i ORDIN şi p. 43 şi îi. 224, 225).
10 NIENI
Migraţia ionienilor (p. 39 şi urm.).
Dialecte (p. 41 şi urm. şi fig. 5, p. 41).
ISOCRATE

Retor atenian, născut în 436. Tatăl său era fabricant, de fluiere. A fost elevul lui PRODICOS, al lui SOCRATE şi GORGIAS. Pierzându-şi averea, ca să trăiască a trebuit să se facă logograf; a părăsit politica din pricina timidităţii şi slăbiciunii vocii şi a întemeiat în 393 o şcoală de retorică, al cărei succes i-a permis să-şi refacă averea. A compus mai ales discursuri festive, de un stil deosebit de şlefuit, în care şi-a expus concepţiile politice: Panegiricul (380), Panatenaicul (339). În Antidosis, pledoarie fictivă pentru un schimb de bunuri, şi-a dezvoltat, în chip de apologie personală, ideile privitoare la educaţie, retorica şi filosofie. A murit în 338 (p. 346). Isoerate şi MERCENARII (p. 187).

J
JOCURI PANELENIGE Vezi CONCURS.
K
K ORE
(Vezi SCULPTURA şi îi. 198, 226).
turoi.
1.7.
T ACEDEMONA

Alt nume al Spartei, în vreme ce numele de Sparta desemează oraşul însuşi, cel de Lacedemona are o extensiune m-ai mare; el era folosit de cetăţenii spartani pentru a desemna fie oraşul, fie statul, mai ales în relaţiile lor cu alte cetăţi greceşti. Lacedemonieni sunt deopotrivă spartanii propriu-zişi, cât şi periecii. Se presupune că numele de Lacedemona desemna deja statul organizat în Laconia, la sosirea năvălitorilor dorieni (care a avut loc prin veacul IX, vezi SPARTA).

LADE

Insulă din Ionia, în apropierea MILETULUI, lângă care perşii au

înfrânt în 491 flota ionienilor răsculaţi (p. 92).

LAMPADODROMIE Cursă cu torţe (p. 228).

LAMPON

Celebru prezicător atenian, contemporan cu PERIGLE (p. 248).

LATOMII

Cariere de piatră. Cuvântul este folosit pentru a desemna în special pe cele din SIRAGUZA, care au servit drept închisoare pentru prizonierii atenieni după expediţia din Sicilia (p. 119, 280 şi îi. 125).

LAURION

Regiune muntoasă din extremitatea sud-estică a Alticii, vestită prin minele ei de plumb argentifer, exploatate cu începere din Veacul VI. Acestea au jucat un rol important în economia Atenei în secolele V şi IV. Minereul era extras în galerii de adâncime (unele la mai mult de 100 m de la suprafaţa solului), scunde şi strâmte (t în înălţime şi mai PL (în de l m, lărgime). Separarea plumbului argentifer de celelalte produse se făcea prin spălarea în baaine de decan – are, iar apoi, prin topire în cuptoare, se obţinea separarea fgintului de plumb. Au rămas însemnate vestigii ale aces-I0 r instalaţii antice (p. 120, 281).

L-EBADEEA

Trof ă-lU Beotia> nstâăr-i Livadia. Sediu al oracolului lui ? 9 ceânfr-10— Care cra consul-al într-o grotă după o procedură «uiacara imaginaţia (Pausania, IX, 39, 9 şi urm.; p. 251).

LEKYTOS

Vas pentru parfum, deseori întrebuinţat în riturile funP în CERAMICA attică din secolul V există o categorie ei cială de lekyte funerare, pe care decoraţia figurativă ne. – cromă este aşternută pe un fundal alb (p. 238, îi. 55 ifo 115).

LELANTINĂ (câmpia)

Câmpin Lelantină se întinde între Calcis şi Eretriu, în P beea. Ea a fost disputată între cele două cetăţi în cursul unui război care în veacul VII a împărţit Grecia în dn"-tabere (p. 83). Ua

LENEENE

Sărbători ale lui Dionysos în Attică (p. 219 şi 225).

LEOHARES

Sculptor atenian din secolul IV. Prin 350 a luat parte la împodobirea MAUSOLEULUI din Halicarnas. A realizat numeroase statui de zei şi portrete (printre care cel al lui ISOCRATE). După Cheroneea, a lucrat pentru suveranii macedoneni. I se atribuie originalul vestitului Apolo din Belvedere, de la Muzeul Vatican (p. 356).

LEONIDA

Rege al Spartei, mort eroic la TERMOPILE în 480 (p. 100).

LESHE

Clădire servind ca sală de întruniri. Leslie a cnidienilor de ia Delfi a fost decorată cu picturi de către POLIGNOT (p. 260).

LEUCTRA

Aşezare din Beoţia, la cincisprezece idlometri sud-vest de Teba, într-o câmpie în care EPAMINONDA a zdrobit în 371 armata lacedemoniană (p. 130).

LIBIA

Nume dat de greci Africii, care pentru ei începea la vest de

Egipt, în sens restrâns, denumirea se aplică Cirenaicii, singura regiune de pe continent ocupată de colonii greceşti.

Populaţiile libiene, descrise de HERODOT în cartea a IV-a a Istoriilor, au avut cu grecii relaţii când paşnice, când de ostilitate.

Colonizarea Cirenaicii (p. 69 şi fig. 6, p. 58).

LIBON

Arhitect, din Elis, care între 468 şi 456 a construit templu'

lui Zeus din Olimpia (vezi OLIMPIA şi îi. 105).

LICURG.

1. Legiuitor legendar al Spartei, de viţă regală. Ar; fi j-la finele veacului IX şi s-ar fi inspirat din instituţiile o era din Creta (p. 81).

r atenian din secolul IV. Aparţinea vechii familii 2 °hitazilor şi a fost preotul lui Poseidon Erehteus. A luat a Eteo" nă cu DEMOSTENE la lupta împotriva lui P? r. te pupă Cheroneea, a gospodărit finanţele Atenei, iniţiind iliP naşe lucrări: arsenalul din Pieru, teatrul lui Dionysos, nu-i"? ziul Liceului etc. A murit în 324. Dintre discursurile

5-a păstrat cel pronunţat contra lui Leocrate, un atenian ot de a se fi sustras obligaţiilor militare după bătălia „a Cheroneea (p. 348).

Degat din Asia Mică, având drept capitală Sardes, care a – rât sub dinastia Mermnazilor până la cucerirea persană (P546; P89 şi fig. 2, p. 24).

LIGI

(P. 320 şi urm.).

LINEARUL B

Scriere silabică folosită de miccnieni (p. 10 şi îi. M).

LISIAS

Născut la Atena prin 440, era fiul unui siracuzan bogat, Cefalos, stabilit ca metec la Pireu, unde avea un atelier de arme. A petrecut câţiva ani la TURIOI, apoi s-a reîntors în 412 la Atena, unde a preluat conducerea atelierului părintesc (p. 287). Bunurile îi sunt însă confiscate de cei Treizeci, fratele său Polemarh este asasinat, iar el însuşi este nevoit să fugă la MEGARA (404). Se întoarce cu democraţii în 403 şi pledează, spre a-şi răzbuna fratele, împotriva lui Eratostene, unul din cei Treizeci. Constrâns din pricina pierderii averii să practice meseria de logograf, a compus mai multe discursuri: Despre invalid, Contra lui Diogeiton, Despre măslin (p. 346).

LISIP

Sculptor vestit din SICIONA. Activitatea lui începe înainte de 368 (statuia lui Pelopida de la Delfi) şi se continuă până cel puţin la 318. De o mare fecunditate, a fost un maestru al turnării bronzului şi al reprezentării mişcării, l se datorează statui de zei, portrete, alegorii (ca cea a Prilejului, Katros). A fost sculptorul favorit al lui Alexandru cel Mare.

LITURGIE

Sarcină financiară impusă de statul atenian unuia sau mai multor cetăţeni bogaţi. Liturgiile periodice erau legate de sărbătorile religioase. Horegia consta din echiparea şi întreţinerea unui cor dramatic, comic ori ditirambic, sub raport manciar, dar şi din recrutarea actorilor şi horeuţilor şi suPj-vegherea repetiţiilor. Corurile participau la un concurs şi / regul câştigător închina de obicei o

ofrandă divinităţii ™Pnumenţe horegice). Hestiasis consta din asumarea chelturere-runui ospăt comun al tribului, cu ocazia unei sărbători (P IT-vf6 Existau Ş* Hturgii excepţionale, ca trierarhia „> Prea greaua sarcină a fost în cele din urmă împăr

ţită IV

a între mai mul-i cetăţeni şi chiar. la mijlocul secolul, între membrii unei symorii. Orice atenian a cărui bol cea drept considerabilă era supus liturgijlor, dar 7? – el socotea că un altul mai bogat, căruia ar fi trebuit revină sarcina, se eschiva, atunci putea propune, prinţ 9 acţiune intentată în faţa heliaştilor, schimbarea (arm* T—° averilor lor (p. 302). «”» „tois)

LOGO GRAF

Retorce compune discursuri pentru procese civile. Logo-Taf nu pledează el însuşi, ci furnizează pledantului doar textul pe care acesta îl va citi în faţa tribunalului. LISIAS, IIIPE. RÂDE au practicat meseria de logografi. A se deosebi ti SYNEGOROS (p. al 4). e

LYGDAMIS

t. Tiran din Naxos (prin 5 – 15 – 525), prieten al lui PQLICRATE din Samos (p. 78).

2. Tiran din Halicarnas, în al doilea sfert al veacului v.

LYSANDROS

General spartan. Ca n-a varii în marea Egee în 407, şi-a întărit flota cu ajutorul lui Cirus cel Tânăr. Înlocuit pentru o vreme de Calicratidas, care este înfrânt la insulele Arginuse, reia comanda şi bate flota ateniană la Aigospotamos (405). Asediază şi cucereşte Atena în 404, dar se abţine să o distrugă, mărginindu-se doar la a dărâma Zidurile Lungi. Ameţit de succese, primeşte să-i fie aduse onoruri excepţionale: statuie la Delfi, altare şi un adevărat cult în diferite oraşe. Rechemat de efori, este ţinut departe de putere. Moare în bătălia de la Haliartos din 395 (p. 120 şi urm.).

M

MACEDONIA

Regat situat la nordul Greciei (p. 134 şi fig. 15, p. 136). MANTINEEA

Cetate din partea răsăriteană a Arcadiei. Distrusă de Sparta în 385, a fost reconstruită de EPAMINONDA În 370, care a împrejmuit-o cu o puternică incintă ovală de cărămizi nearse pe un soclu de piatră, incintă însumând aproape patru kilometri lungime, flancată de 126 de turnuri şi străbătută de 10 porţi.

Bătălia de la Mantineea, în 362 (p. 133). MARATON

Demă din nord-estul Atticei. Bătălia de la Maraton (Py/ şi fig. 8, p. 96 ca şi fig. 9, p. 99).

MARMURĂ

de d

— „v. i, ţ irtii ufuhejju ac aprenalt, t mai ales (p. 280), cu granulaţie mare, foarte

„V i l Îţi u I\ 21

Marmurile din Ciclade erau deosebit de apreciate, cea de x/Vliub mai nips fr, oon\., ... t. „>KO 82

lucidă, rezistentă, cea mai apreciată de sculptori, în tralâs marmura de Himet, cu granu. lat.ie fină, uşoară tentă llu au> astrie, dură, era un excelent material de construcţie; nă de Pentelic, dură şi densă, albă la extracţie, capătă în r o tenta aurie; este folosită în arhitectură (Partenonul, ileele), dar şi în sculptură (decoraţia Partenonului).

Agenţie comercială a Faceei, întemeiată prin 600 pe coasta de sud a Franţei (p. 68 şi fig. 6, p. 58). Foarte prosperă, cetatea a consacrat un tezaur la DELFI.

MAUSOLEU

Mormântul monumental al lui Mausolos, la Halicarnas, proiectat poate încă din timpul vieţii beneficiarului; început de soţia sa, Art emisia, a fost întrerupt probabil la moartea acesteia în 351 şi terminat prin grija lui Alexandru cel Mare (prin 333). Era compus dintr-un soclu înalt, rectangular, dintr-o cella înconjurată de 36 coloane ionice şi dinf. r-o piramidă în trepte, ce susţinea o cvadrigă. Arhitecţi au fost

SATYROS şi PYTEOS. Decoraţia sculpturală era opera lui SCOPAS, TIMOTEOS, BRYAXIS şi LEOHABES şi cuprindea două frize (CENTAUROMAHIA şi AMAZONOMA-HIA) pe soclu şi o friză cu cursă de care pe cella (p. 145). Cvadrigă, operă a lui Pyteos, purta statuile lui Mausolos şi a Art emisiei; alte statui şi o serie de lei împodobeau terasa şi intercolonamentele cellei (p. 356).

MAUSOLOS

Fiul lui Hecatomnos, satrap al Cariei de la mijlocul veacului IV. Activ şi puternic, a contribuit la desprinderea din confederaţia ateniană a insulelor Chios, Rodos şi Cos (357 – 355). Foarte deschis faţă de cultura greacă, şi-a modernizat capitala Halicarnas, făcând din ea un mare port.: a bătut monedă în stilul rodian. A murit în 353 (p. 135).

MEGALOPOLIS

Capitală federală a ligii arcadiene, întemeiată în 370 de EPAMINONDA pe malurile Helisonului şi reunind prin SINOlllSM aproximativ patruzeci de aşezări, împrejmuită cu o incintă de 9 km, era împărţită în două de râu. La nord se aflau centrele municipale: agora dreptunghiulară, sanctuare (Zeus Soter şi divinităţi arcadiene), gimnaziul. La sud, clădirile federale: Tersilton-ul, mare sală hipostilă cu coloa-ne e dispuse în cinci dreptunghiuri concentrice, susţinând n e°Periş în patru pante, sală destinată adunării permaente (tribună centrală pentru orator); porticul doric de laţadă servea drept scenă a teatrului (unul dintre cele îi i. mari din Grecia), construit în a doua jumătate a seco-luhl1 IV (p. 131).

83 lians™lpoli1 ical Megaridei, regiune situată între Istm, Beo – l'Attica. Înfloritoare încă din veacul VIII, Megara a fost o mare colonizatoare (metropolă a Megarei a Seliuuntului, în Sicilia, a Calcedonului, Bizanţulu' Heracleei, în Propontida; p. 63 şi urm. şi fig. Q p L" în a doua jumătate a secolului VII a fost condusă de tiran Teagene, realizator de mari lucrări; în veacul următor avut un regim oligarhic. Multă vreme rivală a Atenei pent posesiunea Salaminei, a fost aliată a acesteia între 460 446} ulterior, ostilitatea renăscând între cele două celăf! fost pretextul războiului peloponeziac (decretul din 430* ce

excludea Megara de pe piaţa attică). Invadată şi dev as tafă anual de Atena, apoi supusă hegemoniei spartane, M / gara şi-a redobândit o oarecare prosperitate în cursul secolului IV. A fost patria poetului elegiac Teognis (570 – 483) s „a arhitectului EUPALINOS, care a lucrat la Samos în vrenic-l lui Policrate. Din oraşul aşezat pe două coline aţi mai rămas astăzi câteva ruine ale apeductului şi fântânei construite de Teagene.

MEGARA HYBLAEA

Colonie grecească de pe coasta răsăriteană a Siciliei, întemeiată în 750 de dorienii veniţi din MEGARA. Micimea teritoriului ei a obligat-o să întemeieze la rându-i Selinuntul (p. 66 şi fig. 6, p. 58). A fost distrusă în 483 de GELON şi repopulată la finele veacului IV. De curând au fost executate aici săpături importante.

MEGARON

Sală dreptunghiulară, precedată de un vestibul, devenită principala sală a palatelor miceniene (p. 30 şi vrm. Şi fig. 27).

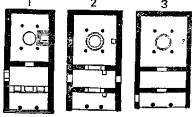

Fig. 27. MEGARONUL LA TIRINT, PYLOS ŞI MTCENE

Recunoaştem porticul cu două coloane de la intrare, anticamera şi sala cea mare cu patru coloane, cu vatră circulară în centru. La Tirint şi la Pylos tronul princiar se afla adosat peretelui din dreapta. 1. Tirint 2. Pylos 3. Mlcene tenian din ultima treime a secolului V. L-a folosit °larp-ct.0 rul lui Meidias", desenator al cărui nume este „se atribuie decorarea mai multor văzute cu veşc însufleţite de mii de falduri, însoţite de Amoraşi discrete element e de peisaj (vezi CERAMICA).

MERCENARI (P. 184 – 187).

p-ct.0 rul lui Meias, esenaor a cru nu 6 „scut, dar căruia i se atribuie decorarea mai necun rţinând „stilului înflorat", pe care pot fi vase Jjcu. ei grupuri de femei tinere şi graţioase.

KCeU

Îi»

Dinastie ce a domnit asupra Lidiei, în veacul VII şi în prima

jumătate a celui următor (p. 89).

MESENA

Oraş întemeiat de EPAMINONDA în 371 pe panta muntelui Itomos pentru a-i adăposti pe mesenienii regrupaţi. Era apărat de o incintă lungă de 9 km, construită din blocuri de talie, prevăzută cu turnuri pătrate sau semicirculare, incintă ce cuprindea deopotrivă lanuri şi păşuni. Vestigiile sunt impresionante (p. 131, 163).

MESENIA

Războaiele meseniene (p. 82 şi urm., 107 şi urm.).

METECI

Străini domiciliaţi la Atena. N-aveau drepturi civile, nici politice, erau supuşi unor taxe speciale şi trebuiau să aibă un chezaş atenian, îşi aveau însă partea lor de obligaţii cetăţeneşti, serveau în armată şi participau la sărbătorile religioase. Pentru servicii aduse cetăţii, puteau primi drepturi civile (meteci isoteli). Se ocupau mai ales cu meşteşugurile şi negoţul (p. 289).

METOPĂ

Plăci de piatră sau de teracotă intercalate, în friza dorică, între triglif e. Uneori sunt sculptate sau pur şi simplu pictate, (vezi ORDIN şi p. 355 şi îi. 191 – 193).

METRONOMI

Verificatori ai greutăţilor şi măsurilor la Atena (p. 316).

METROPOLĂ

Cetate întemeietoare a unei colonii.

* aţe din nord-vestul Argolidei, situată într-un peisaj muncârn 6-° înălţime de unde privirea răzbate departe asupra lulu A RPSULUI, permiţând controlul asupra principania/ (lrurn către Corint. Locuită deja în neolitic, cea mai 85 e pros Pcritate a cunoscut-o în cursul mileniului II, în al cărei nume l-a dat (p. 26). Distrusă de năvălitori

tantă cetate a Ionici, situată la intrarea Golfului lat-ltiţP°T'inaiul sudic al acestuia, unde ocupa o peninsulă n „°J de apărat, încă la

mijlocul mileniului II se stabilise II? °. r aşezare comercială cretano-micenianã. Colonizată H*" tare i-onieni în momentul migraţiei acestora (p. 40), a – Cnit apoi un focar de comerţ şi de cultură, precum şi o (leXE etropolă colonizatoare. Rolul ei. a fost preponderent Neagră (p. 04 şi fig. 6, p. 58) şi foarte important cu Egiptul. S-a numărat printre primele cetăţi care au adoptat inovaţia lidiană a monedei. A Eretria în războiul LELANTIN. Aspru cârmuită de tiranul TRAŞIBUL, la finele veacului VII şi la „începutul celui următor, a cunoscut apoi lupte interne. A fost singurul oraş grecesc ce a căzut la înţelegere cu Cirus. \ fost făcut, vestit în veacul vii de savanţi şi filosofi ca TALES, ANAXIMENE şi ANAX1 MÂNDRU. Antrenat de Aristagoms în revolta Ioniei, a fost cucerit şi distrus în 494. Reconstrucţia lui în cursul veacului V a permis unor urbanişti ca HIPODAMOS să-şi pună în aplicare teoriile (vezi fig. 19> P282). Miletul a făcut parte din prima ligă de la Delos.

MILO

Insulă vulcanică în sudul Cicladelor, locuită încă din mileniul III. în aşezarea de la Fylacopi au existat trei cetăţi succesive; cea mai recentă (1500 – 1100. palat, fresce) a fost distrusă de dorieni. Cetatea Melos, de la nord, a fost întemeiată de spartani abia pe la 700. Membră a ligii maritime de la Delos, a părăsit-o în timpul războiului peloponeziac, fiind de două ori asediată de Atena, crunt depopulată (416) şi ocupată de cleruhi (p. 117).

MILTIADE

General atenian provenit dintr-o familie aristocratică pe care PISISTRATIZII au fost la un moment dat geloşi. Unchiul său a fost tiran în Chersonesul tracic, el însuşi ducându-se acolo în 516. Supus lui Darius până la revolta Ionici, s-a reîntors la Atena în 493, fiind zadarnic acuzat de adversarii politici; ales strateg în 490, a jucat un rol important în victoria de la Maraton (p. 94). În 489, în fruntea flotei ateniene, a asediat zadarnic Părosul (p. 98). Rănit într-un accident petrecut în timpul asediului, s-a întors la Atena, e a fostacuzat în faţa poporului şi condamnat la o re amendă. A murit la puţină vreme după aceea din pricina rănii. Portretul, a cărui copie o avem (îi. 44), trebuie i

fost executat după moartea sa prin grija fiului Cimon.

87 a veac»?? O? flaut-is1 „riginar din Colofon (ultima treime 1UI VII; p. 330).

MINĂ

(Vezi MONEDA, GREUTĂŢI ŞI MĂSU – III).

MINE (P. 280

— 281).

MI HON

Sculptor din secolul V, originar din Eleuterai, la hotărî dintre Attica şi Beoţia. Elev al lui Ilageladas din Areo pare-se că şi-a desfăşurat activităţii mai ales la mijlocul veacului. O mărturie pomeneşte de rivalitatea lui cu PITA GORA din Region. A fost în primul rând un maestru ai bronzului care s-a străduit să redea mişcarea. Textele î) menţionează ca autor de statui de atleţi şi de divinităt" Două dintre operele sale ne sunt cunoscute prin copii sau prin documente figurate: grupul Atena şt M ars y as (pe Aer», pola Atenei) şi vestitul Discobol, reprezentat în plină acţiune Miron era vestit şi ca sculptor animalier: a sculptat o vacii al cărei realism extraordinar este lăudat de mai multe texte (se spune că vitejii şi taurii credeau că e vie).

MIŞTO S

Indemnizaţie zilnică plătită fiecărui cetăţean însărcinat cu o funcţie publică (p. 288, 306).

MNESICLES

Arhitect atenian care, între 437 şi 432, a construit PI10PI

LEELE ACROPOLEI ATENEI. Unii îi atribuie şi construcţia Erehteionului.

MONEDA

Dacă obiceiul de a folosi drept monedă de schimb o anumită cantitate de metal datează din vremuri foarte vechi, idee) de a autentifica lingoul printr-o marcă, garantindu-i calitatea şi cantitatea, nu a apărut decât destul detârziu. Atare inovaţie era atribuită fie lidienilor, fie lui Fidon din Argos: în tot cazul ea datează din secolul VII (p. 85). Nu electrum-ul lidian, ci argintul a fost folosit la baterea monedelor în cetăţile greceşti. La aur se recurgea mult mai rar, cu

excepţia imperiului persan, monctizarea acestuia corespunzând Jn-deobşte unor împrejurări ieşite din comun („monedă de criza"). Cu toate acestea, în veacul IV, unele cetăţi (Girene, Lam-psacos, Panticapaion) şi Filip al Macedoniei au bătut în mofl regulat monede de aur. Bronzul nu servea decât pentru monede divizionare de mică valoare şi cu circulaţie eminamente locală. Dimpotrivă, argintul era folosit şi Pen L tranzacţii externe, iar unele monede (ale Eginei, în perioat. arhaică, şi ale Atenei, în epoca clasică) au constituit u1 adevăr mijloace de schimb internaţionale. Feluritele sis ci-emonetare se bazau pe greutatea principalelor în «leargint. De obicei, unitatea era drahma, care se înl Propt f în 6 oboli. Piesa esenţială a sistemului, ce servea

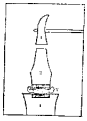

Fig. 28. BATEREA MONEDELOR GRECEŞTI i Ciocan 2. Ponson mobil cu matriţa reversului 3. Fâanul de metal preţios 4. Nicovală fixă cu matriţa aversului.

greutate-ctalon, era fie cea de 4 drahme (telradrahma), fie cea de 2 drahme (didrahma), numită şi stater. Baterea unor monede mai mari de 10 drahme (decadrahma) constituia o excepţie. Pe lângă atare valori, grecii se foloseau de unităţi de calcul ce n-au corespuns niciodată pieselor emise în realitate: aceste unităţi de calcul, împrumutate din sistemele ponderale, craii mina (valorând 100 drahme) şi talantul (de 60 mine sau 6.000 drahme). La început, monedele erau bătute cu o emblemă pe o singură faţă, iar mai apoi pe ambele. Fâanul de metal cu anumită greutate, dar de formă puţin regulată, era bătut la cald, manual, între două matriţe gravate în adâncime. Una din matriţe era fixată într-o nicovală, iar cealaltă într-un ponson mobil, ţinut în mână de lucrătorul ce lovea la celălalt capăt cu ciocanul. Matriţele puteau fi de fier sau bronz. Cea inferioară corespundea la ceea ce se numeşte avers, iar cea superioară reversului. Feţele monedei sunt recunoscute în practică prin aceea că reversul are întotdeauna o mică margine supraînălţată, i lanul ieşind în afara poansonului mobil, lucru imposibil cât priveşte matriţa

aversului, fixată în nicovală. Matriţele se uzau foarte repede, cea mobilă de două sau de trei ori roai repede decât cea fixă. Evoluţia acestei uzuri, ce poate 1 UrmŞrită în unele cazuri, ajută la clasarea cronologică a emisiunilor. Baterea monedei era un privilegiu al cetă-™ autonome (p. 315), de unde şi mulţimea emisiunilor tat f. mea. Steacă, extrema varietate a tipurilor, împrumu» agri i6 tradiţiile religioase locale, fie de la produsele lo» în 7 ale pământul" i; fie chiar din calambururile etimo-sau n? 7 a la Rodos> t elina sau selinon, la Selinunt, mărul ţinuta Mil°) M'lll-cdin aceste monede sunt de o înaltă

136 OA/ tică (fi Re Vedea H35 – 37, 54, 82 – 84, 135, 201 209 – 210 şi fig. 28).

Coasta asiatică, în faţa SAMOSULUI.

— Jâl Capul Mycale (p. 104 şi fig. 9, p. 99).

N

NĂUCRATIS

Aşezare comercială grecească în Delta egipteană (n n fig. 6, p. 99). Şi

NAVARH

Amiral al flotei lacedemoniene.

NAXOS

1. Cea mai mare şi cea mai bogată insulă a Cicladelor. În r. écolele VII şi VI a jucat un rol dominant în Marea E» ce în confederaţia insulară, al cărei centru religios era DELO-SUL, a ocupat un rang de prim ordin, după cum ne arată ofrandele pe care le-a consacrat în insulă: colosul de mai mult de 5 m înălţime, de marmură (prin 600; au rămas fragmente însemnate), sala (oi/cos) şi porticul naxienilor (începutul veacului VI). În plus, ea a consacrat prin 575 Sfinxul naxienilor de la Delfi. Insula cuprinde importante cariere de marmură, în care statui arhaice, colosale şi neterminate, au fost lăsate la faţa locului. A bătut monedă cu însemnul kantarosului, aluzie la viile sale. În vremea lui POLICRATE din Sainos, s-a aflat sub tirania lui Lygdamis, pe care partidul aristocratic, susţinut de lacedemonieni l-a alungat prin 525. În vremea războaielor persane, a fost cucerită şi jefuită de

perşi. A luat apoi parte, împreună cu ceilalţi greci, la bătălia de la PLATEEA şi a intrat în liga de la Delos. A primit colonişti atenieni. În veacul IV, la 376, atenienii au distrus o flotă lacedemoniană în apele Naxosului.

2. Cetate din răsăritul Siciliei, la nord de Catana, întemeiată de calcidieni la mijlocul vacului VIII. Trecea drept cea mai veche colonie grecească din Sicilia (p. 66 şi fighi p. 58). A bătut prin 460 o foarte frumoasă serie monetară având pe avers capul lui Dionysos, iar pe revers un Silen ghemuit (îi. 84, 214).

NEMEEA

Aşezare din Pelopones, pe teritoriul cetăţii Cieonai. Acolo, Herakles ar fi omorât, după legendă, un leu ce răspânaise groaza în regiune (vezi îi. 216). Lângă sanctuarul lui /eu. Nemeeanul se celebrau din doi în doi ani Jocurile nemeene. Şi astăzi se mai văd ruinele templului doric al lui" ridicat la mijlocul veacului IV. Colonada interioara capiteluri corintice. Jocurile nemeene (p. 234).

NESTOR

Erou grec din războiul troian, cel mai vârstnic şi înţelept comandant al grecilor. Dinastiei sale i-a buit palatul micenian descoperit la PYLOS, i» (fig. 4, p. 31).

ce

90

NICIAS –…

Om politic şi general atenian din vremea războiului cloponesiac. Dispunând de o mare avere (avea mai bine de mie de sclavi, a căror forţă de muncă o închiria pentru un obol pe zi de fiecare cap), era un om religios şi moderat. Fiind strateg în 425, i-a lăsat lui CLEON grija de a rezolva afacerea Sfacteriei. În 424, a ocupat insula Citera spre a bloca coastele Laconici, în anul următor, a cucerit Mende, în Calcidica. Aceste succese militare nu l-au împiedicat să facă totul pentru încheierea păcii îndată după moartea lui Cleon, în 422. Iată de ce tratatul din 421 poartă numele de pacea lui Nicias (p. 116). Ulterior s-a opus politicii aventuriste preconizată de ALCIBIADE, dar în ciuda convingerilor sale, poporul l-a însărcinat cu comanda expediţiei din Sicilia, împotriva

proiectării căreia luase mereu atitudine: moartea şi-a aflat-o acolo, în înfrângerea din 418 (p. 119). Pietatea şi-a manifestat-o consacrându-i lui Apolo, în sanctuarul acestuia de la DELOS, un splendid palmier de bronz, ridicat în 418.

2. Pictor atenian din a doua jumătate a veacului IV. PRAXITELE îl aprecia atât de mult încât l-a însărcinat cu colorarea statuilor sale de marmură, A pictat o Evocare a morţilor de către Ulise, reluând astfel o temă ilustrată odinioară de POLIGNOT. Unele din tablourile lui mitologice, Io şi Argus, Perseu şi Andromeda, Ulise şi Calipso ne sunt cunoscute prin frescele de la Pompei, pe care, probabil, le-au inspirat. Ele confirmă opinia celor vechi ce apreciau mai ales figurile lui feminine şi delicateţea modelajului său. Lui Nicias îi plăceau compoziţiile puţin încărcate, în care domneşte o atmosferă de reculegere. Alegea momentul ce preceda sau urma acţiunea, în care amintirea ori ideea premonitorie impregnează scena cu gravitate sau emoţie dramatică. Prin aceasta, aria lui discretă şi sobră este foarte clasică.

NUMISMATICĂ (Vezi MONEDA).

ODEON

Sală de concert. Cel mai vestit, odeon este acela construit de PERICLE în 443, lângă teatrul lui Dionysos, la sud-pst de ACROPOLA ATENEI spre a găzdui corurile ditirambice şi concursurile muzicale. Planul său era pătrat, cu nouă rânduri de 9 coloane, ce susţineau din interior acoperişul în formă piramidală, totul amintind, zice-se, de cortul de campanie al lui Xerxes. Clădirea, distrusă în timpul asediului Atenei de către Sylla, în 86 î.e.n., a fost. ulterior reconstruită după acelaşi plan.

OFRANDĂ

— p206 şi urm. şi îi. 92, 97, 99).

OLIMPIA

Sanctuar al lui Zeu se în Elida, situat la confluenţa Alfci, lui cu Cladeos, la poalele muntelui Kronion, pe un ter – locuit încă din mileniul II. în 776, odată cu întemeicrp» oficială a Jocurilor şi

instituirea unui armistiţiu sacru ca-i permitea pelerinilor să participe în deplină siguranţă r aceste sărbători ţinute o dată la patrii ani, sanctuarul a devenit panelenic. Era administrat în numele celor 16 cetăţ ale Elidei de către oraşul Pisa, iar după 576 de Elis, care-şi exercita autoritatea în ciuda frecventelor certuri cu vecini: (jefuirea în 364 a sanctuarului de către arcadieni), DezvoK tarea arhitectonică a sanctuarului începe în epoca arhaică în incinta sacră numită Altis, plantată cu arbori, se înălţa' templul Herei, ridicat prin 600 pe locul unuia mai vechi templu compus dintr-un portic cu două coloane, dintr-o cella, un opistodom şi o colonadă exterioară de 6 x 16 coloane dorice. Cel puţin zece tezaure se aflau pe terasa nordică, oferite de oraşele Siciona, Siracuza, Epidaur, Bizanţ, Sibat-ris, Cirene, Selimmt, Metapont, Megara şi Gela. În nord-vest

!

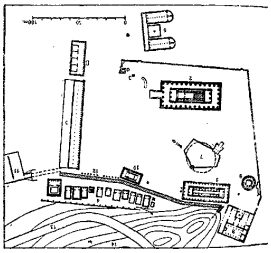

Fig. 29. SANCTUARUL LUI ZEUS DE LA OU
ÎN EPOCA CLASICĂ

1. Templul Herei 2. Templul lui Zeus 3. Victoria lui Paioruos 4. Terasa tezaurelor 5. Porticul lui Eho G. Buleuterion Incinta lui Pelops 8. Prytancul 9. Filipeion 10. Templul Mane Zeilor 11. Stadion 12. Statuile Zanes 13. Drum ™" Heim Muntele Cronion.

fu Prytarieul, ce adăpostea altarul Hestiei şi unde erau – i învingătorii şi oaspeţii de seamă. La est era stadionul e 600 picioare olimpice (191, 27 m). La sud, în afara i se găseau Bu. leuterion.nl şi două clădiri cu absidă n ci un edificiu pătrat. Templul lui Zeus a fost con-JtJlui – Tde Libon din Elis între 468 şi 456, având o colonadă crioară de bx13 coloane dorice. Frontoanele şi metopele ulptate de un artist necunoscut (poate Paionios din Mende) bfnt capodopere ale

stilului sever (frontonul de est: Zeus, Pelops şi Oinomaos înaintea cursei de care; frontonul de vest: Apolo, centaurii şi lapiţii; friza dorică de deasupra porticului intrării şi opistodomului, în partea interioară: muncile lui Herakles). Statuia de cult, colosală, în aur şi fildeş, era opera lui FIDIAS, pentru care a fost construit un atelier în pârlea de vest a sanctuarului. Aspectul sanctuarului a fost complet modificat în secolul IV prin ridicarea de noi clădiri: templul Marii Mame, la nord, şi mai multe portice la est şi la sud. După Cheroneca (338), Filip a ridicat un edificiu circular, Filipeionul, cu 18 coloane ionice în exterior şi 9 coloane corintice în interior, în care se aflau statuile hryselefantine ale membrilor familiei sale, opere ale lui LEOHARES. Ofrandelor clin epocile geometrică şi arhaică (trepiede, figurine din bronz, armuri votive etc.), li s-au adăugat în perioada clasică statuile învingătorilor, realizate de cei mai mari sculptori ai timpului şi ofrande de tot felul, ca Victoria sculptată de PAIONIOS, pentru mesenieni, sau Hermes al lui PRAXITELE adăpostit în templul Herei. Pausania a consacrat cea mai mare parte a cărţilor V şi VI ale Perie-gezei sale descrierii sanctuarului de la Olimpia (p. 209). Organizarea Jocurilor (p. 229 şi urm.) Altarul lui Zeus (p. 219 şi p. 247). Altarul ridicat Moirelor (p. 228).

Sanctuarul (f g. 29, p. ani şi îi. 101.105, 190 şi 233). Victoria lui Paionios (îi. 86).

OLINT

Oraş din Calcidica. Distrus de perşi în 479, reconstruit şi repopulat la mijlocul veacului V, el a devenit centrul-ligii cetăţilor greceşti din Calcidica (392; p. 321). Atacat de regele Macedoniei, asediat şi cucerit de SPARTA în 379, a intrat în 375 în alianţa ateniană, dar a părăsit-o în 371. Se aliază în 366 cu Filip al Macedoniei, dar neliniştit de Politica de cucerire a acestuia, încheie cu Atena o alianţă defensivă. Filip a pus stăpânire pe ci în 348 şi l-a ras complet de pe faţa pământului (p. 138). Săpăturile americane au făcut posibilă studierea planului cetăţii şi a minelor locul Jtelor datând din veacurile V şi IV (p. 284 şi fig. 20, p.

P or în prima jumătate a veacului V, originar din Textele i menţionează câteva statui de divinităţi şi printre care se numără o

cvadrigă pentru.

HIERON al Siracuzei, după victoria acestuia de la EI din 468. Onatas era mai ales un maestru al bronzului. copie probabilă a operelor sale nu a fost. identificată acum.

ORACOLE

(P. 245 şi urm.) –

ORDIN (în arhitectură)

Arhitecţii greci au respectat îndeobşte anumite reguli privitoare la înlănţuirea principalelor elemente în elevaţia edificiilor meşteşugit lucrate, mai ales când era vorba ca acestea să cuprindă o colonadă. Ansamblul acestor reguli definesc în esenţă două ordine, ordinul doric şi ordinul ionic. Cel din urmă, mai bogat, a cunoscut variaţii: colicul, în vremurile vechi, şi corinticul, în epoca clasică şi după aceea. Ordinul doric se defineşte înainte de toate prin coloana sa. Aceasta se sprijină direct pe asiza superioară a postamentului (numită stilobat), fără intermedierea unei baze. Ea este canelală (20 caneluri şi muchii ascuţite, uneori 16, rareori 24). Deasupra coloanei se află un capitel compus dintr-o echină circulară (pernă în formă de turtă sau de trunchi de con) şi dintr-un abac, placă pătrată ce susţine arhitrava. Arhitrava (sau epistilul) este elementul portant care leagă o coloană de alta. Ea este decorată cu o bandă îngustă, profilată, dispusă de-a lungul marginii superioare, şi care poartă numele de tenie. În plus, sub fiecare triglifă, tenia este subliniată de o baghetă cu gute (pictături). Asiza de deasupra arhitravei se numeşte friză. Aceasta este compusă dintr-o alternanţă de irig Uf e, decorate cu trei batoane verticale, despărţite de caneluri bi-zotate, şi de metope lise ori sculptate. De obicei în axa fiecărei coloane se află câte o triglifă şi tot câte una la mijlocul fiecărui intercolonament. Mai sus vine cornişa, ieşită în afară deasupra frizei: respectiva parte se numeşte lacrimar pentru că pe faţa inferioară are plăci în relief (mulu.lt) decorate cu picături atârnânde. Partea superioară a cornişei poate fi prevăzută cu un jgheab (cu orificii de scurgere deseori decorate cu boturi de leu). Dacă nu există jgheab, capătul ţiglei ce acoperă îmbinarea a doua ţigle alăturate este împodobit cu un motiv vertical laumit antefixă. La faţadă, acoperişul în

dublă pantă formează un fronton, închis de un zid triunghiţilar numit timpan. Cele două cornişe înclinate ce acoperă frontonul se numesc sime. Cornişa orizontală a frontonului poate servi uneori drept soclu pentru statui, dar aceasta nu este o regulă, în fine, colţurile edificiului şi vârful frontonului sunt îndeobşte prevăzute cu motive decorative numite acrotere (îi. 104 – 108, 122, 178 – 186, 222). La ordinul ionic coloana, mai elansată ca proporţii, este aşezată pe o bază cu profilaturj. Fusul are în mod obişnuit 24 caneluri cu muchiile aplatizate. Capitelul este compus dintr-o echină, decorată în general cu ove, pe care se sprijină UIJ motiv cu dublă volută, format din extremităţile a doua rulouri orizontale; abacul rectangular, subţire, este de obicei

rhitrava formează două ieşinduri succesive ce profilat. Arni suprapuse. Deasupra, urmează tnza determintm / lângă ş. sculptată. Aceasta conţinu-™ & de U11 rând de mici ciubuce, numite denti

P°aUAT care urmează cornişa; ea n-are mutule şi comporta cuU, după care u în ordinul ionic frOntoanele de obicei un Jf-site de orice decoraţie sculptată (îi. 224. sunt! «racal ful corintic, a se vedea îi. 223. Capitelul 225) – t Tvlic w două volute ieşind din fus şi separate de o numit e o ac, e – ie cu pă/me sall cu frunze răsfrânte suit varlaţii vechi şi puţin răspândite ale capitelului ionic.

eshatologică puţin cunoscută, exprimată în poemele cântăreţului tracic Orfeu (p. 241 – 242).

OSTRACISM

(P. 307).

OXYRYNHOS (Elenicele de la)

Oceri istorică anonimi, ale cărei masive fragmente au fost Kpăite Pe papirusuri provenind din aşezarea egipteană de la Oxyrynhos (p. 341).

PAESTUM.

Nume roman dat de obicei coloniei greceşti de la Poseid întemeiată de sibariţi pe coasta italiană, în nordul Luc* Instalaţi la început pe malul mării, coloniştii s-au mutat apoi ceva mai în interior, pe o terasă din partea de sud a câmpiei formate de râul de coastă Silaris (astăzi Sale) Trei temple din calcar local sunt încă în picioare:

Bazilica (prima jumătate a secolului VI), templul numit al lui Neptun (mijlocul veacului V) şi templul zis al lui Ceres (a doua jumătate a secolului VI). Ceva mai la nord de oraş, la gura de vărsare a Silarisului, se găsea un sanctuar al Herei Argeia; aici au fost degajate ruinele mai multor clădiri, temple şi tezaure cu frumoase şiruri de metope arhaice. Poseidoma a fost cucerită de indigenii lucanieni la începutul secolului IV (temple: îi. 181, 182, 222; metope: 191 – 193).

PAIDOTRIB

Profesor de gimnastică al copiilor şi adolescenţilor. Activitatea şi-o desfăşura în palestră (p. 295).

PAIONIOS DIN MENDE

Sculptorul din veacul V, originar din Mende, colonie a

Eretriei în Calcidica. Pausania (VI, 26, 1) îi atribuie Victoria ridicată de mesenieni în apropierea templului lui Zeus de la II Olimpia, prin 455, precum şi sculpturile frontonului răsăritean al acestui edificiu (VI, 10, 8). Pe lângă Victoria de marmură (din păcate mutilată, vezi îi. 86) avem şi dedicaţia acestei ofrande, menţionând numele lui Paionios şi atribuindu-acroterele templului. Există temeinice motive ca Paionioc să fie socotit maestrul responsabil pentru decoraţia sculptată (acrotere, frontoane şi metope) a întregului templu de la Olimpia (p. 356).

PALESTRĂ

Palestra este o anexă a GIMNAZIULUI. Există şi palestre particulare unde copiii, sub conducerea PAIDOTKIBULUI execută exerciţii corporale. O palestră se compune dintr-o curte, înconjurată de clădiri servind drept vestiar, săli de gimnastică, de odihnă, uneori şi de baie (p. 295).

PAMFILOS

Pictor din veacul IV, originar din Amfipolis. Era autorul celebrului tablou Bătălia de la Flius (care a avut loc în 366). A scris tratate teoretice despre pictură şi desen şi a întemeiat la SIGIONA, la mijlocul veacului IV, o adevărată academie de pictură, în care. profesa nu numai artele plastice, ci şi aritmetica şi geometria. Elevii săi cei mai vestiţi au fost PAUSIAS şi Apeles (vezi PICTURA).

PANAINOS

Pictor atenian din veacul V, frate sau nepot al lui FIDIAS. A colaborat la execuţia lui Zeus de la Olimpia şi la decorarea Poicilului.

PANATENEE

Marile Panatenee sunt cea mai importantă sărbătoare civică a zeiţei Atena, la ATENA. Din 566 – 565, ele au fost celebrate cu f ăst o dată la patru ani, în timp ce sărbătoarea anuală era mult mai puţin importantă. Ele cuprindeau concursuri hipice şi atletice, la care câştigătorii primeau drept premiu o amforă „panatenaică" plină cu ulei provenit din măslinii sacri. Aveau loc în iulie şi durau patru zile. Exista o sărbătoare nocturnă, o cursă cu făclii (LAMPADODROMIE) şi celebra procesiune care începea la răsăritul soarelui, întregul popor se aduna înapoia victimelor ce urmau a fi sacrificate, fecioarelepurtătoareale coşurilor sacre (CANEFORE> şi mă" gistraţii. Călăreţi şi care participau la ceremonia pe care FIDI-AS a imortalizat-o pe friza ionică a Partenonului (p. 208 şi il 94, 95). Atenei Polias i se oferea un PEPLOS ţesut de femeile şi fecioarele din Atena, numite ERGASTINE, care lucraseră la el vreme de nouă luni: pe acest veşmânt sacru erau reprezentate episoade ale GIGANTOMÂHIEI, l „Pta în care zeiţa jucase un rol fundamental.

96

P – hi au iubit şi au practicat această artă cel puţin cu G° V!, „ra iar virtuozitatea marilor pictori lestâmcaentul =:!... i., Honărtate ale operelor lor, aflate pe

G°* latura* iar virtuozitatea marilor pición icnium. «v*, * SCL\il P» r imitaţiile îndepărtate ale operelor lor, aflate pe zia A, s în decoraţia murală şi mozaicul epocii romane nu va & Vy decât o palidă idee despre marea pictură greacă. p0 că era. deja cunoscută în epoca miceniană (picturile din latele de la Micene şi Pylos, p. 30). Ea s-a practicat intens Pa vremurile următoare, adăugându-i-se pictura pe panouri de lemn. Aristotel punea pe seama unei rude a lui NEDAL începutul picturii greceşti. Rarele nume ale piclutnr arhaici care ne-au fost transmise nu reprezintă însă „mic pentru noi până la Cimon din Cleoneea (finele veacului VI?), care se pare că a introdus diverse

inovaţii în desen, în epoca de înflorire a picturii ceramice cu figuri roşii. POLIGNQT din Tasos, în al doilea sfert al secolului V, şi-a eclipsat toţi predecesorii prin simţul compo/. iţiei şi profunzimea sentimentelor exprimate de tablourile sale. Contemporanul lui, MIKON, avea însuşiri asemănătoare. Ca pictori s-au făcut remarcaţi apoi FIDIAS însuşi (spatele scutului Atenei Partenos) şi i ratele sân nepotul acestuia, PANAINOS. La finele veacului, PĂRĂSIOS şi TIMANTES au atins efecte psihologice atât de rafinate incit divorţul între pictura de mari dimensiuni şi cea ceramică, deja evident încă de la Polignot, a fost ulterior definitiv. Secolul IV este v poca de aur a picturii greceşti. APOLODOR Skiagraful a descoperit efectele umbrei şi a codificat legile perspectivei. ZEUXIS (la finele veacului V şi începutul celui următor) a aplicat îndată consecinţele, în ce priveşte natxiralismu! modelajului. ARISTIDE din Teba a încercat să reprezinte mulţimile în mişcare. Elevul său EUFRANOR, în prima jumătate a secolului IV, s-a impus prin tabloiirile lui cu scene de bătălie. PAMFILOS a scris lucrări teoretice şi a format elevi în atelierul său din Siciona, din care aveau să iasă PAUSIAS, virtuoz al efectelor dificile de transparenţă şi al racursiului, şi APELES, cel mai mare dintre toţi pictorii greci, ar t ist favorit al lui Alexandru cel Mare. În fine, NICIAS, prietenul lui Praxilele, este tipul pictorului clasic. După el, Ape les şi Protogenes vor inaugura, în vremea lui Alexandru, marea pictură elenistică. Cu ei, ne spune Cicero, „perfecţiunea a fost atinsă" (p. 3G5).

aris-m

„Reg

PINDAR.

Poet liric beoţian, născut tingă Teba, în toeraţiei doriene, păst. rând toată viaţa.

obârşiei sale, o preferinţă deosebită pentru ce a. t murile aristocratice. Spirit profund religios a»""; raţie aparte pentru Apolo de la Delfi:» «" în templul zeului scaunul de fier pe care se aşeza Lunga lui activitate poetică începe pentru noi cu P ™ X-a (498), compusă la vârsta de douăzeci de ani „şi «» – Pitici a V UI, a (446), pe când avea W1" 601, «i-A murit în 438 Poet inspirat, conştient de 1» scris poeme

lirice de tot felul, religioase (imnuri

ditirambi etc.) şi profane (dogii, cântece de jale, cântece d victorie pentru Jocuri). Ne-au rămas, în afară ele câtev-8 foarte scurte fragmente din alte poeme, cele. patru cărţi </* ode triumfale (sau epinteii), Olimpicele, Piticele, htmic; * şi Nemcenele (p. 331). e e

Pindar şi sentimentul sacrului (p. 100). Pindar şi jocurile celebrate la Cirene (l'ilica a IX-a; p >oQ\ la Olimpia (p. 231).".

Pindar şi orfismul (p. 211).

PIREU

Cel dintâi port al Atenei a fost o radă comercială din golful Faleron. Temistocic a început amenajarea Pireului în spalel» peninsulei Acte. Acolo se află trei porturi apărate de aceeaşi incintă: Munihia, Zea şi Cantaros. Toate trei puteau primi nave de război, dar principalul port militar era Zea, golf aproape închis, dotat cu 196 lăcaşe pentru corăbii şi cu arsenale, dintre care Skciioteca a fost construită în 346 de către Filon. Cantarosul era bazinul cel mai mare şi a devenit pori comercial (cmporion), înconjurat cu portice: depozitul d0 cereale, bursa comercială, piaţa (p. 174). Între cele două porturi se afla agora; nu departe de ea, teatrul şi, ceva mai la est, sanctuarele, printre care cel al Artemidei Munihia. Cartierele de locuit se aflau la sud şi la nord, de o parte şi de alta a agorei. Ele erau delimitate prin borne. Multe dintre acestea au fost regăsite. Planul oraşului a fost trasat de HIPODAMOS din Milet. Pire. ul a fost legat de Atena prin două ziduri lungi, paralele, numite „Picioarele" (skele), construite unul de CIMON, celălalt de PERICLE (fig. 17, P174).

PISA

Mică cetate din E li da, în apropierea Olimpici. Legendarul Oinomaos era rege al Pisoi. După 580, ciccnii din Elis i-au luat Pisei privilegiul organizării Jocurilor olimpice şi I-au păstrat, după aceea, cu excepţia unor scurte perioade.

PISISTRATE

Tiran al Atenei în veacul VI. Provenind dintr-o nmrc familie din BRAURON, aşezare din apropierea coastei de est a Atticei, a devenit

şeful partidului popular, A condus o campanie victorioasă împotriva ME GA f IE l şi a recucerit Sa lamina. După atentat simulat împotriva SA, a obţinut din partea poporului o garda de bătăuşi înarmaţi cu care a P" s mâna pe Acropole şi a instaurat tirania (560). Expulzat ne două ori de aristocraţi, n redobândit puterea prima da' graţie înţelegerii cu Alemconidul Megacles, pe a cărui flic a luat-o în căsătorie, iar a doua oară prin forjă. A murit „527 (p. 77 şi urm.).

PISISTRATIZI >f.

Această denumire o poartă fie întreaga dinastic a lui la u trate şi a fiilor săi, fie numai Hipias şi Hiparb, rare şiâmpărţit puterea după moartea tatălui lor. Iliparb a

t în 514 de către HARMODIOS şi AIUSTOGEITON. asasin51 () Hipias. s-a refugiat în Persia. A participat Al edtti8 lui Darius şi la bătălia de la Maraton (1901 * 87, 97).

la Mitilene, în secolul VII (p. 80).

PITAGORA

F'losof din veacul VI, născut la Samos. Părăsindu-şi oraşul tal poate pentru a scăpa de tirania lui POLICKATE, s-a „tras la Crotona, unde a întemeiat o şcoală filosofică, având tractorist ici le unei adevărate secte: mese în comun, abţinerea de la anumite alimente, îşi învăţa discipolii că sufletul nemuritor se reîncarnează după moarte într-o altă fiinţă vie (metempsihoză; p. 241). A dus departe speculaţia matematică (teorema lui Pitagora): pentru el întregul univers se conduce după numere. La Crotona a jucat un rol politic de seamă, secta conducând cetatea după teoriile ei oligarhice, în cele din urmă Pitagora a fost alungat din Crotona, refugiindu-selalocri, apoi la Metapont, unde a murit. Influenţa sa, răspândită de către discipoli în întreaga lume greacă, a fost adâncă şi durabilă (p. 341).

2. Sculptor din veacul V, originar din Samos. Ulterior a devenit cetăţean al Regionului. Era meşter în turnarea bronzului şi a realizat numeroase statui de atleţi, în al doilea sfert al secolului. A creat şi statui de zei şi de eroi, printre care un Filoctet, apreciat pentru expresia durerii fizice. Pare-se că a căutat anumite efecte realiste şi a pus în aplicare, că îţi alţi artişti contemporani, un sistem de proporţii

pe bază matematica. Opera lui ne este însă prea puţin cunoscută.

PITIA

(P. 255 şi urm.).

PITICE (Jocuri) (P. 233).

PLATEEA

Cetate beoţiană pe pantele nordice ale muntelui Giteron. Bătălia de la Platcea, în 479 (p. 104 şi fig. 9, p. 99). Plalcenii, fideli alianţei cu Atena de la bătălia de la Maraton, au constituit ţinta atacurilor t coane în timpul războiului Peloponesiac (p. 115).

PLATON

n pw di" secolul IV-Născut în 472 la Atena, dintr-o familie (unu H prirmt° strălucită educaţie literară şi ştiinţifică 407 între maeştrii săi a fost heracliteanul Cratylos). În fiilţ?1011111 PC SOCRAŢII şi s-a dedicat în întregime le (p. 121). La moartea lui Socrate, la care nu a putut

103

asiata, s-a retras la Megara, apoi a călătorit la Cirene, la Egipt, în sudul Italiei, unde a frecventat mediile pitagorice. Prin 388, DION l-a chemat la Siracuza, pe lîngă DIONIS

e. el Bătrân; certându-se cu acesta, s-a reîntors la Atena, ce era cât pe ce să cadă în sclavie, întemeind acolo Îtv387. Următoarele sale călătorii în Sicilia în 367 şi în ki Diunis cel Tânăr, au fost şi ele nişte eşecuri. A muri 347. În bogata lui operă pot fi deosebite dialogurile de ineemn încă puternic marcate de amintirea şi gândirea personala lui Socrate (Apologia lui Socrate, Ion, Eutyfron, Prota yora, Goi (jius); cele de maturitate, unde capătă form „definitivă propria-i metafizică şi teoria sa despre idei c-esenţe pure, lumea noastră vizibilă nefiind decât o reflectar a acestora (Stalul, Banchetul, Faidros, Faidon); în j-jn „dialogurile de bătrâneţe (Parmenide, Timaios, Critias, Leqile) în care stilul este mai puţin suplu, iar giudirea se co în place fie în a retrăsi preocupările cosmogonice ale presocraticilor fie în a compune în cel mai mic amănunt imaginea unt>j cetăţi ideale, împrumutândmult din domeniul istoriei (p. 144} Kezultă destul de clar că creaţia filosofică şi literară a servit drept substitut acţiunii politice către care un atenian ea Platou putea aspira în chip legitim şi de la care a fost imU-părtal de împrejurări (p. 343 şi urm. şi îi. 170).

I'NYX

C-oliuă ateniană situată la vestul Acropolei şi Areopagului şi pe virâul căreia se încetăţenise, obiceiul de a se strânge celesta (în loc de a se reuni în AGORA), cu începere de pe la 500. În cursul veacului V asistenţa se grupa pe panta lină a colinei, privind către nord, în vreme ce tribuna oratorului se afla pe o terasă artificială, cil faţa spre sud, deci spre mare. După Plutarh (Viaţa lui Temisiocle), cei Treizeci de Tirani au modificat în 404 – 403 în mod radical această orientare, aşezând tribuna în vârful colinei, cu faţa spre nord, către interiorul Atticii, în ideea că vederea mării era prea favorabilă democraţiei. De fapt dispunerea de la început a fost întoarsă la finele veacului V din pricina construcţiei pe panta colinei a unui zid de susţinere semicircular ce servea drept sprijin importantelor terasamente menite să primească auditoriul, întors de atunci înainte spre sud. O a treia remaniere, produsă în a doua jumătate a secolului IV, nu a inodilicat această orientare, ci a mărit numărul locurilor, a deplasat puţin tribuna pentru ca pe vârful colinei să poată fi construite două portice. Vestigiile vizibiliastăzi aparţin acestui al treilea stadiu (p. 300, vezi şi ATENA).

POARTA CU LEI

(Vezi MIGENE şi îi. 12).

POICILE

Portic din as ora Atenei, care-şi datora numele (Stoa Potkile, literal „porticul pestriţ") decoraţiei lui picturale. Construit în al treilea sfert al secolului V de către Peisianax, cumnatul lui CIMON, acest portic se ridica în partea de nord a agorei (actualmente nesăpată). Picturile pe care le adăpost el «râu-datorate lui POLKINOT, MIKON şi PANAINOS (vezi şi ATENA).

POIVTKET

P toanta perioada arhaismului arfa greaca nu a fost preocută de redarea trăsăturilor individuale caracteristice. Ima – a chiar întovărăşită de un nume, era un simbol şi nu im tret. Aceasta este situaţia stelelor şi statuilor funerare jP°că din epoca clasică. Abia în veacul V apar câteva efigii dividualizate, de altminteri puţin

numeroase. Harmodios l „Aristogeiton din grupul Tiranoctonilor lui Critios, din 477 sân Mncă tipuri convenţionale: bărbatul imberb şi cel latur (deci cu barbă). În schimb, ceva mai târziu, portretul lui TEMISTOCI. E. (îi. 46}... păstrat în copia de in Ostia, şi cel ai lui Pansiuiia (îi 41) sunt. adevărate portrete (databile prin 470 – 460). Efigia postumă a lui MILTIADE (îi. 45) şi apoi «-ea a lui PERICLE, executată de CRESILAS (iL53), vădesc limpede că în ciuda tendinţelor idealiste ale artei parf. enonice interesul pentru asemănarea cu cel reprezentat n-a dispărut în epoca lui FIDIAS. Ulterior, înmulţirea statuilor onorifice ridicate oamenilor de seamă în timpul vieţii lor, precum şi evoluţia ideilor, favorabilă de/. voltării individului, vor permite progresul rapid al artei portretistice (p. 353 şi urm.).

POSEIDON

Poseidon de la Histiea (îi. S5).

POSEIDONIA

(Vezi PAESTI; M).:

POTIDEEA

Cplonie corintică din Cakiriica. Întemeiată la finele veacului VIII pe istmul Pa lene (p. 62 şi fig. 6 p. 58). Asediul Potideei de către Atena la începutul războiului pdo-ponesiae (p. 113, 160).

PRAXITIIUI

Sculptor atenian din secolul IV, fiul sculptorului CEFISO-DOT: AP°geui său este situat de Plinus într-a 104-a Olimpiadă (364 –! 80). A trăit mai ales la Atena, unde a avut drept iubită pe curtezana FÂVYNE. Textele îi atribuie un mare număr de statui de cult şi de ofrande nu numai la Atena, ci şi în Beoţia, la Mantineea, la Olimpia şi în Asia Mică (Cnidos, Efes, Parion). A lucrat în bronz şi marmură, cu Predilecţie pentru cea din urmă. Recurgea la pictorul 9IA-S, Pentru a-i colora statuile de marmură. De la lui ar ist atât de unanim admirat ne-a rămas, poate, o singură Perú autentică, liermes cu copilul Dionysos în braţe, descoperita în Heraionul de la Olimpia (unii însă, nu fără argu-il IOJO\Cine" 1*ce socotesc lucrarea o excelentă copie romană: de in Cunoa? tt>m. datorită unor replici bune, Afrodita Satir, idos (il203) A Polo saurostonul (omorând şopârla), „Dian lumin (i y „1 şi-Poate,

Arlemis Brauronia (ce ar fi Arinon la Gabii" al] aţă la Luvru) şi alte câteva opere, oarec-i C ra" ei suPremă detaşare, obţinută cu preţul unei re moliciuni, precum şi o inspiraţie religioasă rămasă multă vreme necunoscută, acestea sunt, împreună cu o virtuozitate tehnică fără reproş, calităţile unei arte ce a mă re; – i mai intens decât oricare alia sensibilitatea celor Vechi. pţâj. \ Ia sfârşitul antichităţii (p. 352).

PRODICOS

Sofist din secolul V, originar din insula Ceos. Contemporan cu PROTAGORA, apare împreună cu acesta în dialogul iu-PLATON. Era preocupat, în special de precizia vocabularului, de deosebirile de nuanţă între sinonime. Este croitorul vestitului apolog al lui Herakles, care trebuie să alea „a între cele două căi, a viciului şi a virtuţii (p. 346).

PROPILEE

Intrare monumentală formată dintr-un portal cu coloane, situat în faţa unei porţi. Când poarta sau porţile sunt practicate într-un zid de incintă, poate exista şi un al doilea portal, plasat spre interior, în mod simetric cu primul în acest caz (care este cel al ACROPOLEI DIN ATENA) cuvântul se întrebuinţează la plural: propilee (il 119, 120 385).

PROTAGORA

Sofist din veacul V, născut la Abdera. Figurează în dialogul platonic ce-i poartă numele, sub chipul unui om deja în vârstii (în 432), ilustru şi conştient de aceasta, încrezător cio; în talentul său de a preda arta persuasiunii. El este acela care a formulat ideea cu omul este „măsura tuturor lucrurilor". Scepticismul său i-a atras un proces de impietate care i-a obligat să părăsească Atena, \mde stătuse în mai mult e rânduri. Datorită celebrităţii, lecţiile lui erau foarte scump plătite. A murit în 411 într-un naufragiu (p. 3 – 13).

PRYTAN, PRYTANEU (Vezi BULE).

PROXEN

Cetăţean ai unei cetăţi greceşti însărcinat de o altă citate să se ocupe de interesele locuitorilor ei în oraşul în care el îşi svea domiciliul: ospitalitate, asistenţă juridică, politică ori financiară.

Calitatea de proxen, proxenia, se conferă priidecret. Este deopotrivă onorifică şi liturgica.

PYLOS

Numele antic al regiunii din apropierea golfului Navnnn, pe coasta vestică a Mcsenici. Săpăturile americane au degajat nu de mult un important palat micenhm (p. 28 şi fio-„p. 31).

PYTEOS

Arhitect al Mausoleului din IIALICAHNAS. Trecea drept autor şi al cvadrigei care forma coronamentul monumentul*'1 (vezi MAUSOLEU).

uci «de câtr, Apolo cu săgeţi.

fiAMNUS

n mă din nordul AUicii, pe consta din fjiţa Eubcei, la nord de Maraton. Punct, deosebit de Line fortificat (incintă din colul-l V» p. 157, 104). Ceva mai în interiorul coastei se h dicA sanctuarul Nemsidei, cu un templu doric construit în i două ţumăt. ale a secolului V. Statuia de cult, din marmură, era oPem lui AGORACRITOS din Păros, Au fost. descoperit. e un fragment al capului (la Brâush Museum) şi ei t. ev a bucăţi foarte deteriorate din reliefurile ce împodobeau baza.

BEG10N

Colonie calcidiană întemeiată prin 730 – 720 pe coasta italiană a strâmtorii Mesina (fig. 6, p. 58). Printre colonişti se numărau şi mesenieni ce-şi părăsiseră locurile în urma cotropirii lacedemoniene: aceştia au jucat, un rol de seamă în rândurile aristocraţiei aflate în epoca arhaică la conducerea oraşului. La începutul veacului V. tiranul Anaxilas i-a dat o deosebită strălucire, în 387, oraşul a fost cucerit, şi distrus de către D10NIS cel Bătrân (p. 127), DIONIS cel Tânăr l-a reîntemeiat. A fost patria poetului 1BYCOS şi cetatea adoptivă a sculptorului să în ia n PITAGORA.

RETRA

Lege fundamentală la S par Ui, stabilită, după tradiţie, de către Licurg (p. 309).

RODOS

După ce a jucat un rol important în epoca miceniană ca verigă

de legătură pe drumul către Asia şi Cipru, insula a fost colonizată de doricul. Cele trei oraşe ale sale – Cami-ros, Lindos şi lalysos – membre ale hexapolei doriene, au fost prospere în perioada arhaică (frumoasă ceramică rodiană din secolele VII şi VI). Rodienii au luat parte la întemeierea 6ELEI, la începutul secolului VII, alţii erau prezenţi la JAUCRAŢI S, alţii s-au alăturat tereenilor la Cirene, prin J80 – 575 (fig. o, p. 58). Un cetăţean din Lindos, Cleobul, ora socotit în rândul celor şapte înţelepţi, contemporan fiind cu SOLON şi PERIANDRU: l se atribuia zicala „Nimic – 1 mai bun decât cumpătarea", în secolul V, Rodosul a Sna t Parte din lign aicniailă P'Ilă! „412, când s-a aliat cu CÂSM Cell trei cetărodiene s-au unit în 408 prin SYN01-Intr pentru a întemeia noul oraş Rodos. Acesta a intrat Prins! °TC°nfedpra-le marilinia atenianâ de care s-a des-l tat de AT în Vremea războiului social, dar ameninţe ivlax solos, iar apoi de Artemisia, a cerut din nou protecţia Atenei, în 350. În ciuda sprijinului lui rodienii n-an fost ajutaţi şi s-au supus satrapului caruas până la expediţia lui Alexandru.

U01COS

Arhitect, samian din veacul VI, care a fost. şi sculptor. \ construit împreună cu TEODOR marele templu al l\, re de la Samos (cu puţin înainte de mijlocul secolului V U pe care POLICRATE l-a refăcut sau l-a reconstruit după vin incendixi. Roicos dimpreună cu Teodor treceau drept descoperitorii urmării bronzului în ceară pierdută (vezi BRONZ).

Poetă de la finele secolului VII şi începutul celui următor, originară din Lesbos (p. 331)...

SALAMINA

1. Insulă din golful Saronic ce închide accc. sul maritim către lileusis. Atenienii s-au aşezat acolo pentru prima oară pe la 600, alungludu-i pe coloniştii megarieni. După repetate războaie, PISISTRATE a pus definitiv stăpânire pe insulă. În cursul secolului VI au fost instalaţi acolo cicruhi. Pentru bătălia din 480, a se vedea p. 103, îig. 10, p. 101 şi fig. 9, p. 09. După tirania celor Treizeci, Salamina împreună cu Eleusis au constituit locurile de refugiu ale oligarhilor, în insulă era venerat în chip deosebit eroul Alax, fiul lui! l\>b-inon, eponim al unuia din c. ele zece triburi attice.

2. Oraş din insula CIPRU.

SAMOS

Insulă întinsă în Marea Egee, vecină cu coasta asiatică, locuită de pelasgi, apoi de carieni şi colonizată în secolul XI de ionianul Procles, ai cărui urmaşi au domnit prin fisO. Perioada celei mai mari prosperităţi a insulei a fost sub tirania lui POLIGRATE (535 – 522). Cucerit de perşi, Samosul a luat parte la revolta Ionici şi a intrat apoi în Liga de la Delos. După ce s-a ridicat împotriva Atenei, în 140 – 439, a trebuit să capituleze şi să se supună lui Perlele (p. 112), în timpul războiului peloponeziac, insula a fost una din bazele, flotei ateniene. Ea a servit drept refugiu democraţilor în timpul regimului celor Patru Sute, şi a rămână credincioasă până în vremea celor Treizeci, fapt ce a determinat acordarea globală samienilor a dreptului de cetăţenie atenian㠄, în 405. În 404, după victoria Spartei, SamosJ) e desprinde de Atena, iar apoi Intră în alianţa t. ebana, i„ Din nou supusă de perşi şi recucerită de atenieni în ji Oo, a trebuit să primcascii cleruhi, Tratatul semnat după neea a lăsat Samosul sub jurisdicţie atenian㠄 (p. 141). aturile germane au degajat în apropierea aşezării autice critioasă a compatriotului său CEFISODOT. în secolul n-a de y voltă genuri noi, ca portretul, puţin practicat mu i te în care Re ilustrează SILANION, portretistul lui Tvf-um (ii1" °) Dar mai ales maril mae Ştri îl? i impun întregii ulterioare sensibilitatea şi viziunea lor plastică: SCOP\S* care a ştiut să exprime neliniştea şi moliciunea, PRAXI-FIV* ce a dat expresie detaşării şi voluptăţii calme, în „i ISIP maestru viguros şi polivalent ce aparţine deja lâwv elenistice. Alţi artişti ca LEOHARES, BUYAXIS V TIMOTEOS, colaboratori ai lui Scopas la maur, oleul de la H-ilicarnas, sunt nume aproape tot. at .it de ilustre. Nu trebui e trecut cu vederea nici artizanatul micilor brom. un şi al siluetelor de teracotă ce au făcut celebră localitate beoU-iiia Tanagra. Sculptorii greci au lucrat, în lemn (pentru! clinica hryselefantină a se vedea p. 359), în lut ars (statui mari de teracotă au fost descoperite la Olimpia şi la Paes-tuni), în bronz, în calcar şi MARMURA. Cel din urma material, cu care solul grecesc era înzestrat din abundenţă în 280), a permis executarea marilor decoraţii arhitectonice sculptate, a stelelor votive şi funerare, precum şi, în egală

măsură cu bronzul, a nenumăratelor statui. Trebuie să avem mereu prezent în minte faptul că în sculptura greacă policromia constituia o regulă: toate sculpturile de marmură erau pictate. Albe şi goale, aşa cum sunt ele astăxi, statuile le-ar fi părut marilor maeştri de odinioară triste şi lipsite de viaţă.

SCA LIS

(P. 364, vezi şi DIP01NOS).

SEGESTA

Cetate indigenă din vestul Siciliei, locuită de clinii, unul din cele trei triburi principale ale băştinaşilor (celelalte două erau ale şicanilor şi siculilor). A fost lui relaţii neîntrerupte cu grecii şi cartaginezii. Aliată a Atenei împotriva Siracuzci în 458, ameninţată de Selimmt în 426 şi în 415, după înfrângerea ateniană, Segesta a apelat la intervenţia punilor care au dus, între 409 – 405, la distrugerea Selinun-Uilui, Agrigentului, Gelei şi Himerei. Se pare că greutăţile economice care au urmat acestor evenimente i-au împiedicat Pe şege & tani să termine templul doric pe care au început să-l ridice, după model grecesc, în oraşul lor şi din care a fost înălţată doar colonada exterioară (G x 14 coloane ce au răuias Tiecanelate, iar blocurile pe care erau aşezate acestea au Stle; a limbile de manipulare nedetaşate: p. 357 şi îi. 184).

greccn Rcă din estul Siciliei, întemeiată de Megara la miâlocul reacului VI (p. 66 şi îig. 6, p. 58). Groşul vă e°pe Perpendiculară pe ţărm, cuprinsă între două pin a, ruPl-e> Foarte prosperă până la distrugerea ei de către pn» 1. – ea JXVea numeroase temple grupate pe colina cel Cl? şi altele pe o colină mai la est. Dintre primele, în vi important este templul C, din al treilea sâert al

veacului VI, unde au fost guşile mai multe met opt; arhau-o Celălalt grup se compunea din templele E (fără îndobip consacrat llerei, cu metope în stil sever, tic prin 470-.459. îi. 227), F (mijlocul secolului VI) şi G (finele Veacului yj consacrat lui Apolo). Sculpturile se află la muzeul di: Palermo, Selinuntul a băi. ut importante emisiuni monetar» de argint.

SFACTERIA

Insuliţă ce închide golful Pylos, unde, în 421, a avut joc o important a operaţiune militară (p. 151).

SICILIA

(Colonizarea (p, 65 şi urm., fig. O, p. 58).

Expediţia ateniană din 415 – 41 li (p. 119 şi tig... i, p. \\. $).

Plecarea expediţiei, relatată de Tucidide (p, 176).

Holul mercenarilor (p. 186).

Ameninţarea punică şi Dionis cel Băţ rin (p. 120 – 128 şi urm fig. 13, p. 127).

SICIONA

Cetate din Pelopones, vecină cu Corintul, Ea domina o câmpie fertilă aflată pe coasta sudică a golfului corintic. Deservită de un port artificial de mică importanţă, n-a jucat niciodată mi rol economie comparabil cu al Corintului: ea a cunoscut însă o oarecare strălucire de la mijlocul veacului VII până la mijlocul celui următor, sub tirania Orla-gorizuor şi în special sub cei mai strălucit dintre aceşti tirani, CLISTENE, care n, domnit aproximativ între 600 – 570 şi a consacrat la DtH-i două monumente foarte îngrijite (p. 76 şi îi. 40). Artiştii din Siciona, pictori şi. sculptori, se bucurau de mare reputaţie (de pildă sculptorii CANAHOS, apoi LISIP şi pictorul FAUSIAS).

SIFNOS

Insulă şi oraş în Ciclade. Descoperirea pe teritoriul ci, prin 530, a unor mine de aur şi argint i-a adus o scurtă şi strălucitoare prosperitate (Herodot, 111, 57 – 58), despre care stă mărturie consacrarea la Delâi a unui tezaur în întregime de marmură şi bogat sculptat (p. 281 şi îi. 62).

SILANION

Sculptor atenian activ 3 a mijlocul şi-in a doua jumătate a secolului IV, autor al unui celebru portret al lui Platou (îi. 164) şi al unei statui ideale a poet. ei SAF O.

SIMO NI DE

Poet liric originar din insula Ceos. Născut prin 5. j6, n devc-Hit curând celebru, câştigând prietenia pisistratidului Ilipam (p. 78). Ulterior a frecventat curtea Scopazilor, prinţi-l tesaliei. A cântat victoriile grecilor în timpul ră7. boaiclor persane (p. 100), iumpoj s-a dus la Hi erori, la Siracuza, murind, la Agrigent, în 468. A compus peani, cpinicii, treno (cântece de doliu) şi epigrame. Multe dintre cele din urm s-au păstrat. Era unchiul poetului BACHIUOE (P3 u;

SINOPE întemeiată prin 030 pe coasta sudică

SS» rsrs? sr, rswr5:

SIRACUZA sirilici întemeiată de Corint în

SÂS siat-fr

— IHt-r-irss;

««ÎSF Ddni; ni, U GELON, 1 HIERON,! apo.

SJONIS col BStrin şi DIONIS cel l. n-ar.

Î" terocl «ra (! 00).

Gelon ŞI HU-ron (p. l") U, p. 118 şi 11.125).

tt-r-Vurn."… «" 12 Ss cel Tânăr (p. 133 şi urm.).

SITOFILAC1

SITOFILA

Controlorii comerţului ele cereale la Atena. Ve/i Arislotei, Constituţia atenienilor, 51 (p. 316).

SKEUOTECĂ

Arsenal (p. 175). Vezi PIREU.

SOCRATE

S

Filosof născut la Atena prin 470. Fiul sculptorului Soaronis-kos şi al unei moaşe, învaţă la început meseria de sculptor, dedicând pe Acropole un relief care înfăţişa Graţiile; se consacră apoi filosofici, după ce mai întâi s-a ocupat de fizică şi astronomie. Practica o metodă originală de Invă-ţământ, maieutica, sau arta de a face spiritele să născu adevărul, stimulându-le cu întrebări succesive. Participă cu hoplit la expediţia de la Potidoca, în 431, şi luptă lui Delion în 424. Prytan în vremea procesului ce a urmat după bătălia de la insulele Argiruise, încearcă zadarnic să împiedice condamnarea ilegală a strategilor. Compromis prin faptele. Discipolilor săi CRITIAS şi ALCIBIADE, stânjenitor pentru democraţia ateniană prin propria-i atitudine filosofică, csli; ™7 31111 3" <e a fi corupt tineretul şi de impietate faţă din

„Ce a coru e ze cetăţii: condamnat la moarte, refuză să evadeze din respect pentru legile patriei sale şi bea cucuta în închisoare.

Motivele condamnării sale (p. 124 şi 271 – 271). Gândirea lui (p. 343).

Pnă"? Şi dre Ptul războiului (p. 179). portretul lui Socrate (îi. 169).

SOFISTICA

P. 346)…

SOFOCLE

Poet tragic, născut, la Colonos, lângă Atena, în 490. copilul unui armurier bogat. A condus, chitind la] jră, eoni] efebilor ce intona imnul victoriei după bătălia ci o j; \ gaja mina. Încă de la primul concurs dramatic la cart a pârtie; pat l-a învins pe Eschil (468)... Strateg în 441. lv însoţit pe Penele în expediţia împotriva Sa moşului. A unirit ia Atena în 406. A câştigat douăzeci de concursuri. Din ceţe 130 de piese pe care le-a scris, ni s-au păstrat doar şapte tragedii: Aiax, Antigona (442), ELectra, Oedip retje, Trahi-nienele, Filoctet (409), Oedip Lalolonoa (Jucată în 4 (ti, după moartea poetului), precum şi fragmente dintru dramă satirică: Copoii (p, 333). Portretul lui Sofocle (îi. 1 (53).

SOLO N

Poet şi legiuitor născut la Atena prin 640. Originar dintr-o lamilic de vază, dar sărac, s-a îmbogăţit prin comerţ, în poemele lui a pledat pentru anexarea Salaminei. Arhonte în 594 – 593, reformează constituţia şi economia ateniană, îşi declară legile intangibile vreme de y. ece ani, călătoreşte departe, apoi se întoarce la Atena, unde a murit prin 550, după ce a încercat zadarnic să lupte împotriva lui Pisistrate. Elegiile lui morale şi politice constituie prima operă literară ateniană ce s-a păstrat. A fost trecut în rândul celor şapte înţelepţi.

Legile sale (p. 74, 86, 288). Poezia lui (p. 330).

SPARTA

Cetate laeoniană întemeiată în secolul IX prin SYNOICISMUL a patru sate şi orânduită de un legiuitor pe jumătate legendar, LICURG, ca un stat oligarhic şi militar ce a dăinuit vreme de secole fără transformări vizibile. Devenită cea mai puternică cetate din Pelopones (p. 80), Sparta s-a aflat în veacul V într-o lungă rivalitate cu Atena (p. 114 şi urm.) asupra căreia a ieşit victorioasă (p. 122), Dar după o scurtă perioadă de necontestată hegemonie (p. 124). puterea ei a fost înfrântă de către EPAMINONDA. Pentru constituţia spartană a se vedea p. 309 şi urm. Oraşul fie compunea din mai multe aşezări destul de îndepărtate unele de altele, de la Pitane, la nord, până la Amyclai, la sud, de-a lungul văii Euro-tasului Bizuindu-se pe Vitejia soldaţilor săi, n-a avut niciodată o incintă fortificată până la sfârş Rul epocii clasice-Săracă în monumente, poseda totuşi sanctuare venerate, ca cel

al Atenei Halkioikos („cu lăcaşul de bronz") – a car1" templu era împodobit cu plăci de bronz, al Arteiuidei Orna (divinitate agrară) sau cel al lui Apolo de la Amyclaic statuia zeului şezând pe „tronul" său, operă datorată lui BATYCLES din Magnezia (p. 82).

SPONDOFORI y (ti

Ambasadori însărcinaţi cu proclamarea în cetăţile „r-Q\ a arm i suţ în Ui i sacru, prijejuit de Jocurile olimpice (P – STAFILODKOMIE

riâcă cu ciorchinele de strugure ce făcea parte din sărbătoarealarneenelor, la Sparta (p. 228).

STELE FUNERARE

(p. 239 şi îi→ 58 şi 9: i-U7>

STEPTERION

Dramă sacră ce se juca odată la opt ani, la Delii (p. 223, 259).

STESIIIOU

poet liric născut ia Uinu-ra, către mijlocul secolului Vii (p. 330).

STRATEGI

Comandanţi niilifnri în nuuiăr de? oce. aleşi la Atena pe termen de un an. Vezi Aristotel, Constituţia atenienilor, 61. Rolul lor în armata (p. 155).

SYCOFANŢI

Indivizi ce dădeau în judecată sub diverse pretexte pe cetăţenii bogaţi în speranţa de a primi o parte din bunurile acestora în cazul în care ar fi fost condamnaţi. Originea cuvântului nu este clară, dar folosirea lui de către oratori arată câtă teamă şi dezgust deopotrivă inspirau aceşti denunţători aproape profesionişti.

SYNEGOROS

Prieten al unui pledant (intimat), care-l ajută benevol cu elocinţa sa, în faţa unui tribunal. A mi's e confunda cu

LOGOGRAF.

SYNOICISM

Unire a mai multor sate într-o cetate. Atare act politic nu este însoţit întotdeauna şi de o concentrare urbană. Tezeu trecea drept realizatonii synoicismului atenian. Unele cetăţi, ca Mcgalo polis, nu luat fiinţă prin synoicism chiar în epoca clasică (p. 7 t, 277).

SYNOIKIA

Imobil de locuit pentru mai multe familii (p 286).

v

TALES

t H în Pr-mă Juniătate a veacului VI, originar din Milet. Y deopotrivă matematician, astronom şi filosof al naturii. 117 rtntrâi apa dre Pt elementul primordial. A fost. trecut în uul celor şapte înţelepţi (p. 80.283.341).

TAMUCS

Sentiment tie respect şi de teamă religioasă (p, 195— 19

TANAGRA

Oraş din Beoţia, aproape de hotarul cu Altâca, celebru prja descoperirea în necropola din vecinătate a numeroase Ijoy. ţine de teracota, datând mai ales din secolul IV, Bătălia de la Tanagra, din 457 (p. 100).

TARENT

Colonie a Spartei în sudul Italici, întemeiată la finele Veacului VIII (p. 00 şi i-ig. G, p. 58).

TASOS

Insulă din Marea Tracici. A fost colonizat à la începutul secolului Vil de către parieni, conduşi de Telesieles. tatăl poetului Aruiloh (p. 02 şi l'in 5, p. 41). La sfârşitul arhaismului era cetatea cea mai prosperă din nord, graţie exploatării minelor de aur şi argint din muntele Pangcu, situat pe continent. După ce în 481 s-a supus lui Darius, a intrat în Liga de ia Delos, pe care a încercat s-o părăsească în 466 – 465. A fost asediată şi cucerită de Cimon în 403 (p. 108). Bogăţia ei a rămas însă considerabilă până la sfârşitul antichităţii (marmură, ulei, vin, piaţă de sclavi traci). Patrie a pictorului POLIGNOT şi a atletului Teogenes. Oraşul antic era situat în nordul insulei, dominat de o dublă acropole (sanctuarele Atenei şi al lui Apolo) şi încins de un puternic zid de marmură şi gnais (începutul secolului V), Au fost identificate

portul, agora şi mai multe. Ranetuare, printre care cel al lui Herakles, al cărui cult era deosebit de important în acest oraş. Basorelief cu Hermes şi Graţiile (îi. 194).

TEAGENES

Tiran din Megara, din a doun jumătate a veacului VIL

TEATRU

Dacă scările largi ale palatelor cretane, dominăm! cele o piaţă, pot fi considerate prototipurile îndepărtate ale tea-irului grec, abia la Atena, la fin «le veacului V. apare teatrul propriu-zis, compus dintr-o esplanadă de pământ bătătorit (orchestra). unde. corul evoluează în jurul altarului lui Diony – SOK, dintr-o amenajare pentru spectatori, realizată pe o schelărie o vi pe un teren în pantă şi dintr-o baracă de pânza sun lemn pentru actori. O evoluţie destul de rapidă a dus în realizarea unor construcţii în materiale solide: primele vestigii de acest gen au ieşit la iveală în teatrul lui Dionysos tâlcuterios, situat pe panta de sud a Acropolei; ele datează chiar din ultimul sfert, al secolului Y. în a doua jumătate a veacului IV, tipul teatrului grec în piatră este bine fixat (teatrul lui Dionysos la Atena, fig. HI? vol. II, teatrul de la Epidaur, fig. 30, p. 119, vol.» şi îi. 121). Băncile de piatră ale spectatorilor se etajau în hemiciclu pe panta unei coline, împărţite prin scan

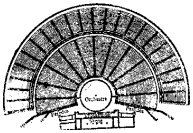

Fia. 30. TEATRUL DE LA EPIDAUR

(După Dorp Md)

În jurul orchestrei circulare, în mijlocul căreia se ridică altarul lui Dionysos, băncile formează un semicerc depăşit. Pe înălţime, ele sunt împărţite în două zone, inferioară şi superioară, de o trecere (diazoma) deasupra căreia scările îşi dublează desimea. Clădirea scenei (skene) este precedată de un portic aflat în faţa orchestrei (proskenion). Între scenă şi bănci se află de fiecare parte câte o trecere (parodos) prin care se ajunge în orchestră.

În sectoare şi uneori şi în zone suprapuse, de către unul sau

două coridoare orizontale, în centru se afla orchestra circulară, în spatele căreia şi; ridicau clădirile scenei (skene) ce făceau oficiul de fundal, de decor şi de culise. O estradă joasă, de lemn, coinmiicând cu orchestra prin scări de câteva trepte, găzduia actorii cin de aceştia TIU luau parte la mişcările corului din orclicsiră. Zidul scenei este străpuns de patru uşi care dau pe această estradă. Apariţiile (mai ales ale divinităţilor) se puteau produce la etaj. În faţa zidului scenei se putea afla un portic puţin adânc (proskenion), care dădea mai multă amploare cadrului. Element, e mobile, în lemn sau pânză, îmbogăţeau decorul. Divers r maşini de scenă erau folosite pentru efecte speciale. Actorii, cu toţii bărbaţi, purtau măşti ce defineau personajele, servind totodată de megafoane.

Originea cultuală a teatrului grec (p. 224 şi urm.). Reprezentaţiile (p. 220 şi urm.). Poeţii tragici şi comici (p. 333 şi urm.).

TEBA

După legendă, acest oraş al Beoţiei a fost întemeiat de fenicianul Gadmos, condus apoi de dinastia Labdacizilor (căreia» aparţineau Laios şi Oedip), asediat de cele şapte căpeenii argieue şi distrus de fiii acestora (Epigonii). El a – 1 a să-l'Situl epocii miceniene cetatea cea mai importa din Beoţia, dar a trebuit să lupte multă vreme împo

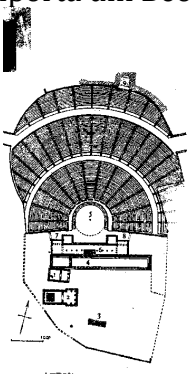

xrro 1 SANCTUARUL LUI
DIONYSOS ELEUTERIOS DE LA ATENA
(După DSrpfeld)
1. Vechi ui templu 2. Noul templu (secolul IV) 3 Altar 4 Portic 5.

Orchestra teatrului 6. Clădirea scenei 7 s Accese laterale ce dau în orchestră 9. Monumentul hore „ic al M masylos (secolul IV), tăiat în faleză, deasăpra" băncilor teatrului.

triva rivalei sale Orhoraene. S-a aliat cu perşii în timpul războaielor medice, iar apoi a luptat împotriva Atenei (bătăliile de la Tanagra în 457 şi de la Coroncea în 447). ocupata în 3<S2 de o garnizoană lacedemoniană, eliberată în 379 de PELOPIDA, Teba n devenit o mare putere militară graţie lui EPAMINONDA (p. 130 şi urm.). Dar moartea acestuia la Mantineea (362) a pus capăt hoaeinonlei li-banc. Hăsculându-se împotriva lui Alexandru în 336, oraşul a fost cucerit, depopulat şi distrus. Pe acropola tebarul numită Cadmeea, a cărei incintă era străpunsă de şapte porţi, au fost identificate resturile unui palat micenian din vencul XIV, care a ars prin secolul XIII. 12°

Cetate din Arcadia, celebră prin templul Atenei Alea ale

cărui planuri au fost făcute de SCOPAS, la mijlocul secollului IV. Au fost găsite câteva fragmente ale statuilor ce: frontoanele.

TEMISTOCLE

Om politic atenian, născut prin 525. Arhonte în 403. con – dricător politic de mare autoritate între 490 – 480, a creat puterea navală a Atenei, amenajând porturile de la PIREU şi construind triere din venitul minelor de argint de la Laurion. În 482 l-a ostracizat pe adversarul său Aristide. Gând s-a produs cea de a doua invazie persană, i-a sfătuit pe atenieni să evacueze oraşul şi a constrâns flota greacă să dea bătălia la Salamina (480). Începe construcţia Zidurilor Lungi între Atena şi Pireu. Ostracizat la rându-i în 471, după un conflict cu Cimon, a uneltit împreună cu Pausania. Implicat în acţiunile îndreptate împotriva celui din urmă, s-a refugiat la Marele Rege, care l-a primit cu generozitate. A murit la Magnezia pe Sipylos în 459 (p. 102 şi urm.). Portretul i-l cunoaştem datorită unui bust de la Ostia (il 46).

TEMPLU

Este casa zeului. Derivă din megaron: elementul principal este sala cea mare. precedată de un portal susţinut de două coloane între

prelungirile zidurilor laterale (numite anfae). În epoca clasică, planul obişnuit comportă un vestibul (pronaos), care de obicei dă spre est, o încăpere sau cella ce adăposteşte statuia zeului, în fine un portal posterior (opistodom), unde se păstrează tezaurul şi ofrandele. În exterior, templul este uneori împrejmuit cu o colonadă continuă: în acest caz se numeşte peripier. Faţada poate avea pur şi simplu două coloane între ante, un portic anterior (templu prostii), sau câte un portic la ambele capete (templu amfiporsul). Întreaga clădire este aşezată pe substrucţii acoperite de un nivel de reglaj pe care se ridică postamentul, format în genere din trei rânduri de blocuri, dintre care ultimul, ce susţine colonada, se numeşte stilobat. Câteodată accesul este facilitat de o rampă. Coloanele susţin ontablamentul pecare se sprijină extremităţile şarpantei, sprijinită de asemenea, când e nevoie, de o colonadă interioară, aflată în cella, avâncă, în genere, două niveluri suprapuse. Un exemplu edificator este interiorul Hefaisteion-a] m, pse-ud»-Teseion (fig. 33, p. 122, vol. II). Vezi ORDIN. Delfi (p. 259 şi îi. 106)

Partenon (fig. 32, p. 122, vol. II, şi îl. 183, 186). Olimpia (îi. 104, 105). Basaiţii. i78) – Pacstum (I), îşi 182, 222). 1 Segesta (fi. i84).).

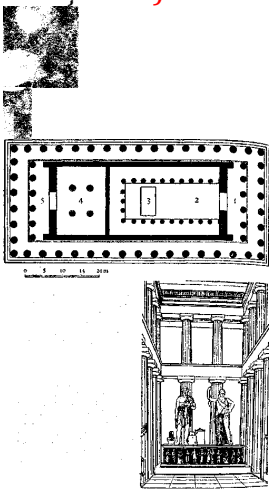

Fig. 32. PARTENONUL

1. Porticul de intrare sau pronaos 2. Sala principală sau cella. 3.

Soclul statuii Atenei Partenos 4. Sala cu patru coloane (sau Partenonul propriu-zis) 5. Porticul posterior sau opistodom.

Fig. 33. INTERIORUL HEFAISTEIONIJLUI (Reconstituire de G.P. Stevens, 1947)

TEODOR

1. Sculptor, arhitect şi orfevru din secolul VI, originar di 1 Samos. A. descoperit turnarea în ceară pierdută a marilor statui de bronz (vezi BRONZ), a construit împreună cu Uoicos templul Horei din Samos şi a cizelat vestitul ine al lui Policrate, precum şi un crater mare de argint, încinnat la Delfi de către tiran (p. 365).

Iterelor de pe faţada vestică. Mai târziu a luat parte la – mausoleului de la Haljcarnas (p. 356).

TJRANOCTONI

juniire dată lui Harmodios şi Aristogeiton, care au ucis i 514 pe unul din fiii şi urmaşii lui Pisistrate, tiranul Atenei, „Hiparh. Statuile lor de bronz, opere ale lui Antenor Frtupă 510) se a fi; ul în a8 ora > ce au ost luate de Xerxes «480 şi înlocuite în 477 de un al doilea grup datorat lui rritios şi Nesiotes (p. 79, 87, 297). A se vedea HARMODIOS, ANTENOR, CRITIOS.

(P. 28 şi fig27, p. 8 – 1, vol. II; il. 9 şi 10).

TIHTEU

Poet liric cârca t răi l la Sparta în a doua jumătate a secolului VII. Elegiile lui marţiale (p. 82, 1 (50.330).

TRAGEDIE (P. 333 şi urm.).

TRASIBUL

1. Tiran din Milet (finele secolului VII şi începutul celui următor, p. 76).

2. General şi om politic atenian care a jucat un rol important în a doua parte a războiului peloponesiac. În timpul revoluţiei celor Patrii Sute a comandat flota ateniană la Saiuos şi a contribuit la restabilirea democraţiei, în vremea bătăliei navale de la insulele Arginuse era Irierarh şi s-a numărat printre acuzatorii strategilor. Exilat la Teba de către cei Treizeci, s-a reîntors în 403 cu câţiva adepţi, a cucerit fortăreaţa Fyle, apoi Pireul şi a fost principalul autor al căderii

tiranilor. A condus apoi, în 389, operaţii militare în nordul Mării Egee şi a murit în anul următor (p. 120).

TRIB

Principala subdiviziune a unei cetăţi greceşti (p. 300).

TRIBUT

Contribuţie bănească vărsată de un stat sau altul unui organism federal. Plătit de membrii primei Ligi maritime de Delos proporţional cu averile lor respective, tributul era ridicat în fiecare an de către funcţionari anume, lielanotamii. 1 mă în 454 a fost depus în templul lui Apolo de la Delos, Poi a fost transferat la Atena. şi păstrat pe Acropole. De. U" C1 a instituit un venit esenţial al – statului atenian, care-i cet-tmărimca° dată la patru ani, perceptâmin-l de la Kraf imPeriului» grupate în cinci districte. Listele i-pitant – CC PC Carl au fost trecute sumele datorate sunt importinit) 6 i Cumente P°! ltru istoria politică şi economică a

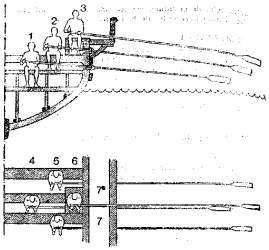

Fig. 34. DISPUNEREA VÂSLAŞILOR PE TRIERA

1. Talamit 2. Zeugit 3. Tranit 4. Tălâm Bi 5. Zeugiţi 6. Traniţi 7. Galerie exterioară

TRIER ARH

Comandantul unei triere (p. 172).

TR IERARHIE

Vezi LITURGIE şi p. 172

TRIERĂ

Vas de luptă eu trei rânduri de vislaşi, a cănii primă construcţie era atribuită corintienilor (p. 169 şi urni. fig. 84, şi îi. 79).

TUCIDIDE

1. Om politic atenian, fiul lui Melesias. Adversar al u! PERICLE, a

fost ostracizat în 414.

2. Istoric atenian, fiul lui Oloros, născut prin 460 dintr-o familie bogată înrudită cu prinţii traci. Poseda mine de aur în regiunea muntelui Pangeu. Strateg în 421, nu l-a putut opri pe Brasidas să nu cucerească Amfipolisul şi a trebuit să se exileze în Turcia. A început atunci să scrie istoria războiului peloponeziac (p. 339). La întoarcerea în A – O" după 404 – 403. a fost asasinat. Portretul lui Ţucicâie (il. H»" /

XENOFAN

Filosof din secolul VI, născut la Colo fon, în loniti Q exilat cin d Cirus a anexat cetăţile ionâcnc (540), refugjâmjn/". m (talia, Ja Eleea, undea interncint scoală de filosofic imn. eleată (p. 270, 342). la

XENOFON

Seriilor atenian născut în 427. A urmat învăţătura sofiştilor apoi pe cea a lui Socrate (p. 124). De familie aleasă-şi cu opinii aristocratice, părăseşte Alena la căderea celor Trei-xeei şi participă cu mercenarii greci la expediţia lui CArul cel Tăuăr, apoi la retragerea celor ZECE Mii (p. 12: >). i... urmat pe Agesilau în Ionia (.'396), apoi la Coroneea (394 j, unde ia parte la bătălie ia armata laccdernoniană. Alungat din Atena, se retrage la Sparta, iar laccdernonienii îi dau un domeniu la Scilus, aproape de Olimpia. Acolo a scris Banchetul, Memorabilia, în care îl aduce în scenă pe Socrate, 1 ratatele despre vânătoare, şi echităţi e, o Constituţie a Lacede-monei, Ciropedia, Anabasis şi Elenicele. Eleenii îi devastează moşia în 371; se retrage atunci la Corint, în 307 sen-iinia de exil este anulata, iar Xeuofon se întoarce la Atena, unde moare în 355 (p. 340 – 341).

XOANON

Statuie cu înfăţişare primitivă, în piatră sau lemn. La plural se spune xoana (p. 200).

ZNV veacul V, originar din Eleea, în Italia de sud. filosof (. Jggtitele sofisme care negau existenţa mişcării o

„.82.

}5, 196).

O inar din Heracleca (existau mai multe oraşe cu pictor o"». la fincic sccoiului V şi la începutul aCCS-Amator. A stat o vreme la Atena

şi a lucrat pentru celui u „elall ai Macedoniei, îi erau mult admirate carac-regele Aturajist al picturii sale şi virtuozitatea jocului de terul na mo (jelajului. A pictat şi tablouri într-o singură XarMP352, 365, vez i şi PICTURA).

ZAN – lâă

Statui de bronz ale lui Zeu's pe care helanodicii le ridicau la Olimpia din amenzile încasate (p. 231).

ZECE MII

Corp de mercenari greci care a luat par! e la expediţia lui Cărus cel Tânăr împotriva lui Artaxerxes II, în 401. După înfrângerea şi moartea lui Cirus la Cunaxa, căpeteniile acestor mercenari, aflate sub comanda unui spartan pe nume Clearhos, au fost arestate şi executate de perşi în cursul unor negocieri. Xenofon. care urina expediţia ca particular, fiind oaspete, şi prieten: îl unuia dintre strategii astfel masacraţi, a întărit curajul /druncinat al grecilor şi a fost ales strateg împreună cu alţi patru ofiţeri. Aspra retragere, pli" a de lupte şi de peripeţii, a durat întreaga iarnă 401 – 100. pinii la sosirea pe ţărmurile Mării Negre, salutată cu vestitele strigăte: Talasa, Talasal (marea, marea!). Hfin-torşi în Europa după noi aventuri, supravieţuitorii s-au pll! în serviciul Spartei, în 390, spre a reîncepe îndată războiul în Asia împotriva satrapilor Tisaferne şi Farnabazos (P 124, 186).

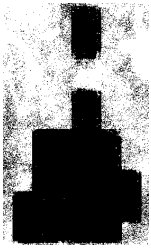

BIBLIOGRAFIE

Indicaţiile date mai jos constituie rezultatul unei alegeri foarte severe. Au fost reţinute fie lucrări fundamentale, fie cele ce înfăţişează stadiul recent al cunoştinţelor şi problemelor şi, pentru uşurinţa

cititorului, ele sunt înşiruite în ordinea capitolelor acestei cărţi.

Î. CIVILIZAŢIA MICENIANA

Descifrarea linearului B a constituit o cotitura hotărâtoare în studiul acestei civilizaţii. Ea a fost adusă la cunoştinţa învăţaţilor de un articol al lui M. Ventris şi J. Chadwick, Evidence for Greek Dialect in the Mycenean Arebhes, în Journal for Hellenic Studies, 73, 1953, p. 84 – 105. A se vedea şi J. Chadwick, The Decipherment of Linear B, New York, 1958. Culegerea de texte fundamentală este: M. Ventris, J. Chadwick, Document se în Mycenean Greek, Cambridge, 1956. Au urmat alte culegeri şi studiile continuă. Ca exemplu de cercetare lingvistică poate fi citat: M-Lejeune, Mémoires de philologie mvcenienne, Paris, 1958.

În ce priveşte tabletele de la Cnosos, datate în general în secolul XV, o părere diferita a susţinută de L.R. Palmer, Mycenaeans and noans, Londra, 1961, care le situează abia secolul XII.

Despre principalele aşezări, se pot consulta: \ Generalităţi: F. Matz, Kreta, Mykene, Troja, Stuttgart, 1956; S. Marinatos, M. Hirmer, Crete and Mycenae, 1960 (bogat album fotografic). 2 Micene: AI. B. Wace, Mycenae t Princeton, 1949; G.E. Mylonas, Mycenae and the Mycenaean Age, Londra, 1966. Recentele descoperiri de la Tern, datorate lui S. Marinatos, au pus într-o noiui perspectivă problema distrugerii lumii miceniene: a se vedea expunerea vie şi nuanţată a lui H. Van Effenterre, La seconde fin du monde, Afycenes et la mort d'une civilisation, Toulouse 1974 (cu ilustraţii şi bibliografie).

3. Tirint: G. Karo, Führer dare!} Tiryns, Alena, 1934 şi publicarea săpăturilor, Tiryns, 4 volume, 1912 şi urm.

4. Pylos: dările ele seama ale lui C. Blegen, în American Journal of Archaeology, 43, 1939, p. 557 şi urm şi, din 1953, anual, în acelaşi periodic.

5. Treia: C. Blegen şi colaboratorii, Troy, 4 volume, Princeton, 1950 – 1958.

Despre ceramica micenianâ esenţiale sunt lucrările lui A. Furumark, The Chronology of Mycenae, 1941 şi Mycenaean Pottery: Analysis and Classification. Ceramica attică a format obiectul unui

studiu special: F.J. Stubbings, Mycenaean Pottery of Attică t Annual of the British School of Athens, 42, 1947, p. l şi urm.

H. PERIOADA GEOMETRICA

Bibliografie recentă, foarte extinsă, privitoare la problema homerică pusă deopotrivă în legătura cu civilizaţia perioadei geometrice (contemporană poetului) şi cu civilizaţia micenianâ (la care se relera retrospectiv). Pot fi consultate: „În franceză: A. Severims, Homerc, I, Le cadre et son oeitvre. III, U artiste.

1950 1943

1948; F. Robert, Homere, Paris.

131

germană: W. Schadewaldt, Vo «Homen und Werk, ed. a III-a, Stuttgart, 1959; A. ut>eck, Dlc Homerische Frage, Darmstadt, 1974;

Importanta serie publicata sub titlul Archaeolog ia Homerica (numeroase fascicule redactate de diverşi specialişti).

3. În engleza: H.L. Lorimer, Homer and the A10, numents, Londra, 1950; M.I. Finley, The World of Odysşeus, Londra, 1956; T.B.L. Webster, From Homer to Mycenac, Londra, 1958 (tradusa în franceza sub titlul La Grece de Mycenes a Homere, Paris, 1962); D. Page, History of the Homeric Iliad, Berkeley (California), 1960; G.S. Kirk, The Songs of the Homer, Cambridge, 1962. Trebuie semnalată şi lucrarea colectivăcondusă de A.J.B. Vace şi F.J. Stubbings, A Companion to Homer, Londra, 1963 (priviri generale, asupra diverselor aspecte ale problemei, utile şi uneori discutabile). O importantă expunere referitoare la perioada intermediară dintre epoca micenianâ şi cea geometrică este cartea lui A.M. Snodgras-S, The Dark Age of Grecce, Chicago, 1971.

Privitor la ceramica geometrică se vor consulta lucrările generale despre ceramică indicate la capitolul IX, adăugându-li-se V.R. d'A. De zbo-rough, Protogeometric Pottery, Oxford, 1952. A se vedea, de asemenea, B. Schv. reitzer, Dlc Geo-metriscke Kunst Griechenlands, 1969 şi J.N. Cold-stream, Greek Geometric Pottery, Londra, 1968.

III şi IV. EPOCILE ARHAICA ŞI CLASICĂ

Pentru istoria acestei perioade trebuie să ne adresăm mai întâi

textelor marilor istorici greci, He-rodot, Tucidicle şi Xenofon, cât şi istoricilor „minori" (pentru cei din urmă a se vedea mai vechea, dar încă utila, ediţie a lui C. Müller, Fragmenta Historicorum Graecorum, Paris, 1841 – 1870, cu traducere latină, şi ediţia recentă a lui F. Jacob} % Dlc Fragmente der gricchhehen Historiker, Berlin-Leida, în curs de apariţie din 1923, cu comentarii în germana).

Expuneri istorice de ansamblu: 1. În franceza-F. Chapouthier şi A. Aymard, în P. Jouguet: şi colaboratorii, Les premiere* civilisation, Paris 193 (capitolele referitoare la Grecia); Ed. Will, se

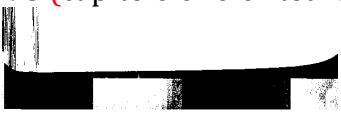

nf) f» rec et f Orient, I Le V-e sihle (510 – 103) Paris, 1972; II, Le iv-e sticle et l'epoyte iifenirtiaue (cu colaborarea lui C. Mosse şi P. roukowsky), Paris, 1975. G. Glotz şi R. Cohen, Hietoire grecque, I, Des ongmes aux guerres meiiai es. H» La Gr-ce au V-e s-l-e îl La Gr*Ce V „iv-e sihle: la lutte poitr l begemonie-Paris, 5*925 – 1936 (lucrare amănunţita, dar depăşită); P. T évêque, Vaventure grecque, Paris, 1964.2. În germana': H. Bengison, Griechische Geschichte, ediţia a IV-a, München, 1969 (excelent manulal critic şi foarte bine informat). A se vedea, de asemenea, I. Weiler, Griechische Geschichte, Ein) la: rung, Qitellenkunde, Bibliograpbie, Darmstadt, 1976.3. În engleza: în Cambridge Ancient His-tory se vor consulta mai ales volumele IV, V şi V3\ ediţia a IV-a, 1953. Expunere recenta şi sintetica: N.G.L. Hammond, A Ilistory of Greecc to 322 B.C., ediţia a II-a. Oxford, 1967.

Hărţi utile la ti. Bengtson şi V. Milojcic, Groasei bistoriseber Weltatlas, I, Vorgeschichte unei Alterttttm, München, 1953.

O expunere de ansamblu despre colonizare la J. Bérard, Ucxpansâon et la colonisation grecques jissqu'aux. guerres mèdiques, Paris, 1960; a se vedea şi C. Roebuck, lonum T rade and Colonisation, New York, 1959. Despre epoca arhaică: A.R. Bum. The Lyric Age o Greece, Londra, 1960; Th. J… Dunbabin, The Greeks and their Eastern Neigb-bours, Londra, 1957 şi The Western Greeks, Oxford, 1948. A se vedea şi C. Mosse, La colonisation dans rantiquite, Paris 1970.

V. RĂZBOIUL

Pot fi consultate: J.P. Vernant (şi colaboratorii), Probleme* de la Guerre cu Grece ancienne, Paris, J968; A.M. Snodgrass, Arms and Armours of the Greekf, Londra, 1967; J.K. Anderson, Military theory and Practice in the age of Xenophon, 133 7-°; şucrările lui Y. Garlan. Despre fortificaţii, vei F.E. Winter, Gree k Fortificat ion's, Toronto.

Gorce şi Mortier, Histoire générale des's, Grece-Rome, Paris, 1944 (analiza fina.

— Ofunda şi sugestivă, întemeiată pe mărturia lui Pausania şi Pe cea a inscripţiilor şi monumentelor arheologice); L. Gernet şi A. Boulanger, Le genic „rec dans la religâon, Paris, JI 932 (punct de vedere preponderent sociologic). 2. În germană: M.P. Nils-Gesebicbte der gricchischen Religion, I, ed.

135

son a lil-a, 1967; II, ed. a II-a, 1961, München. Este manualul de baza pentru orice studiu privind re-lieia greaca. Volumul II tratează despre religia elenistica şi a epocii romane, dar conţine şi preţioase indicaţii pentru epoca anterioara. 3. În engleza: J. Harrâson, Prolegomena to the Study of Greek Rt ligion, Londra, 1903 (punct de vedere etnologic); L.R. Farnell, Cults of the Greek States, 5 volume, Londra, 1896 – 1909.

Referitor la mitologie, se va consulta micul Dictionnaire de la mythologie grecqite et romaine al lui P. Grimal, Paris, 1951 (foarte comod: dă principalele referiri la textele vechi); masivul Ausfiirlicbes Lexicon der griechischen and römischen Mythologie al lui W.H. Roscher, Leipzig, 1884 – 1937; sau manualul lin H.J. Rose, A Handbook of Greek Mythology, Londra, 1928 (reeditată de mai multe ori, ultima oară în 1958). Numeroase articole despre mitalogie în Real-Encydopadie (a se vedea sfârşitul cap. X). De asemenea şi L. Se-chan şi P. Leveque, Les grandes divinites de la Grèce, 1966.

Despre culte: P. Stengel, Die griechiseben Kul-twaltertumer, ed. a III-a, München, 1920, şi Uptfrbrauche der Griechen, 1910; L.R.

Farnell, Greek Hero C nit f, Londra, 1921. Culegeri de legi sacre: I. Von Prolt şi L. Ziehen, Lege's să-erae: 1896 – 1906; F. Sokolowski, Lois sacrees de M«; e Mine tir e, Paris, 1955 şi Les hi's sacrees des cites grecques (supplement), Paris, 1962.

Despre cultul morţilor: K. Friis Johansen, The Grave-Rcliefs of the Classical Period, an of Interpret ation. Copenhaga, 1951. Despre p, la – leusis: G.R. Myâonas, Flcusis and zleufinian Mysteries, Princeton, 1961. Despre

Teogenes din Tasos: J. Pouillotix, Recherches sur l'histoire et les cultes de Thasos, I, Paris, 1954 p. 62 şi urm. (cu rezervele exprimate în Revne des études grecques, 72, 1959, p. 359 – 361). Ţa, bleta de la Farsalos cu textul orfic a fost publicata de N.M. Verdelis, Arheologike Epherneris, 195C 1951, p. 99. Studiu recent: G.D. Kurtz şi Boardman, Greek Burial Custonis, Oxford, 197]. Despre oracole: micul volum al lui R. Flace-liere, Devins et oracles grecs, Paris 1961, ex: >n-stâtuie o excelentă punere în tema. A se vedea şi M. Delcourt, L'oracle de Delphes, Paris, 1955-HAV. Parke şi D.E. Vormell, The Delphic Oracle, 2 vol., Oxford, 1956; P. Amandry, La mantlque apolimlenne a Delphes, Paris, 1950. Prezentare generală a sanctuarului de la Delfi, cu excelente fotografii: P. de la Coste-Messeliere şi G. de Mire, Delphes, ed. a II-a, Paris, 1957.

VIL CETATEA

O excelentă introducere în problema este lucrarea lui V. Ehrenberg, Der Staat cler Griechen, I, Dsr hellenische Staat, Leipzig, 1958, tradusa în engiieză, The Greek State, ed. a II-a, Londra, 1969; tradusa în franceză sub titlul Ufetat grec, Paris, 1976, cu adăugiri bibliografice de Ed. Vill. Lucrarea lui G. Glotz, La câte grecqite, reeditată de P. Cioche, Paris, 1953, este în egală măsura sistematica şi confuză. O foarte bogată documentaţie despre instituţii, în G. Busolt şi H. Swoboda, Griechische Staatsknnde, ed. a III-a, 2 vol., München, 1920 – 1926. Introducere în izvoarele epigrafice, în G-Klaffenbach, Griechische Epigraphik, ed. a II-3; Göttingen, 1966; A.G. Voodhead, The Stttdy of Greek inscriptions, Cambridge, 1959; J. Pouilloux. Choix d'inscriptions grecques, Paris, 1960; X-ntveau choix d'inscriptions

grecques, Paris, 1971: L. Robert, L'Epigraphie, în Encyclopédie de i<* Pleiade, L'histoire et şes metbodes, p. 453—9 7 Paris, 1961.1°

Caracteristicile cetăţii greceşti: E. Kristen, Die ariechisebe Polis als historisch-geographisebes prohlem des Mittelmeerraumes, Bonn, 1956; C.B. Velles, The Greek City, în Stităi in onore di A. Calderini e R. Paribeni, I, 1956, p. ŞI-99.

Despre economia lumii greceşti: F.M. Heichel-heim, Wirtschaftsgeschichte des Altertwns, ed a II-a, Leida, 1970. Despre sclavaj, \Y/.L. Westermann, The Slave Sistem of Greek and Roman Antiquity, Filadelfia, 1955; M.î. Finley, Slavery în Classical Antiquity, 1960 şi The Ancient Economy, 1973, cât şi Probleme* de la terre en Grèce ancienne, Paris, 1973.

Despre urbanism: R. Martin, Uitrbanisme dans la Grèce antique, ed. a II-a, Paris, 1975; R.E. Wycherley, How the Grecks built the Citiel, Loiv dra, 1949, reeditată în 1962. Despre educaţie: H.I. Marrou, Histoire de l'education dans l'Antiquité, ed. a VI-a, Paris, 1965; W. Jaeger, Paideia, The Ideals of Greek Culture Oxford I 1936; 11, 1944; III, 1945. Despre viaţa zilnica': R. Hacehere, La vie quotidienne en Grèce au vede de Pericles, Paris, 1959; Ch. Picard, La vie privee dans la Grèce classique, Paris, 1930. Despre monedele greceşti: Ch. Seltman, Greek Coins ed a II-a, Londra, 1955; B.V. Head, Historia Nummo-nun ed, a II-a, Oxford, 1911. Despre mărimea vaselor comerciale: L. Casson, în Stităi... A Cal-aermi e R. Paribem, î, Milano, 1956, p. 231 – 238... Despre relaţiile dintre cetăţi: V. Martin, La vie internaţionale dans la Grèce des cites (VI-e—<? f iede), Geneva, 1940.

yni. FILOSOFIE ŞI LITERATURA

— «f-ura greaca: R. Flaceliere, ve Araire/le la G» Paris, 1962 (alertă cel mâir r. °? anea 1970). Manualul recent dersrferri info. rmat este A. Lesky, Geschichte Privhor l en Lltfrat» > – a JH-a", Berna, 1971.7 K. Sei, Jai? °ră? tele ser»"torilor şi filosofilor greci: Die Bildnisse cler antren Dichter.

Redner tând Denker, Bale, 1943. Vezi şi G.M., \. Richter, The P or t mit's of the Greekt, Londra, 1965.

Pentru gândirea filosofica, în afara lucrării lui Jaeger citată la cap. VII, se va consulta A. R; vaud Histoire de la obilosophic, I, Des origines la scolastiqiie. Paris, 1948; P.M. Scnuhi, /(...; sur la fortrwtion de ia pensée grecque, cd. a II-a, Paris, 1949; C.J. de Vogei, Greek Obilosphy. u Collection of Texts selected and supplied with some notes and explanathns, I, Thales JOP – lat „1963; W.K.C. Guthrie – l History of Greek Philosophy, 3 vol., 1962 – 1969. Despre stanţe a se vedea P.H. Michel şi J. Beaujeu, în II. Taton, Histoire générale des sciences, i, La set etice antique et medievale, Paris, 1957. Vezi şi K. von Fritz, Grundprobleme der Gesebicbte aer anttken Wissenschaft, 1971.

IX. ARTA

Am făcut o scurta şi sintetica trecere în revistă a artei greceşti din sec. VI până în IV în R. Huyghe, L'art et l honmn, î, Paris, 1957, p, 251 – 298. A se vedea şi albumul meu Ar t grec, Paris-Lausanne, 1966. Despre Atena melancolica se va vedea fiul le t în de correspondance hellenique, 81, 1957, p. 141 – 159. Despre Hermes de la Maraton, vezi Ei ude's d'archéogie classique, II, Anuale's de r Est, mémoire no 22, Paris, 1959, p. 38 şi urm. Despre tehnica ceramicii attice, a se consulta C.P.T. Naude, Acta Classica, II, Capetovvn, 1939, p. 106 – 116 şi J.V. Noble, American Jnumdl of Archaeology, 64, 1960, p. 307 – 318.

Exista vi mulţime de lucrări generale despre arta greacă. O iniţiere lesnicioasa o constituie cartea lui G.M.A. Richter, A Handbook o/ Gree* Art, Londra, 1959 şi cea a lui R. Ginouves, U-rt grec, Paris, 1964. O strălucită sinteză recenta: G-Hafner, Gesebicbte der

griechischen I\unst, Zürich, 1961. Despre arta arhaică: G.M.A. Richter, Archaic Greek Art, New York, 1949. Desp

D0 geul artei clasice: P. Devambez, U ar t au T pericles, Lausanne, 1955. Album: J. Boardman, J-D°râs NV Fuc%> part grec-Paris, 196-V fKpunere bogat ilustrată, în cele trei volume ale colecţiei l'univers des formes (Paris): P. Demargne, tfaissance de l'art grec (1964); J. Charbonneaux, R Martin, F. Villard, Grece archa ique (1968), Grece hellénistique (1969).

Manualele de baza privitoare la arhitectura sunt: D.S. Robertson, A Handbook of Greek and Roman Architecture, ed. a II-a, Cambridge, 1945; 1945; \X7.B. Dinsmoor, The Architecture of An-oient Greece, Londra, 1950; AAV. Lawrence, Greek Architecture, Londra, 1957; R. Martin, Marinei d'architecture grecque, I, Materialix et techniques, Paris, 1965;

Despre sculptura: Ch. Picard, Manuel d'ar-cheologie grecque: la sculpture, 4 tomuri în 7 volume, Paris, 1935 – 1963 (tratat foarte detaliat, de la origini până în secolul IV); G. Lippold, Die griechische Plastik (în Handhuch der Archa»-hgie), München, 1950 (manual foarte bogat, într-o prezentare obiectivă şi neîncărcată); G.M.A. Rieâv ter, The Sculpture and Sculptor's of the Greeks, ed. a III-a, Yale, 1950. Cărţile lui J. Charnonneaux, La sculpture grecque archa ique şi la sculpture grecque classique, 3 vol., Paris, 1945 – 1946, rămân o lectură deosebit de sugestivă.

Despre pictura şi ceramică: M. Robertson, La peinture grecque, Geneva, 1959. O excelentă introducere în ceramică în F. Villard, Les – vases grecs Paris, 1956. Manualul de bază aparţine lui A. Rumpf, Malerej und Zeichnung (în Handhuch der Archaologie}, München, 1953. A se vedea şi R.M. Cook, Greek Painted Pottery, Londra, i960. Despre numismatică, a se vedea G.K. Jen-Kins, Monnaies grecques, Paris, 1972.

Privitor la gliptică, se va consulta introducerea lui G.M.A. Richter, Metropolitan Museum of Arî.

New} ork, Catalogue of Engraved Gems, Greek.

Etruscan and Roman, Roma, 1956, n. XV 51

„9 urm., f

X. GENFRALITAŢI

Cititorul dornic să-şi precizeze cunoştinţele despre principalele aşezări antice din Grecia va putea afla o primii orientare în: J. şi G. Rou-La Grece, Collection Les Beaux Pays, Paris-Gre-noble, 1964; P. Levcque, Notis partons pour la Grèce, Paris, 1961; Fougères, Bequignon şi continuatorii, La Grece, Collection Les Guides blem Paris (numeroase reeditări); E. Kristen, \V. Krai-ker, Griechenlandkunde, ed. a IV-a, Heidelberg, 1962; M. Cary, The Geographic Background of Greek and Roman History, Oxford, 1949.

O menţionare aparte merita două sinteze recente despre civilizaţia greacă: A. Aymard, în Ilistoire generale des civili sations, I, Lorlent et ia Grèce antique, Paris, 1953, p. 256 – 383 (capitole despre Grecia arhaică şi clasică); A.J. Toynbee, HeHenism, the History of a Civilisation, Londra, 1959.

În fine, nu pot fi trecute cu vederea trei mari enciclopedii ce constituie o inepuizabilă mină de informaţii despre antichitatea clasică: G. Daremberg, E. Saglio, E. Pottier, Dictionnaire des antiquités grecques et romahies, 5 tomuri, în 9 volume, Paris, 1877 – 1919 (da despre instituţii şi termeni referitori la viaţa privată şi publica o documentare foarte abundentă, bazată pe despuierea deosebit de amănunţită a textelor literare: titlul articolelor este în latină, iar textul în franceză); Real-Encyclopadic cler klassischen Altertum-ivissenschaft, de Pauly, Wissowa, Kroll şi colaboratorii, Stuttgart, din 1893, în curs de apariţie (aproximativ 70 de volume de o mare bogăţie de informaţie; unele articole sunt lungi monografijî se referă atât la nume proprii din antichitate cât şi la evenimente şi monumente); Encichpedia dell'Arte Classica, realizată sub conducerea H» R. Bianchi-Bandinelli, Roma, 1958 – 1966, 7 volume (puneri la punct recente şi bine ilustrate) – Complexele probleme ale cronologiei greceşti şi procedeele de calcul folosite în antichitate sunt expuse într-un mod inteligibil de E.J. Bikerman, în Ghronology of Ancient World, Londra, 1968.

LISTA FIGURILOR DIN TEXT

I.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.10.11.12.13.14.15.16.17.18.19.20.21.22.23.24.25.26.27.28.29.
30.31.
32.
Grecia şi insulele Mării Egee
Orientul Apropiat la finele mileniului îl
Planul tezaurului lui Atreu de la ML: eae
Palatul de la Pylos
Dialectele greee. şti în secolul VIII î.e.n.
Coloniile greceşti
Imperiul persan înaintea războaielor medice
Bătălia de la Maraton
Războaiele persane
Bătălia de la Salam i na
Grecia în ajunul războiului pl
Asediul Siracuzei
Siracuza în vremea lui D i om
Grecia în 862 î.e.n.
Expansiunea Macedoniei sub
Bătălia de la Cheroneea
Atena şi Pireul
Sanctuarul de la Delfi
Planul oraşului Milet
Planul unor case de la Olint
Acropola Atenei
Planul Erehteionului
Agora Atenei în secolul V î.e.n.

Planul Telesterionului de la Eieusis
Tolosul de la Epidaur
Hermă pilaştrii
Megaronul la Tirint, Pylos şi Micene caterea monedelor greceşti
Sanctuarul lui Zeus de ia Olimpia în epoca cia
SIC3.
Teatrul de la Epidaur teatrul şi sanctuarul lui Diouvsos Elouterios de
a Atena
Partenonul
Interiorul Hefaisteionului
„«punerea vâslaşilor pe trieră

LISTA ILUSTRAŢIILOR

1. CAPUL SUNION (Vedere aeriană)

La extremitatea sud-estică a Atticei, promontoriul abrupt Sunion este dominat de templul lui Poseidon cu colonada sa dorică încă parţial în picioare. Coasta stâncoasă este foarte fierăstruită, iar vegetaţia puţin bogată.

2. PENINSULA ACTE ŞI MUNTELE ATOS (Vedere aeriana)

În prim-plan istmul de-a curmezişul căruia Xerxes a tăiat un canal pentru ca flota sa să nu fie obligată a trece prin zona primejdioasă a Muntelui Atos (2000 m. altitudine), al cărui profil se zăreşte la orizont, î. VALEA TEMPE (Vedere aeriană)

După ce a udat câmpia Tesaliei, râul Peneu îşi croieşte drum spre mare printr-un defileu adânc între contraforţii muntelui Osa, la sud, (în partea dreaptă, pe fotografie) şi masivul Olimpu-lui. Poeţii au cântat răcoarea acestei văi umbroase, în contrast cu munţii golaşi ce o

înconjoară.

VEDERE A INSULEI PATMOS Peisaj tipic al insulelor din Marea Eree; sol muntos, fierăstruiri adânci ale coastei, lipsa Ş" aproape totală a arborilor, culturi în terase, ziduri de piatră fără liant.

PEISAJ DIN EPIDAUR

Câmpie mică, închisă, în Argolida. Sol fertil şi bine cultivat. Măslini şi pini. În zare, munţi acoperiţi de zăpadă, către interiorul Peloponesului-Sanctuarul lui Asklepios se întindea în picioarele colinei teatrului, de pe care a fost lu'. făceastă fotografie.

VALEA RÂULUI PLEISTOS ÎN APROPIERE DE DEL FI

Vale adâncă, plantată cu măslini între pantele abrupte. La dreapta, primele pante ale Parna sului, la stânga, muntele Kirfis. Stânca ce înaintează la capătul văii purta cetatea miceniană Krisa. Sanctuarul de ia Delfi se afla ceva mai sus, spre dreapta. În fund, golful It. – u şi munţii Locridei apusene. 7. PLAJA DE LA TOLOX Alături de Nauplia, i

Alături de Nauplia, în goiuil Argolidei, pitorescul Sol! de la Tolon era dominat în epoca miceniană de acropola Asinei. Nisip şi prundi. ş, Eucaliptul din planul al doilea, destul de răspândit în Grecia de azi, n-a fost introdus decât de curând în ţările mediteraneene. 8 ACROPOLA MICENEI (Vedere aeriana)

Se vede bine forma triunghiulară a acropolei. În primul plan, la stânga, intrarea principală (Poarta cu lei) cu puternicele ziduri. Imediat în spate, „cercul mormintelor". Mai sus, terasa ce poartă palatele. 9, PALATUL MICENIAN DE LA TIRINT

La 20 m. deasupra câmpiei Argeşului (ce se vede în planul doi), colina de la Tirint purta în vârf un palat datând de la finele secolului XIII. Înlătura nordică a curţii interioare, cu solul betonat, se deschidea porticul ce preceda anticamera megaronnlui. N-a mai rămas decât baza zidurilor. Două mari blocuri rectangulare susţineau extremităţile (antele) zidurilor laterale, între ante, se observă pe sol amplasamentul a două coloane cilindrice (de lemn) care susţineau arhitrava. Zidul din blocuri neregulate, care se vede în dreptul celei de a doua coloane, aparţine unui. templu al Herei, ridicat în secolul VI! pe locul mega-ronului.

10. RAMPA DE ACCES A PALATULUI DE LA TIRINT

Fortificaţii puternice în zidărie grosolană mărginesc culoarul care, de-a lungul fortăreţe; permite accesul i. i platoul superior al colinei.

11. INTERIORUL TEZAURULUI LUI ATREU DE LA MICENE

Se vede obârşia boitei cu nsizo în retragere. Peste enormul lintou monolit deasupra intrării se află un triunghi de descărcare. Zidurile cavoului sunt formate de asize regulate de blocuri urla.se.

12. POARTA CU LEI DE LA MICENE

În zidul de incintă cu apareiaj regulat (zis ciclopic din pricina dimensiunii uriaşe a blocurilor degro. şate ce-l alcătuiesc) se deschide o poartă accesibila carelor, încadrată de patru enorme monolite (lintoul are 4, 5 m, lungime, l m. Înălţime şi 2 m. lăţime). Relieful cu Iei ocupă triunghiul de descărcare. Capetele celor două fe

line au fost lucrate separat şi au dispărut. pa? nici ai porţii, leii afrontaţi au labele din fa (-sprijinite pe un altar, de o parte şi cealaltă a un coloane ce-i separă."!

n. URCIOR MICENIAN

Ceramică attică din veacul XIV. Formă amplă imitând vasele de metal. Decor pictat cu „firnis-brun pe angobă crem. Pe pântece, motiv linear cu trei spirale derivat din cele trei braţe ridicate ale nautilului atât de îndrăgit de ceram; cretană. (Colecţie particulară).

14. TABLETA ÎN LINEARUL B

Această tabletă în lut ars, clasată în rubric n AN l, este cea dintâi care a fost descoperită în săpăturile de la Pylos. Pe ea este însemnată repartiţia vâslaşilor trimişi la Pleuron, în Etolia Fiecare din rândurile de la 2 la 5 indică: l provenienţa grupului de vâsla. şi; 2 numărul

vâslaşilor fiecărui grup, printr-o linie verticală pentru fiecare om, precedată de câte o ideogramă (însemnând bărbat) de forma siluetei umane. (Muzeul Naţional din Atena).

15. AMFORA MICENIANA

Această amforă din secolul XIV este împodobită, conform tradiţiei, cu o mare caracatiţă (din care se observă, la stânga, trei braţe coborând vertical), dar şi cu o scenă mai deosebită, reprezentau! două personaje pe un car, în faţa unui al treilea, care poartă o balanţă. Unii comentatori văd aici o scenă homerică (Zeus cumpănind soarta luptătorilor de sub zidurile Troiei). Astfel de scene amintesc de frescele din palate. (Muzeul din Cipru).

16. CRATER MICENIAN

Acest vas din veacul XIII este împodobit cu tauri şi capre. A fost descoperit în săpăturile de la Eftkomi. (Muzeul din Cipru).

17. VASUL CU RĂZBOINICI

Acest crater, descoperit pe acropola Micenci, datează de la finele secolului XIII, adică din perioada imediat premergătoare războiului Troici. El ne dă o imagine vie a războinicilor aheeni pornind la luptă, în formaţie strânsă, cu coiful pe cap, scutul scobit ţinut cu braţul stâng şi suliţa în mâna dreaptă. Desen viguros şi puţin caricatural. Impresie de disciplină şi de fermă n?" lărâre. (Muzeul Naţional din Atena).

18 FILDEŞ MICENIAN CU RĂZBOINIC

Acest relief din secolul XIII, găsit într-un do-pozit votiv scos la lumină în 1946 de sub sanctuarul Artemidei de la Delos, reprezintă un războinic aproape nud (doar cu bazinul acoperit). purtând un scut mare în formă de opt şi m-a l'in! a „cu o lance. Pe cap are un coif împodobit e de mistreţ, al cărui tip este cunoscut din arheologice şi texte. (Muzeul din

20.

21.

145

ÎN FILDEŞ DE LA MICENE 19 Descoperit în împrejurimile palatului de la Miene, grupul de statuete (secolul XIII) în ronde bosse reprezintă două femei şezând, înlănţuite-n braţele şi având între ele un

copil. Unii cer-itători le consideră divinităţi (Demetra, Kore, Triptolem), dar interpretarea nu este sigură (Mu-7PUI Naţional din Atena). FIGURINA DE LUT ARS

Statuetă micenianã de un tip foarte răspândit, numit şi în corn lunar. Provine de la Tirint (secolele XIII – XII). Este imaginea foarte stilizată a unei divinităţi feminine, ai cărei sâni apar sub veşmântul bogat. Capul, foarte simplificat (în „profil de pasăre"), este acoperit de o amplă bonetă. Pe ceafă atârnă o coadă. Are braţele ridicate. (Muzeul Luvru). APOLO ALASIOTAS

Figurină de bronz, descoperită la Enkomi în 1948. Înaltă de 55 cm., ea reprezintă un bărbat doar cu bazinul acoperit şi purtând un coif conic împodobit cu coarne mari de taur. împrejurările descoperirii permit datarea în secolul XII şi fac posibilă interpretarea piesei ca înfăţişându-l pe Apolo Alasiotas, divinitate adorată în acele locuri. (Muzeul din Cipru).

22. CUPĂ DE AUR DE LA DENDRA

Descoperită într-o importantă aşezare micenianã
situată pe latura estică a câmpiei Argeşului, a
ceasta frumoasă piesă de orfevrărie din secolul

* „XIII este decorată cu un motiv caracteristic a cărui origine se află în arta cretană şi care a fost foarte răspândit în npoca micenianã. (Muzeul

Naţional din Atena).

23. MASCĂ DE AUR DE LA MICENE

Una din măştile lucrate au repousse ce acopereau feţele trupurilor înhumate în mormintele cu groapă de la Micene (secolul XVI). Chipul, cu trăsăturile stilizate, cu ochii închişi, cu bărbia: parţial rasă, între mustaţă şi barbă, ambele însrijite, poartă amprenta durităţii şi maiestăţii. (Muzeul Naţional din Atena). 24 – AMFORĂ GEOMETRICA

Acest vas attic aparţine aşa-numitului „geometric timpuriu" (secolul IX). Zonele decorate sunt încă despărţite de largi benzi negre, între toarte se află xm motiv dispus „m metope": cercuri concentrice, în maniera perioadei precedente, zisă Protogeometrică. În schimb, apare noul motiv al meandrului. atât pe gât: cât şi pe pântece, situat

vertical între două „metope”. Ansamblul, cu pa, ternicul contrast între benzile negre şi cele decol rate, stă mărturie a unui gust deosebit de sigur” (Muzevil Kerameikos, Atena).

25. URCIOR GEOMETRIC ATTIC

Frumos exemplar al geometricului „matur” (secolul VIII): întregul corp al vasului este acupe. rit cu motive lineare dispuse în benzi, cu un perfect simţ al adaptării fiecărui motiv la locul ce i-a fost destinat. Meandrul este mult folosit sub diverse forme. Zvastica figurează pe umerii vasului. Corpul globular şi gâtul cilindric sunt clar delimitate. Nu se recurse deloc la inspira. ţi-a naturalistă, exceptând figurarea unei păsări servind drept apucătoare a capacului. (Muzeul naţional din Copenhaga).

26. MAREA AMFORA DE LA DIPYLON (DETALIU) Acest vas monumental, înalt de mai bine de l;”) m., trece pe drept cuvânt ca o copodoperă a atelierului attic, zis de la Dipylon. În afara motivelor geometrice abstracte, ceramistul din secolul Vili a folosit două frize cu animale (pe gât) şi mai ales, între toarte, o scenă figurativă în care apare figura umană: expunerea mortului pe un catafalc, în mijlocul asistenţei care jeleşte în picioare sau în genunchi. Atare vase erau aşezate pe morminte. (Muzeul Naţional din Atena).

27. DETALIUL UNUI MARE CRATER GEOMETRIC Pe un alt vas funerar de la Dipylon, ceva mat recent, defilarea carelor (ale căror două roţi sunt reprezentate una în faţa celeilalte) ocupă zona de dedesubtul scenei expunerii mortului, aşezată între toarte. Recunoaştem şirul „bocitoarelor”, cu braţele ridicate în semn de doliu. (Muzeul Naţional din Atena).

28. MIC URCIOR GEOMETRIC

Pe acest vas din veacul VIII elementul naturalist este mai dezvoltat: friză de cocostârci, pe pân'—tec, câini alergând, pe umeri şi mai ales o scenă curioasă pe gât. Ea reprezintă un naufragiat călare pe o corabie răsturnată, în vreme ce tovarăşii săi morţi sunt presăraţi în jur. Se înclină a se vedea ilustrarea unui mit, naufragiul lui Ulise de pildă. (Muzeul artei miniaturale antice, München).

29. FRAGMENTUL UNUI MARE CRATER GEOMETRIC

Scena vie evocă o luptă în apropierea unei corăbii. Nava este reprezentată cu precizie (pinten, ornamentul pupei, puntea superioară, pivoţi i peiv" tru vâsle de-a lungul bordului). Pictând, în Partea stângă, cadavrele (văzute ci o sus). ceramisW a dat siluetelor simplificate ale acestora al„„\. din deosebit de veridice. În legătură cu reprentarea

30.

31.

32.

34.

35.

evocate pasaje din Iliut Ja. (Muzeul

ÎN FORMA DE CORABIE (SE-VIII)

În „spate, un personaj îndeplineşte rolul de pilot: „faţă, pintenele şi un ochi profilactic. Decoraţie geometrică. (Muzeul din Boston). CUPA LIII AHCESILAU

pe această cupă laconiană pictorul a reprezentat prin 560, o scenă contemporană. Regele Ar-ces ilau II de la Cirene, şezând în stânga, bogat înveşrnântat, priveşte la depozitarea tributului adus de indigeni, tribut constând din tuberculi de silfion. Regele se află sub un cort, iar funcţionarii din faţa lui cântăresc, înregistrează şi împachetează marii tuberculi de culoare albă pe care cărăuşii îi depun apoi în pivniţele regale, supravegheaţi de un paznic. Numele personajelor sunt înscrise alături de ele, în alfabet laconian arhaic. Vesel spirit de observaţie, detalii pitoreşti (animale caracteristice unui oraş african), simţ al realităţii. (Biblioteca naţională, Cabinetul de

medalii. Paris).

POLIFEM ORBIT DE TOVARĂŞII LUI ULISE Fragmentul aparţine unui mare crater lucrat în secolul VII într-un atelier argian. În mijlocul motivelor geometrice (zigzaguri şi reţea), o scenă figurativă se inspiră, nu fără unele variante, din legenda relatată în cântul JX al Odiseei. (Muzeul din Argos). OINOHOE

Frumos exemplar de ceramică rodiană (a doua jumătate a secolului VII). Decor în frize, în cadrul cărora animalele se detaşează pe un fond presărat cu motive variate. Pe gât, o tresă. Influenţa ţesăturilor orientale este vizibilă. (Muzeul din Argos).

OINOHOE CORINTICA

În ceramica corintică, foarte prosperă în perioada tiranilor (a doua jumătate a secolului VII şi prima jumătate a celui următor) reîntâlnim procer deul decoraţiei cu frize de animale, realizată însă eu o tehnică specială: siluete pline, detaliate Prin incizii. (Muzeul Luvru). MONEDA ATENIANA

pe reversul pieselor figurează bufniţa Atenei, împreună cu două frunze de măslin şi primele J01 litere ale numelui poporului atenian. (Bi-oiioteca naţională, Cabinetul de medalii, Paris). MONEDA DIN EGINA

rtf" aversv o ţestoasă de uscat. Această emisiune clasică nu ş-a bucurat de larga răsa „ţestoaselor" eginetice arhaice pe care

figura o broască ţestoasă de mare. (Bibuoj. O, naţională, Cabinetul de medalii, Paris). „c'a

37. MONEDA CORINTICA

Pe avers, vestitul Pegas, emblemă a Corintul n din pricina căruia monedele oraşului au fost n/ mite „mânji". Sub animal, o literă arhaică (ukopa), iniţială numelui corintienilor. (Bibliotec** naţională, Cabinetul de medalii, Paris). a

38. CĂPRIOARA CU PUIUL EI

Mic bronz geometric din secolul VIII. Baza acestor figurine folosea uneori drept sigiliu. pe crupa căprioarei se află o pasăre.

(Muzeul din Boston).

39. CVADRIGA ÎN LUT ARS

Descoperită în Beoţia (secolul VII). Simplificarea moştenită din stilul geometric nu exclude viaţa în atitudinea cailor, ca şi în cea a ambilor războinici. Auriga şi-a atârnat scutul la spate, în vreme ce stăpânul său îl ţine pe braţ. Ddur acesta din urmă poartă coif. Evocare a bogaţilor aristocraţi crescători de cai din societatea grecească a arhaismului timpuriu. (Muzeul Naţional din Atena).

40. JAFUL. METOPA UNUI MONUMENT SICIO-NIAN DE LA DELFI

Sculptorul (către 580 – 570) reprezintă capturarea turmelor de către Dioscurii Castor şi Polux, împreună cu alţi doi eroi. Oameni şi boi sunt redaţi la pas, într-o defilare triumfală. Războinicii îşi ţin în mână suliţele. Sunt înveşmân-taţi în hlamidă şi poartă părul lung. A se observa multiplicarea planurilor în adâncime. (Muzeul din Delfi).

41. CAPUL RAMPIN

Această capodoperă a sculpturii attice, datând din anii 570 – 560, a fost cumpărată în Grecia de diplomatul francez al cărui nume îl poartă. Torsul călăreţului căruia îi aparţine acest cap, descoperit mai târziu, se află acum la Muzeul Acropolei. Tratarea bărbii şi a părului (împodobit cu o coroană) este deosebit de rafinată. Urme de policromie. (Muzeul Luvru).

42. HIDRIE ATTICA CU FIGURI NEGRE

În ultimul sfert al secolului VI, vreme în care în avânt tehnica figurilor roşii, câţiva ceramişti au încercat să menţină vechiul procedeu ai fi" gurilor negre, îmbogăţindu-l cu retu.se de culoare şi făcând ca acestea să iasă în evidenţăcu ajutorul unui fundal alb. Aici, o femeie tânăra. cu tunică şi manta bicoloră, oferă o coroană unui tânăr care ţine o pateră pentru sacrificii şi Pe care caduceul ne obligă să-l identificăm cu Hermes (a se compara eu îi. 194). La stânga, o ca

149

— A. se observa capul de leu în relief care împrdobeşte obârşia toartei. (Muzeul de la Petit p-lais colecţia Dutuit, Paris). ROLFUL MARATON (Vedere aeriană)

43. r1 centru, muntele Kotroni separă actualul oră-l Maraton (la stânga) de satul Vrana (la dreapt lângă pantele împădurite ale muntelui Agri-rki) Bătălia a avut loc în câmpia de pe coastă, străzi acoperită de măslini, între ultimele povârnişuri ale muntelui Kotroni şi mare. Puţin mai la stânga se observă îngustul şi lungul promontoriu Kynosura, care închide golful. În fund, Eu-beea.

44 PAUSANIA

Copie romană a unui portret din secolul V care a fost în chip plauzibil identificat cu învingătorul de la Plateea. (Muzeul din Oslo).

45. MILTIADE

pe partea superioară a herniei de epocă romană, ce ne-a păstrat copia acestui portret, se poate citi o epigramă grecească astfel concepută: „Perşii toţi, Miltiade, îţi ştiu glorioasele fapte, iar Maratonu-i un templu-al memoriei vitejiei tale".

Originalul era o statuie întreagă, ridicată în secolul V, după moartea lui Miltiade. (Muzeul din Ravenna).

46. TEMISTOCLE

Hernia de epocă romană care reproduce fidel un portret al lui Temistocle executat în timpul vieţii acestuia (470 – 460). Identificarea este certificată de o inscripţie. Faţă cu trăsături viguroase, demnă de acest personaj cu daruri excepţionale. (Muzeul din Ostia).

47 – 50. BĂTĂLIA DE LA PLATEEA

Neîndoielnic că pe bună dreptate au fost puse în legătură frizele nordică, sudică şi vestică ale templului Atenei Nike de pe Acropola Atenei, sculptate prin 420, cu episoadele acestei bătălii. Războinici greci în nuditate eroică sunt reprezentaţi în încleştări cu orientali (tunică lungă, scut în formă de corn lunar: îi. 48 şi 49), ori cu alţi greciţii. 47 şi oO) ce ar putea fi tebanii, aliaţii lui Xerxes. (British Museum).

51. GREC LUPŢIN D CU UN PERSAN

Această cupă attică cu figuri roşii, din păcate foarte deteriorată şi restaurată (întreaga jumătate superioară a războinicului grec este repic-tată), este opera pictorului ceramist Duris. Ea evocă, în vremea Maratonului (490), luptele dintre cetăţile greceşti şi imperiul

ahemenid. Persanul căzut, cu costumul lui colant şi multicolor, era un stegar. (Muzeul Luvru).

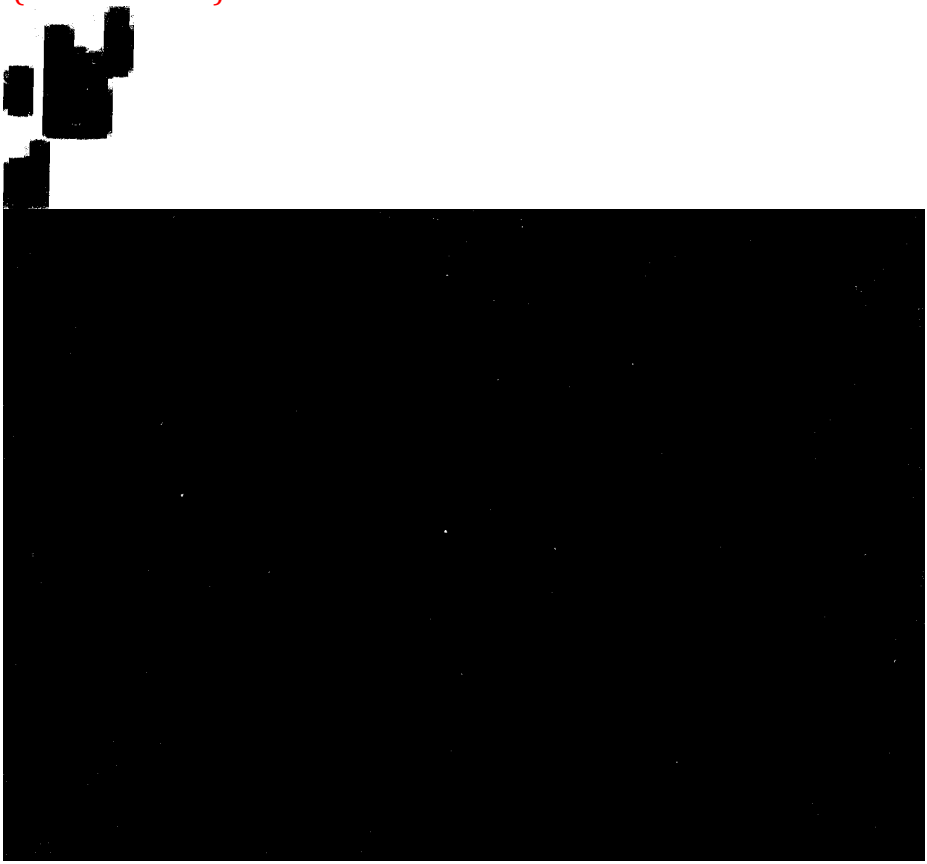

405, cOnfr – dreptul de cetăţenie samienilor care au r –, fideli Atenei după Aigospotamos (pn M, \lu-U3 stelă figurează şi alte două decrete pentru datând din 403 – 402). Basorelieful rop

lor printr-o strângere de mână. Citim: „Cefi. U fon, din demul Peania, fiind secretar (al sf t-„lui). Pentru samienii rămaşi fideli poporului ito" nian". Urmează textul decretului. Numele „în" (Cefisofon este pomenit în frunte deoarece a f, →st însărcinat cu gravarea celor trei decrete 402. (Muzeul Acropolei, Atena).

53. PERICLE

Hermă ele epocă romană, identificată inscripţiei. Statuia originală, operă a lui c'resilas" a fost lucrată cu puţin înainte sau cu putui după moartea marelui om, prin 430 – 120. Coiful purtat de Perlele simbolizează funcţiile sale de strateg. Chip de o nobleţe şi demnitate clasice, ale cărui trăsături se apropie de tipul ideal; fără a pierde totuşi în întregime caracterul individual. (British Museum).

54. MONEDA EMISA DE FILIP ÎI AL MACEDONIEI

În 356, anul naşterii lui Alexandru, Filip a bătut, spre a sărbători victoria calului său la Jocurile olimpice, o serie de tetradrahme purtând pe avers capul lui Zeus, iar pe revers un cal călărit de un călăreţ nud. Acesta are capul încununat cu o panglică şi ţine în mână o ramură de palm: însemnele victoriei sale. Sub cal, (Biblioteca naţională. Cabinetul de râs).

55. LEKYTOS CU FOND ALB

Scenă funerară: un tânăr şi o tânără stau în faţa unui mormânt a cărui stelă are drept coronament o palmetă şi frunze mari de acant. Despre aceste vase attice clin a doua jumătate a secolului V, vezi îi. 113 – 11"). (Muzeul de w Petit Palais, colecţia Dutuit, Paris).

56. HOPLIT. Acest bronz miniatural descoperit la Doduna citează de la finele secolului VI. Războinicul, aparat de scut, înaintează cu lancea ridicata (a – părută). Poartă un coif „corintic1 cu mare e o armură metalică „în clopot" şi pulpare, îl are lung. (Muzeul din Berlin). \mă

57. STELA FUNERARA A ATENIANULI I A A TION r.

cu M-wt. fI

153

peste părul săli buclat huplitui poarta corintic" ridicat (în parte dispărut). Deasupra"] noi tunice fino poartă o armură cu lambrechi-nud-Are pulpare, şi lancea o ţine în mâna stân-Multe detalii erau doar pictate, câteva urme

58 LEOS

Acest călăreţ, mort în 394 în timpul operaţiunilor militare ale războiului corintic, este reprezentat în momentul în care loveşte cu lancea (dispărută) un adversar căzut. Cel din urmă este înfăţişat în

nuditate eroică, Dexileos, cu tunica şi hlamida sa, purtând costumaţia militară a timpului (Muzeul Kerameikos, Atena). 59. – 60. DOUĂ COIFURI „CORINTICE" DE BRONZ Acest tip de coif, cu calota lui rotundă subliniată uneori de o nervură, cu apărătoarea de nas, de ceafă şi obrăzarele sale, nu avea nicio parte mobilă (excopund panaşul, care de regulă a dispărut), îndată după luptă (vezi îi. 62) era purtat ridicat (vezi îi. 53.57, 87). Putea fi decorat cu inciziiţii. 59) şi chiar cu basoreliefuri, pe obruzare. Era prevăzut eu o căptuşeală interioară de piele. (Muzeul din Olimpia).

61. ARMURA GEOMETRICA

Descoperite într-un mormânt de la Argos, coiful şi armura datează clin a doua jumătate a secolului VIII. Cea din urmă este alcătuită dintr-un plastron şi un dorsal ce se asamblau prin îmbucare şi strângere cu şireturi. Coiful este prevăzut cu obrăzare şi creastă înaltă ce susţin. ea un panaş din păr de cal. (Muzeul din Argos).

62. COIF „CORINTIC".

Acest detaliu al frizei nordice a tezaurului sifnienilor de la Delfi, sculptată prin 530. exemplifică cum se purta în luptă coiful „corintic". Gigantul care fuge, în planul al doilea, privind în urmă, are un coif prevăzut cu o f Ţeastă în formă de cantaros cu două panase, fiecare fixat de câte o toartă a acestui cantaros. La stânga, chipul Artemidei. (Muzeul din Delfi).

63. SCUT DE BRONZ

Fotografiat în momentul descoperirii, scutul da formă circulară este turtit de greutatea pămînţului. Pe margine se observă fragmentele unei inscripţii dedicatorii. (Olimpia). °—66, ATACI L UNUI ORAŞ FORTIFICAT

Aceste frize provin de la mormântul monumen-îal al unui prinţ indigen din Trysa (Giolbaschi), în Licia (finele secolului V). Au fost lucrate în calcar local de către un sculptor grec. Soldaţi înarmaţi greceşte iau cu asalt u fortificaţie crene-dta apărată de alţi soldaţi. În mijlocul celor dia

Urmă, prinţul şi soţia lui şed, în aparentă diferenţi la bătălie.

Efort remarcabil de reri*31 a grupurilor numeroase de combatanţi, în reda dificultăţilor tehnice ale basoreliefului-CIU babil influenţă a picturii de mari Această scenă a fost interpretată, în mod greşit, drept cucerirea Troici, risches Museum, Viena).

67. AMAZOANA CALARE

Acest vas plastic attic, semnat de olarul Sotad (mijlocul secolului V), a fost descoperit într-$ piramidă de la Meroe, în Nubia. Călăreaţa poartă coiful „attic", cu creastă înaltă şi obrăzarele ridicate. (Muzeul din Boston).

68. UN COLŢ AL CETĂŢII ELEUTERAI Interiorul fortificaţiei, aproape de un turn de pe zidul de nord. S-a păstrat doar partea inferioară a zidului. Frumos apareiaj regulat. Poarta din mijloc dădea spre interiorul turnului. La dreapta se află în zid o ieşire secretă (vezi îi. 71)

69. ZIDUL DE INCINTĂ AL GELEI

Partea superioară a zidului, de cărămidă ne-arsă, este parţial păstrată deasupra soclului de zidărie de piatră. Pentru a proteja aceste rămăşiţe fragile au fost montate un cofraj şi un acoperiş. A se observa ieşirea secretă ogivală, asemănătoare cu cele ale oraşului asediat de pe friza de la Trysa (vezi îi. 65, 66).

70. FORTIFICAŢIILE AIGOSTENEI (Vedere aeriană) Într-un colţ izolat al Megaridei, la poalele Cite-ronului, mica cetate ocupa o colină în apropierea mării. Incinta este destul de bine conservată şi dominată încă de siluetele înalte ale mai multor turnuri (a se remarca mai ales turnul de colţ, din dreapta).

71. FORTĂREAŢA ELEUTERAI (Vedere aeriană) Ridicată în a doua jumătate a veacului IV, ea încununează o înălţime stâncoasă ce domină principalul pas al Citeronului, pe drumul de la Atena în Teba. Întreaga parte nordica a incintei se vede încă foarte bine, cu turnurile ei pătrate ce ies în exterior. Turnul din îi. 68 este ultimul din stânga (situat în punctul de schimbare a jantei). Imediat la dreapta sa se vede deschizătura porţii secrete.

72. AHÂLE, Amforă attică cu figuri roşii. Pe acest vas datina din al treilea sfert al secolului V (contemporan cu Partenonul), Ahile este

reprezentat ca un n°Pn din acea vreme, care şi-a lăsat coiful şi se* tu). Poartă o armură cu lambrechinuri şi cu n pe. –rătoare ale umerilor. Pe piept, chipul Gorgonla veşminte, o tunică scurtă şi o manta iniJ –, rată pe braţul stâng. Nu are pulpare. Eroul tu

lunga-sa lance cu apucătoare mediană cărei talon este prevăzut cu un vârf metaf pentru a putea fi înfiptă în pământ. O scurtă 1—° gonală susţine sabia al cărei mâner apare la îfbtioara stingă. (Muzeul Vaticanului). TRIPLUL GERYON

73. inforă attică cu figuri negre (al treilea sfert al colului VI). Adversarul lui Herakles are un s p triplu de hoplit. Monstruosul său câine are două capete. Desenul îngăduie să se observe bine cele două feţe ale scutului rotund aflat în dotarea armatelor greceşti. Pe faţa exterioară, o emblemă, pictată sau în relief, are o valoare magică: ea trebuie să-l sperie pe duşman şi să îndepărteze loviturile primejdioase (aici e vorba de chipul unui Silen). Pe partea interioară, scutul are o umplutură (uneori pictată ori brodată) de care sunt fixate prin ataşe de metal sau curele o brasardă mediană, pentru antebraţ, şi un mâner lateral, pentru mână. (Biblioteca naţională, Cabinetul de medalii, Paris).

74. LUPTA CORP LA CORP

Crater corintic (al doilea sfert al secolului VI). Doi eroi înarmaţi ca hopliţi se înfruntă deasupra cadavrului unui personaj numit Hipolit (nume scris în alfabet corintic). În spatele fiecărui luptător se află câte un scutier călare. (Muzeul Luvru).

75. RĂZBOINICI SPARTANI ÎNTORCÂNDU-SE DE LA LUPTĂ

Cupă laconiană (mijlocul veacului VI). Pictorul a decupat un fragment de friză pentru a decora fundul cupei sale. Războinicii nuzi aduc trupurile camarazilor lor morţi. Asprimea izbitoare a acestei defilări funebre ilustrează de minune idealul militar al Spartei. În predelă, fără nicio legătură cu scena principală, sunt reprezentaţi doi

cocoşi afrontaţi. (Muzeul din Berlin).

76. AHILE ŞI PENTESILEEA

Cupă attică cu figuri roşii (de prin 470 – 460). În momentul în care Ariile o răneşte mortal pe amazoană, se îndrăgosteşte de ea. El e reprezentat în nuditate eroică, iar Pentesileea este înveşmân-tată ca o tânără grecoaică (tunică scurtă, părui strâns cu o panglică). Războinicul din stânga însă are echipamentul unui hoplit din veacul V (vezi ii73), cu coif „attic" cu obrăzarele lăsate, iar amazoana moartă din dreapta poartă îmbrăcămintea colantă a orientalilor, ca în îi. 51. (Muzeul din München).

? 7 pOl\ABII DE RĂZBOI CU PÂNZELE SUS 153; – upă attică cu figuri negre a olarului Nicos-tenes (prin 530 – 520). Cele două nave, cu vâslele

78.

79.

80.

81.

82.

sto °— azatrase, ţin capul constant spre jar., < teza. Nu se văd decât pilotul de la ei observator la proră. Pintenele este în bot de animal. În spate, sub ornamentul pupă (aplustru), se află scara ce serveşte borârea pe uscat atunci din d nava aco (Muzeul Luvru). PENTECONTERA ATENIANĂ Cupă" attică a olarului Exekias (al trei – U-a al secolului VI). Nava, de acelaşi tip cu denta, merge cu vâsle şi cu ajutorul vântuhv spate. Pictorul n-a reprezentat decât 22 de \lsl-K* în loc de 25. (Roma, Muzeul de la Villa Giuli\\ TRIERA ATENIANA".

Acest basorelief, din păcate deteriorat, dă cele mai precise indicaţii privitoare la dispunerea vâslaşilor pe trieră. Se văd traniţii, ale căror rame se sprijină pe galeria ieşită în afară. Nu se văd decât vâslele zeugiţilor şi tăiam iţilor care trec prin deschizăturile practicate între elementele de structură ale navei. Deasupra traniţilor se află o

punte superioară susţinută de o şarpantă la vedere. (Muzeul Acropolei, Atena). 01NOHOE DE LA SALA. CONSILINA Frumos exemplar din seria acelor bogate vase de bronz pe care grecii le apreciau atât şi pe care le vindeau celorlalte popoare, etrusci ori chiar celţi (craterul de la Vix). Piesa de faţă a fost descoperită în sudul Italiei, în munţii Lucaniei. Ea datează din ultimul sfert al secolului VI. Toarta reprezintă un kuros încadrat la pici oare de berbeci şi de Ici la înălţimea umerilor. Vase de acest fel erau lucrate în diverse locuri ale lumii greceşti; cele corintice se bucurau de cea mai mare faimă. (Muzeul de la Petit Palais, colecţia Dutuit, săpăturile de la Sala Consilina, Paris). APOLO AL LUI MANTICLOS

Statuetă de bronz de la începutul Veacului VII, reprozentând un bărbat nud în picioare (Apolo?). În mâna stângă, întinsă înainte, ţinea neîndoielnic un arc. Pe pulpe este gravată o dedicaţie către Foibos-Apolo, în două versuri epice evocând un pasaj din Homer. Exemplu tipic de artă „de-dalică". (Muzeul din Boston).

ZEUS AMON".

Pe monedele de la Cirene, din epoca clasvca, 7, e us apărea cu coarne de berbec, prin asimilarea zeului grec cu divinitatea egipteană Amon, care avea capul de berbec şi un oracol la Siwan. În deşertul Libiei. Atare atribut animalier ra" mâne însă discret, fără ca chipul lui Zeus să e – prime mai puţin nobleţea zeilor bărboşi creaţi ce Fidias şi emulii acestuia. (Biblioteca naţionala. Cabinetul de medalii. Paris).

86.

87

(MONEDA DIN ARGOS, SECOLUL IV) * avers, profilul zeiţei liera, purtând un pofo. s, decorat cu palmete legate prin volute, şi cercei o-nconici. Chipul cu trăsăturile regulate poate <r replica miniaturală a statuii hryselefantine reată de Policlet pentru Heraionul din Argos, C 420: după descrierea lui Pausania însă, or

83

namentul capilar al acesteia era de un tip difeit (Biblioteca naţională, Cabinetul de medalii, Paris)

DIONYSOS (MONEDA DIN NAXOS) Oraşul sicilian Naxos (care

nu trebuie confundat cu insula cu acelaşi nume din Ciclade) a bătut în secolul V admirabile tetradrahme având pe avers profilul lui Dionysos, iar pe revers figura uimitoare a unui Silen şezând (vezi îi. 214). Acest Dionysos, cu părul lung, încununat cu iederă şi strâns pe ceafă într-un coc, este o capodoperă a stilului sever. (Biblioteca naţională, Cabinetul de medalii, Paris). 85 POSEIDON

Statuia pescuită în mare, în largul capului Arte-mision, aproape de Histieea, în Eubeea, este, împreună cu Auriga de la Delfi, reprezentanţii cea mai de seamă a marii statuarii de bronz a stilului sever (prin 460). Este un Poseidon nud, ţinând în mână tridentul ridicat, gata să lovească o ţintă arătată de mâna stângă întinsă. Faţa divinităţii, căreia ochii policromi (astăzi dispăruţi) îi adăugau un plus de viaţă, este impresionantă prin forţa şi maiestatea ei. (Muzeul Naţional din Atena).

VICTORIA LUI PAIONIOS DE LA OLIMPIA Unul dintre foarte rarele originale ce ne-au rămas, a cărui atribuire unui mare sculptor clasic este sigură. Menţionată de Pausania, ale cărui indicaţii au fost confirmate prin descoperirea inscripţiei cu semnătura artistului, această Victorie a fost consacrată pe un pilastru cu trei muchii ridicat în faţa templului lui Zeus, puţi u după 455. Faţa a dispărut, dar trupul, conturat de veşmântul strâns de vânt, este de o mare frumuseţe plastică. Efect îndrăzneţ al acestei siluete surprinsă în plin zbor. La picioare, vulturul lui Zeus. Este posibil ca acelaşi Paionios să fi sculptat cu zece ani mai înainte frontoanele templului vecin. (Muzeul din Olimpia). ATENA „MELANCOLICA".

Mic relief votiv de la mijlocul secolului V reprezentând-o pe zeiţă gânditoare în faţa unuia din pilaştrii ce marcau linia de plecare şi de sosire pe Pista stadionului. Atena apare astfel drept patvounu Jocurilor panatenaice celebrate în cinstea ei. (Muzeul Acropolei, Atena).

100

SCENA DE SACRIFICIU

Vas attic cu figuri roşii din al treilea veacului V. În vreme ce preotul depune fiert măruntaiele victimei ce vor fi arse în întrefimelr

un tânăr asistent face o libaţie dintr-un un?”

le în cu al cu vin. Altul frige pe focul altarului, înfipte °r frigări lungi, cărnurile ce vor fi consumate ocazia banchetului ritual care va urma. \] n treilea ministrant, încununat ca şi ceilalţi cu la tine în mână o ramură lungă. Un dafin aflat în să „tele altarului ne face să credem că sacrificiul <t celebrat în cinstea lui Apolo. (Muzeul Luvru) °

101. DIONYSOS ŞI DOUĂ MENADE

Vas attic cu figuri negre lucrat de olarul Ania şi-s (al treilea sfert al secolului VI). Deasupî –, personajelor se află scris: „Dionysos. Lucrat ele Amasis”. Zeul ţine în mână un mare cantaros Iese în întâmpinarea a doua Menade înlănţuite şi dansând, îmbrăcate în rochii multicolore (una poartă şi o piele de panteră) şi împodobite cu coliore şi cercei. Fiecare ţine câte un vrej de iederă, plantă dionisiacă, şi un animal (una un iepure, cealaltă un cerb reprezentat în miniatură). Ele vor sfâşia aceste animale şi le vor devora carnea crudă conform ritualului homofagiei. (Biblioteca naţională, Cabinetul de medalii, Paris).

102 – 103. DOUĂ „URSOAICE”.

Aceste statuete din secolul IV, descoperite de curând în sanctuarul Artemidei de la Brauron (vezi îi. 90 şi 122), reprezintă cu o fermecătoare naturaleţe pe micile ateniene participante la cultul Artemidei Brauronia, sub numele ritual de ursoaice. (Muzeul Naţional din Atena).

104. TEMPLUL HEREÎ DE LA OLIMPIA

Aflat în mijlocul pinilor care umbresc Altisul. este cel mai vechi templu din sanctuar (pe la 600). Vedere frontală a faţadei principale. Cele două coloane, încă în picioare, în apropierea colţului sud-estâc, au căpiţele arhaice în forma de „turte”. Pe fusul uneia din ele se află prevăzut un lăcaş menit a primi un mic panou votiv de lemn, pictat. Se vede baza zidurilor laterale ale edificiului, cu zidul transversal, străbătut de o uşă largă, ce separa porticul de la intrare de sala cea mare. În fund, un zid fără uşă, despărţea ceZZA de opistodom. În depărtare, se văd coloanele palestrei elenistice.

105. RUINELE TEMPLULUI LUI ZEUS DE LA OLIMPIA

Construit între 468 şi 456 din calcar local, templul este foarte

ruinat. Vedem aici o parte d ni colonada exterioară de pe latura lungă, suciica-La dreapta, baza zidului; la stânga, tuinbun coloane în locurile lor de pe stilobat.

TEMPLUL LUI APOLO DE LA DELFI l-QU excepţia faţadei, unde au putut fi ridicate câteva coloane, n-a mai rămas decât o parte a postamentului edificiului. Este vorba de templul reconstruit în secolul IV, după catastrofa din 573. Lucrarea era realizată în calcar de Parnas. fju mai poate fi reconstituită în detaliu dispunirea interioară a templului în care aveau loc Consultările oraculare. În ultimul plan, faleza stâncoasă a uneia dintre Fedriade, la picioarele căreia trece drumul către Livadia. 107. TOLOSUL DE LA DELEI

Construită în marmură, în prima jumătate a secolului IV, această rotondă se ridica în sanctuarul Atenei Pronaia, la o oarecare depărtare de sanctuarul lui Apolo, pe drumul spre Livadia. Capodoperă a arhitectului Teodoros, avea o colonadă exterioară dorică (parţial restaurată) de douăzeci de coloane, care împrejmuia o sală circulară. În interior, linsă perete, se ridica, pe un soclu continuu ce formează o banchetă (vizibil în dreapta fotografiei), colonada cu căpiţele corintice. N; u se cunoaşte destinaţia culturală a acestui edificiu.

108. TEZAURUL ATENIENILOR DE LA DELFI Construit pe la 500, în marmură, este tipul însuşi al micilor tezaure dorice, cu un portic cu două coloane între ante, urmat de o mică sală

: fără ferestre. Pe metope, decoraţie sculptată (ama
zonpmahie, muncile lui Herakles şi Tezeu). Clă
direa a fost reconstruită în întregime cu ele
mentele antice reaşezate în locurile lor iniţiale.

109. COLOANA CELOR TREI ŞERPI ÎMPLETIŢI DE LA DELFI, COMEMORÂND VICTORIA DE

LA PLATEEA

I? după victoria din 479, cetăţile aliate au consacrat la Del şi o ofrandă comună: un trepied de aur aşezat pe o coloană de bronz al cărei fus era format din trei şerpi împletiţi. Această coloană a fost ulterior transportată la Constantinopol, unde se află acum pe locul vechiului hipodrom bizantin. Partea superioară a dispărut, dar pe cele

unsprezece spirale inferioare mai pot fi citite numele celor treizeci de cetăţi care au luptat împreună împotriva trupelor lui Mardonios. (Constantinopol, Atmeidan). HO. OMFALOSUL DE LA DELFI

Exista un sanctuar (neîndoielnic alături de statuia lui Apolo, vezi îi. 89) o piatră sacră de for – a conică, acoperită cu o reţea din fire de lână. Era numită buric (omfălos) căci marca centrul Urnii. Existau şi copii, ca cea de faţă, descope-S9; II la în partea de est a templului. (Muzeul din

111. INTRAREA ÎN SANCTUARUL DE LA ELEIJS – Esplanada cu dale din primul plan, precum Marile Propilee, ale căror ruine se văd pe potmentul lor format din şase trepte, dateaxă <v epoca romană, în stânga Propileelor se afla nu-i Calihoros, lângă care se spune că s-ar fi Od f nit Demetra, atunci când îşi căuta prin lume ft-Kore) răpită de Hades. Drumul care urcă T ultimul plan, pe stânga, duce la Telesterion, s-a tuat în spatele pintenului stâncos pe care se an – acum o capelă a Fecioarei. d

112. CIMITIRUL KERAMEIKOS

Iii această zonă situată imediat în afara inci" tei, aproape de poarta Dipylon, săpăturile au degajat un mare număr de morminte dintre care unele erau prevăzute cu stele funerare de mari dimensiuni, adăpostite câteodată de un mic edificiu cu streaşină (ca cel din ultimul plan, dreapta) iar altele erau marcate doar de un simplu cin cilindric. Chiparoşii plantaţi în zilele noastre ascund casele moderne din acest popular cartier al Atenei.

113 – 114. HARON ŞI HERMES PSIHOPOMPUL Pe un lekytos funerar attic cu fond alb, din secolul V, pictorul l-a reprezentat pe Hermes, călăuza sufletelor. Poartă o pălărie mare (petasos) şi o hlamidă, aidoma călătorilor, iar în mâna dreaptă ţine caduceul. Lângă el, barcagiul infernului, Haron, îşi împinge barca cu prăjina. Poartă tunica muncitorului, cu un umăr gol, şi o căciulă de blană. Artistul i-a făcut un profil caricatural, cu totul diferit de frumuseţea clasică a zeului. (Muzeul Naţional din Atena).

115. OFRANDĂ FUNERARA

Lekytos attic cu fond alb, din secolul V. De obicei, aceste vase

sunt împodobite cu scene funerare, căci erau destinate a fi depuse ne morminte. Tânăra femeie reprezentată aici ţine tocmai unul din aceste lekytoi, gata să-l depună pe mormântul ce se vede în dreapta şi deasupra căruia se află o stelă cu palmetă înaltă, în n „una stingă ţine un coş mare cu ofrande. (Muzeul Naţional din Atena).

116. JELUIREA MORTULUI

În jurul patului funerar pe care se află întins defunctul, cu capul încununat cu o coroană, două femei bocesc, ridicându-şi braţele în semn de durere. Vas attic cu figuri roşii, din secolul Iv-Colecţia von Schoen, Lugano).

117. STELA FUNERARA A LUI TEANO

Exemplu tipic de relief funerar attic (ultimii an ai secolului V). Tânăra moartă, al cărei nume est consemnat de inscripţie, este aşezată pe un scaufără spătar, odihnindu-şi picioarele pe un taD

161

t Soţul ei Cresileos, sprijinit de un baston lung; sub subţioara stânga, priveşte intens către ce i-a fost răpită. Scena mărturiseşte fără crandilocvenţă că legăturile afective ce i-au unit e cei în viaţă nu sunt sfărâmate de moarte. A? e remarca decoraţia arhitecturală, cu frontonul acrotere şi cei doi pilaştri deantă, care fac din stelă echivalentul unui templu miniatural. (Muzeul Naţional din Atena).

TEMPLUL LUI HEFAISTOS ŞI LATURA VESTICA A AGOREI DIN ATENA Această machetă înfăţişează aspectul restaurat îl zonei, astfel cum a fost văzută de Paxvsania în secolul II e.n. (configuraţia ei în secolul IV era uşor diferită: a se vedea fig. 23. Recunoaştem, de la sud la nord: în primul plan, în spatele unui zid străpuns de propilee, rotonda sau tolosul prytanilor. Ceva mai departe, templul Mamei zeilor şi anexele sale, precedat la faţadă de un portic lung. Mai la stânga, clădirea mai ridicată este Buleuterionul, destinat şedinţelor sfatului. Mai la nord, uşor retrasă, faţada micului templu al lui Apolo. În fine, Porticul Regal sau porticul lui Zeus, cu aripile laterale ieşind în faţă. Necunoscută rămâne destinaţia marii clădiri elenistice care se înalţă pe pantă, în partea stângă a Porticului Regal. Mai sus, templul lui Hefaistos ocupă înaltul colinei Kolonos Ago-raios, dominând întreaga

agora: este templul care se află şi astăzi în picioare, numit prin tradiţie Teseion. (Muzeul Agorei, Atena). 119. ACROPOLA ATENEI

Machetă realizată de arheologul american G. Ph. Stevens. Ea înfăţişează monumentele platoului sacru în secolul I e.n. În dreapta rampei ce urcă spre Propilee se află bastionul şi templul Atenei Nike. Corpul central al Propileelor este flancat la stânga de Pinacotecă, iar la dreapta de porticul prin care se ajunge pe bastion. Mai în spate se află incinta Artemidei Brauronia, cu un portic cu aripi laterale, iar apoi Halcoteca cu un portic la faţadă, plasată într-o incintă prevăzută cu mici propilee. La stânga, în faţa unui zid, colosala Atena de bronz a lui Fidias, numită şi Promahos. Şi mai la stânga, în spatele unei clădiri de serviciu, Erehteionul cu înaltul său portic nordic, cu faţada vestică dând spre sanctuarul Pandrosei, şi, în spatele măslinului sacru, tribuna cariatidelor, în partea de sus a platoului se observă incinta lui Zeus Polieus, carecuprinde doar un altar. Între această incintă şi Partenon, mica rotondă a Romei şi a Lui. Augustus. Masa armonioasă a Parteonului domină ansamblul. (Muzeul Agorei, Atena).

120. ATENA ŞI ACROPOLE VĂZUTE DE pe r LINA MUZELOR J: O.

De la stânga la dreapta se văd: clădirile. p, leelor (cu porticul de la intrarea Pinacotecii) O" cadrând templul Atenei Nike de pe bastion; lru teionul (din care se observă latura vestica Lî nocului dinspre nord şi tribuna cariatidelor) şi p ţenonul (faţada vestică şi latura sudică). y „j1", ridicat de Cimon, spre a susţine terasamentef1 – de pe latura sudică a platoului, este astăzi! mare parte acoperit de refaceri medievale şi ni;... derne. În faţa şi la picioarele pantei Propilec, il" vedem faţada înaltă de epocă romană a Odoc Tnului lui Herodes Atticus (secolul II e.n.), pre! – lungită spre dreapta de ruinele lungului portic al lui Eumene II (secolul II î.e.n.). La orizont silueta triunghiular aplatizată a muntelui Peni felie se detaşează ca un fronton pe cer, în spatelo Partenonului. Mai aproape, şi la dreapta, colina înaltă şi ascuţită a Licabetului.

121, TEATRUL DE LA EPIDAUR (Vedere aeriană) Vasta scoică cu bănci se sprijină de colină. l\\ spatele amenajării provizorii a scenei pentru o reprezentaţie, se observă orchestra. Multhru-a, totuşi

numeroasă, a spectatorilor moderni n\î ocupă decât o mică parte a băncilor care puteau găzdui în cele cincizeci şi şase de rânduri suprapuse ale lor circa 14.000 persoane.

122. PORTICUL SANCTUARULUI DE LA BRAURON Vedere interioară din colţul nord-vestic al colonadei dorice (restaurată) a porticului cu aripi (secolul V) ce delimita o curte dreptunghiulară deschisă către sud. Fundalul porticului era format pe două laturi din camere ce dădeau sub colonadă. În primul plan se văd uşa şi pragul uneia din aceste camere. Edificiul era în calcar local, cu excepţia capitelurilor, care erau de marmură. 123. DIOLCOS PE ISTMUL CORINTIC

Săpăturile recente au degajat pe mai multe sute de metri drumul (Diolcos) ce permitea transportarea navelor dintr-o mare într-alta, de-a curmezişul istmului. Un dalaj de calcar forma o şosea largă de circa 4 m. pe care erau săpate două şanţuri paralele, la o depărtare de 1, 5 m. (circa 5 picioare). În aceste şanţuri rulau sau alunc cau vagonete ori şasiuri pe care erau trase ci-râbiile. Se pare că lucrarea datează din secolul v * 124. AGORA DIN CORINT (Vedere aeriană).

Fotografia este luată de la nord spre sud. y stingă, drumul ce duce spre portul Lehaion t1 nord, pe golful corintic). La dreapta acestui dru o movilă, care domină agora, poartă templul l'Apolo, construit prin f) 40 î.e.n., din care diw câteva coloane au mai rămas în picioare (faţada. vestică şi colţul sud-vestic). Agora formează un mare dreptunghi mărginit de portice şi monumente de epocă romană: aici a predicat sfântul paull n stânga locului unde drumul spre Lehaion pătrunde în agora, se află fântâna Pirene, cu instalaţii săpate în stâncă. 125 LATOMIILE DIN SIRACUZA

Muncitorul care lucrează în această parte a carierelor antice ne face să apreciem scara acestor exploatări grandioase, în aceste grote artificiale au fost închişi în 413 prizonierii atenieni.

126. SĂRITOR

Exteriorul unei cupe attice cu figuri roşii (finele secolului VI). În faţa antrenorului lor, care ţine în mână o vergea simbolizând funcţia

sa, doi atleţi se antrenează la sărituri. Ei folosesc haltere ca să aibă un avânt mai mare. (Muzeul din Boston).

127. ARUNCĂTOR CU DISCUL

Fund de cupă attică cu figuri roşii (linele secolului VI). Un efeb nud (a se observa părul său lung, strâns la spate într-un fel de coc) se pregăteşte să arunce discul. Mişcarea, care a fost reconstituită în detaliu, era mult diferită de metoda modernă de aruncare. În spatele atletului, o greblă pentru netezirea sau afânarea nisipului, în câmp, două haltere pentru săritură. (Muzeul din Boston).

128 – 129. BAZA UNEI STATUI DECORATĂ CU SCENE DE PALESTRA

Acest basorelief împodobea laturile bazei unei statui (finele secolului VI), el fiind refolosit după 480 ca material de construcţie în incinta lui Te-mistocle. Lespezile reprezintă jocuri de palestră: jucători cu mingea (îi. 128), într-o mare varietate de poziţii, şi efebi distrându-se să asmuţă unul împotriva altuia un câine şi o pisică, ţinuţi în lesă (îi. 129). A se remarca înrudirea cu pictura vaselor contemporane. Aceste basoreliefuri cu profihiri foarte nete erau întărite cu culoare din care s-au mai păstrat unele urme. (Muzeul Naţional din Atena).

130. FEMEI CÂNTÂND DIN LIRA

Pe o pixidă (cutie cu capac) de lut ars, decorată în aceeaşi tehnică policromă ca şi lekytoi cu fondul alb, pictorul ceramist attic a reprezentat două cântăreţe (mijlocul secolului V). Una, şezând pe un scaun pliant, ţine o liră cu şapte coarde având drept cutie de rezonanţă o carapace de ţestoasă (îi. 132). În mâna stângă ţine plectrul, bastonaş pentru ciupitul coardelor. Femeia din stânga, în picioare, cântă din citară.

Instrument cu şapte corzi, ca şi lira, dar H construcţie mai complexă, cu cutie de rezon? din lemn, care amplifica şi mai mult sun în (Muzeul din Boston). tele

131. ÎNAINTE DE CONCERT

Crater attic cu figuri roşii, semnat de Eufron1 (finele secolului VI). În mijlocul unui cerc tineri cure şed pe scaune, un cântăreţ din fin-rtil dublu urcă pe estradă spre a da un co cert. În mână îşi ţine instrumentul, autos ar" cărui două ţevi sunt lipite una de alta. Ele nu sunt legate decât la gură, iar cântăreţul le ţin în direcţii diferite atunci când cântă; vezi îi. m (Muzeul Luvru). 132 – 133. EDUCAŢIA ATENIANA

Această cupă celebră a pictorului Duris (începutul secolului V) este decorată la exterior cu scene reprezentând lecţii date de profesorul de muzică şi de gramatic (învăţător). Lecţii de liră şi de recitare în îi. 132 (se va observa că textul lizibil pe ruloul de papirus este scris, pentru comoditatea spectatorului, într-un fel ce nu corespundea realităţii), lecţie de dublu flaut şi corectarea unui exerciţiu de scriere (profesorul, cu stilul în mână, recitează exerciţiul spre a sublinia greşelile), în îi. 134. De fiecare dată, la dreapta, un bărbat cu barbă asistă la lecţii: este, fără îndoială, tatăl unuia din elevi. Pe perete, instrumente de muzică, un paner, cupe de băut, tăbliţe de scris. (Muzeul din Berlin).

134. ARATUL

În ciuda sărăciei mijloacelor, acest grup în teracotă (Beoţia, secolul VII) este plin de viaţă. O pereche de boi trage un plug de lemn de tipul cel mai primitiv, asemănător celui descris de Hesiod (Munci şi zile, v. 427 şi urm.). Ţăranul îi mână şi, aplecat de efort, apasă pe singurul corn al plugului spre a înfunda tăişul de lemn. (Muzeul Luvru).

135. SILFION

Această plantă sălbatică, pe care botaniştii moderni n-au putut încă să o identifice cu precizie, creştea în Cirenaica, în stepa de la marginea deşertului. Adunată de indigeni, care o aduceau ca tribut regilor Batiazi (vezi cupa lui Arcesilau, îi. 31), din ea se scotea un suc folosit în medicină sau drept condiment. Cireneenii au făcut din ea, pe toată durata epocii clasice, emblema monetară a oraşului lor. Numele poporului cirenean se c1 teste, aproape în întregime, pe monede, de la

stânga la dreapta şi de jos în sus, de ambele părţi ale plantei. (Biblioteca naţională, Cabine; tul de medalii, Paris).

„«SPIC DE GRI U

Emblemă a oraşului Mctapont ţal cărui nume Orescurtat se citeşte în câmpul sting) din sudul Italiei, spicul figurează pe reversul monedelor sale. Elsimbolizează fertilitatea solului italic, care stârnea admiraţia ţăranului grec. (Biblio-tpe-i naţională. Cabinetul de medalii, Paris)? vâATOARE DE MISTREŢ

Cupă attică cu figuri roşii (prima jumătate a secolului V). Vânătorul, purtând tunică şi hlamidă, se apără cu spada contra atacului unui mistreţ. În mâna stângă ţine un par. (Muzeul Luvru).

138. ARATUL ŞI SEMĂNATUL

cupă attică cu figuri negre (seria numită a micilor maeştri, al treilea sfert al secolului VI), Ţăranul nud, cu strămurarea în mână, îndeamnă atelajul format din doi tauri enormi (vezi îi. 134). În spatele lui, un alt ţăran parcurge invers brazda, lăsând să cadă seminţele pe care le scoate dintr-o traistă. Desen viguros şi evocator, puţin caricatural. (British Museum).

139. SCUTURATUL MĂSLINELOR

Amforă attică cu figuri negre (al treilea sfert al secolului VI). Trei ţărani cu prăjini lungi lovesc ramurile pentru a face măslinele să cadă: unul dintre ei s-a urcat în pom ca să ajungă la ramurile de pe vârf. Al patrulea adună fructele căzute pe pământ şi le pune într-un coş. (British Museum).

140 – 141. ANIMALE DE LUT ARS

Aceste statuete de la Tanagra (a doua jumătate a secolului VI) mărturisesc, ca şi cea dintâi. 134, preferinţa ţăranilor beoţieni pentru scenele rustice. Doi moloşi enormi ţin în gură un berbec (dimensiunile sensibil reduse). Pe spatele unui câine la pândă s-a cocoţat, fără frică, o pasăre. Toate aceste teracote erau pictate. (Muzeul Luvru).

142 – 144. BUCĂTĂRESE ŞI BRUTÂRIŢE

Teracote beoţiene de la finele secolului VI. O bucătăreasă şezând pe un scăunel se apleacă asupra unui platou mare sau lighean dreptunghiular; lângă ea, pe pământ, două străchiniţii. 142). Alta

amestecă cu o lingură lungă conţinutul unei oale de mari dimensiuni; pe pământ, un vas rotund şi un câine de casă (îi. 143). Patru brutărițe frământă coca în acelaşi ritm pe care li-l imprimă o cântăreaţă din fluier, îi. 144. (Muzeul Luvru).

145. SCENĂ DOMESTICA

Basorelief în teracotă lucrată cu tiparul (mijlocul secolului V). O femeie tânără, în peplos, fără 165 cingătoare, aşază un ve. şmint împăturit cu grijă într-un cufăr. Marginile acestuia sunt împodo

pe bâte cu meandru, iar panourile eu scene logice (la stânga poate fi identificat un gigantomahiei: o zeiţă zdrobeşte un armat). În spatele femeii, un jilţ cu perne perete, un cantaros, un lekytos, o oglindă şi coş de lucru răsturnat. Atmosferă calină de „neceu. (Muzeul din Tarent). gl

140 – 147. OCUPAŢII ALE FEMEILOR

Lekytos attic cu figuri negre (al treilea's f ori al secolului VI). Două femei ţes o bucată de stofă în faţa unui mare război vertical. Una trece su' veica printre firele urzelii, cealaltă aşază bâtă" turn cu un fel de pieptene (îi. 146). Mai la stânga o femeie îşi umple furca cu lina dintr-un paner în vreme ce vecina ei toarce. Alte două femei strâng şi clădesc bucăţile ele stofă. (Metropolitan Museum, New York).

148 – 149. SCENE CASNICE

Teracote beoţicne de la finele secolului VI. Un bărbat este tuns cu briciul de către un frizer foarte atent la ceea ce face (îi. 148). Un bunic cu fruntea ridată, părul şi barba albe, întinde un ciorchine nepoatei sale (îi. 149). Câtem urme de policromie. (Muzeul din Boston).

150 – 151. SCENE DE BUCĂTĂRIE

Teracote beoţiene de la începutul secolului V. Modelatorul îşi răscumpără neîndemânarea prin simţul înnăscut al observaţiei şi viului. Urme de vopsea albă ori de strat pe care se aşternea policromia. (Muzeul din Boston).

152. LA CIZMAR

Amforă attică cu figuri colului VI. În vreme ce (în picioare, la dreapta) urcat pe masa de lucru Meşterul cizmar, în mână custura, în munceşte în dreapta. Pe pereţi, bucăţi de piele, un paner, botine. Tânăra femeie şi-a ales pielea pe care o întinde cizmarului. Pe podea, un vas şi o pereche de sanda; le. (Muzeul din Boston).

153. LA FIERAR

Reversul amforei precedente, în prezenţa a doi flecari care le comentează treaba, doi lucrători fierari îşi văd de muncă. Unul fasonează cu barosul pe nicovală o bucată de fier ţinută de celălalt cu nişte cleşti lungi. Pe perete, o oino-hoe, xinelte, o mărita. Alte unelte se aflu pe podea. (Muzeul din Boston).

154. CÂNTĂRIREA

Amforă attică cu figuri negre din al treilea sfert al secolului VI. Pe o mare balanţă, asemănătoare celei pe care o vedem pe cupa 1": Ar

negre de la finele se-soţul ei asistă la scenă o ateniană elegantă s-a ca să i se ia măsurile. stingă, o serveşte, ţinând vreme, ce lucrătorul său lui Arj, lU (U. 31), un bărbat completează greutaf° unei baniţe de bunuri alimentare, probabil, lunţe sau legume uscate, pentru ca aceasta a ajungă egală cu taraua aşezată pe celălalt taler >oi ajutori înlesnesc operaţiunea, ţinând cu mina talgerele balanţei, în câmp se citeşte aclamaţia: „Clitarh e frumos!" şi semnătura olarului: „Taleides l-a făcut". (Metropolitan Mu-cprim New York).

— ÎN ATELIERUL SCULPTORULUI

Crater cu figuri roşii, provenind dintr-un atelier din sudul Italiei (prima jumătate a secolului IV). Artistul, purtând o pânză în jurul şoldurilor şi o bonetă conică de fetru, tipică muncitorilor, tocmai a terminat sculptarea unei statui de marmură a lui Herakles. Execută ultimele operaţii, colorând-o spre a obţine un efect realist. Herakles în persoană asistă la operaţie. Victoria care domină scena simbolizează reuşita artistului. (Metropolitan Museum, New York). 156 ÎN ATELIERUL OLARULUI

Crater attic cu figuri roşii de la începutul secolului IV. Trei lucrători se află la lucru. Unul pictează un crater, al doilea duce un vas de acelaşi fel, iar al treilea pleacă cu un pahar mare. Pe perete, cupe,

cană şi o teacă cilindrică conţinând un fluier dublu. (Muzeul din Oxford).

157. OGLINDA CU PICIOR

Discul de bronz lustruit servea drept oglindă. La finele epocii arhaice oglinzile au început a fi montate pe un picior în formă de kore. Exemplarul de faţă datează din al doilea sfert al secolului V. tânăra femeie cu peplos este flancată de doi Amoraşi înaripaţi. (Muzeul ci o la Petit Palais, colecţia Dutuit, săpăturile de la Sala Consilina, Paris).

158. HOMER

De-a lungul antichităţii au existat mai multe tipuri de „portrete" ale lui Homer, toate absolut imaginare. Cel de faţă, cunoscut prin mai multe copii romane, răspunde ideii despre poet în epoca elenistică şi romană: un bătrân orb şi inspirat. (Muzevil din Napoli).

159. CÂNTĂREŢ DIN CITARĂ

Amforă attică cu figuri roşii de pe la 430 î.e.n. Cântăreţul loveşte coardele cu plectrul, care-i legat de instrument printr-o sfoară lungă. În acelaşi timp, cu mâna stângă, opreşte vibraţia corzilor în momentul dorit. Citară era probabil atârnată cu o curea de umărul stâng (pentru deosebirea. dintre liră şi citară, a se vedea îi. 130). Citaristul cântă în acelaşi timp şi din gură, dându-şi

capul pe spate sub impulsul inspir-Hiei zeul din Boston)".

160, CÂNTARET DIN DUBLU FLAUT

Amforă attică cu figuri roşii, lucrată de torul Cleofrades pe la 500 î.e.n. Dublul sau auto's este ţinutlipit de buze. printr-o prevăzută cu două bride. Cântăreţul poartă deasupra lungii lui tunice un veşmânt scurt P fără mâneci, de un tip cu totul ieşit din Mişcarea faldurilor arată că în timp ce îşi răsuceşte puternic trupul. (British Museim

161 ALCEU ŞI SAFO!

Vas attic cu figuri roşii, datând de prin 48Q470 î.e.n. Pe acest vas de un tip foarte special (existenţa unui orificiu la bază permite golirea fără a-l deplasa), un pictor ceramist, de mare talent, a reprezentat pe cei doi mari lirici de la Lesbos, morţi de aproape un secol. Atare

„portrete" fanteziste vădesc felul în care cei de pe atunci şi-i închipuiau pe aceşti poeţi, ale căror cântece erau acompaniate de liră. (Muzeul din München).

162. ANACREON

Copie romană a unei statui din secolul V. Originalul, care era neîndoielnic de bronz, este atribuit pe bună dreptate lui Fidias. Este un portret imaginar, executat la o jumătate de veac; după moartea lui Anacreon. Trunchiul de copac constituie o adăugire a copistului. Poetul era reprezentat cântând la liră (instrumentul a dispărut, împreună cu mâinile care-l ţineau): el era uşor ameţit de beţia inspiraţiei (Gliptoteca Ny Carlsberg, Copenhaga).

163. SOFOCLE

Copie romană a unei statui din secolul IV. Cu toate că este vorba de un portret postum, trăsăturile individuale nu pot fi puse în discuţie. Sculptorul ce a executat originalul, prin 340 – S. W î.e.n., trebuie că s-a inspirat din portretele. autentice ale poetului. (Muzeul Lateran, Roma).

164. ESCHIL

Bust de epocă romană după un portret original executat în ultimii ani ai vieţii poetului, cu puţin înainte de moartea sa, în 456. Identificarea a fost recent făcută, cu argumente temeinice. Multe pietre gravate din epoca romană derivă din acest portret; a se vedea îi. 178. (Muzeul Capitoliului, Roma). 165: EURIPIDE

Bust de epocă romană după o statuie din secolul IV, ea însăşi inspirată de un portret autentic. Acest tip este reprezentat, de mai mult de douăzeci şi cinci de copii păstrate, ceea ce-i dovej deşte popularitatea, egală cu cea a moptului, după

1*8

rtea acestuia. În comparaţie cu severitatea lirl? tretului lui Eschil şi cu nobleţea senină a p°"; – a lui Sofocle, chipul lui Euripide exprimă bunătatea şi melancolia. (Gliptoteca Ny Caris-herg Copenhaga)., 167 HERODOT ŞI TUCIDIDE

lt>fr-Tn admiraţia lor pentru literatura greacă, romanii cultivaţi au pus deseori să fie sculptate, centru grădinile şi bibliotecile lor, portretele autorilor clasici, grupând pe acelaşi pilastru capetele

adosate a doi scriitori. Este şi cazul her-nlei duble a istoricilor Herodot (îi. 166) şi Tu – o; dide (îi. 167), identificaţi după o inscripţie. Pupă caracterele lor stilistice, cele două portrete par a fi inspirate de originale executate la finele secolului V sau la începutul celui următor Trăsăturile sunt destul de individualizate ca să 'ne dea dreptul să le socotim drept portrete fidele. (Muzeul din Xapoli).

168. HIPOCRATE... Bust de epocă romană, după un portret original de la finele veacului V ori de la începutul celui următor. O celebră maximă hipocratică se află gravată pe soclul ce susţine bustul, identificând astfel personajul. (Muzeul din Ostia).

169. SOCRATE

Bust de epocă romană. Se cunosc trei tipuri principale ale portretului lui Socrate, toate trei conforme, exceptând unele variante de detaliu, tipului tradiţional descris de Platon, după care filosoful avea urâţenia pitorească a unui Silen. Tipul căruia aparţine acest document este cel mai vechi, datând de la începutul secolului IV, puţin după moartea lui Socrate. (Muzeul Vatican).

170. PLATON

Hermă din secolul II e.n. Se cunosc aproape douăzeci de replici ale acestui portret, derivând probabil din statuia executată de sculptorul şi-l anion în timpul vieţii lui Platon, prin 365. (Gliptoteca Ny Caiisberg, Copenhaga).

171. VASUL LUI PRONOMOS

Acest vestit crater cu volute îşi datorează numele cântăreţului din dublu flaut pe care-l vedem în mijlocul registrului inferior (o inscripţie de deasupra capului indică numele acestuia). În jurul său, uncântare ţ din liră şi mai mulţi coreuţi costumaţi ca satiri (unul îşi ţine masca în mină). În registrul superior, Dionysos şi Ariadna stau întinşi pe un pat, chiar deasupra lui Pronomos. Mai la dreapta, o femeie şezând la picioarele patului, ţine o mască. Eros îi întinde o ghir-9 landă. Şi mai la dreapta, doi actori, cu măştile în mână, îi reprezintă pe Herakles şi Silen. Evocare vie a personajelor care participă}; i Q prezentare dramatică la Atena, la finelpcului V şi începutul celui următor. (Mu/eul Napoli). 172 – 174. CORURI COMICE

Cupă attică cu figuri negre (începutul
v), decorată cu două grupuri de coreuţi, cui u
173
17
176.
177
178.

„Uâl călărind struţi, altul delfini, în faţa fiecărui gni câte un cântăreţ din flaut. Exemple tipice de „tezie a costumaţiei, menită să atragă tea publicului încă de la începuturile comedie attice (Muzeul din Boston). I

CAVALERII

Amforă attică cu figuri negre (al treilea sjert al secolului VI). Un cor de cavaleri călare pe oameni deghizaţi în cai înaintează în sunete!" dublului flaut, în vremea lui Tespis, mai bjne> de un veac înaintea Cavalerilor lui Aristoaan avem deja de a face cu aceeaşi mascaradă. (Mu, zeul din Berlin).

DEMOSTENE

Copie romană a unui celebru portret postum datorat sculptorului Polieuct şi ridicat în agora Atenei în 280 î.e.n. Oratorul este reprezentat în veşmântul pe care-l purta de obicei când îşi ţinea discursurile. Cu mâinile împreunate, meditează înainte de a vorbi. (Gliptoteca Ny Carlsberg, Copenhaga).

ESCHINE

Copie romană a unui portret al oratorului executat în a doua jumătate a secolului IV. A se compara cu statuia postumă a lui Sofocle (îi 163) care datează din aceeaşi vreme. Originalele acestor statui, ca şi cea a lui Demostene, erau de bronz. (Muzeul din Napoli).

ESCHIL

Pe un intaliu de cornalină de epocă târzie gravorul a reprodus profilul portretului cunoscut prin bustul de la Muzeul Capitoliului (vezi ii-164), care a fost pe bună dreptate identificat cu Eschil. (Colecţie particulară).

TEMPLUL DE LA BASAI

Izolat în munţii Arcadiei, templul lui Apolo Epicurios a fost ridicat în a doua jumătate a secolului V, după planurile lui Ictinos, arhitectul Partenonului. împrejmuit de o colonadă dorică. era împodobit în interior cu o colonadă ionică formată din semicoloane lipite de pereţi prin intermediul unui fel de pilaştri, totul constituind o serie de ni se După cinci perechi de coloane laterale se afla un zid transversal decorat cu două semicoloane de acelaşi tip şi o coloană mediană detaşată, toate trei având capiteluri corintice, cele mai vechi cunoscute. Deasupra a

170

171

stei colonade interioare se desfăşura o friză onică sculptată (amazonomahie şi centauromahie – um la British Museum). Templul era construit >din Calcar local, cu excepţia capitelurilor interioare şi a frizei care erau de marmură. J-180. TEMPLUL AFAIEI DE LA EGINA 1 Construit în primii ani ai secolului V, este un perfect exemplu de arhitectură dorică. Materialul folosit este o excelentă piatră de talie. Un strat de tuc îi dădea strălucire. De curând au fost reaşezate la locurile lor o parte a antablamentului de deasupra colonadei exterioare şi câteva coloane ale ordinului interior cu două niveluri (vezi îi. 180), pe care se sprijineau plafonul şi şarpanta. Cele două frontoane erau decorate cu statui de marmură (vezi îi. 231) reprezentând luptele din faţa Troici, cu Atena în centrul fiecărui fronton. Statuile descoperite sunt la Mun

181 – 182. TEMPLUL ZIS AL LUI NEPTUN DE LA PAESTUM

Unul dintre cele mai bine păstrate temple greceşti. Construit din calcar local, el îşi păstrează încă întreaga-i colonadă exterioară, cu cele două frontoane (vezi îi. 222), şi o parte a colonadei interioare, cu două niveluriţii. 181). În partea opusă faţadei principale, dinspre est, se mai află încă baza altaruluiţii. 182). Templul era, probabil, dedicat Herei.

183. PARTENONUL VĂZUT DINSPRE PROPILEE Edificiul se desprinde de pe fundalul luminos al dimineţii, deasupra solului stâncos al Acropolei. În antichitate, clădirile Halcotecii acopereau în parte faţada apuseană a templului ce nu putea fi văzută în întregime

decât de la aproape jumătatea distanţei.

184. INTERIORUL TEMPLULUI DE LA SEGESTA De la finele veacului V acest templu a rămas neterminat: singură colonada exterioară a fost pusă în operă. Coloanele nu au fost canelate, căci această operaţie se făcea abia în ultimă instanţă.

185. PORTICUL INTERIOR AL PROPILEELOR VĂZUT DINSPRE SUD

Această vedere laterală arată, pe faţa sudică a ziduluiantei, urmele nefinisării: penele de apucare (ce serviseră manipulării blocurilor de marmură) sunt încă vizibile, ultima operaţie de făţuire nefiind niciodată efectuată.

186. PARTENONUL: COLŢUL VESTIC AL LATURII LUNGI DE NORD

A se remarca rigoarea perfectă a câmpurilor, datorată faptului că erau tăiate pe coloana în cu un gest larg de întâmpinare. În spatele lui, o femeie ţine o cunună ori un colier. Pe plintă se află gravată interdicţia cultuală de a sacrifica Graţiilor capre sau porci. (Muzeul Lu-vru).

05 PROFILUL LUI ZEUS DE LA OLIMPIA Această monedă de bronz, bătută la Elis, sub domnia împăratului Hadrian, dă cea mai fidelă reproducere a copodoperei lui Fidias. În ciuda uzurii, recunoaştem maiestatea severă care i-a impresionat atât de mult pe cei vechi. (Cabinetul de medalii din Berlin).

196. ZEUS

Reconstituit din mai multe fragmente, acest cap, mai mare decât dimensiunile naturale, aparţinea unei statui aşezată în templul lui Zeus Olimpianul de la Cirene. El datează din vremea lui Hadrian. Sculptorul s-a inspirat substanţial din Zeus al lui Fidias, fără a fi voit să-l copieze în chip fidel. Marmura a păstrat o parte din policromia originală (Muzeul din Cirene).

197. CAPUL AURIGĂI DE LA DELFI

Statuia făcea parte dintr-un grup reprezentând carul lui Polyzalos, tiranul Gelei, fratele lui gelon şi al lui Hieron al Siracuzei, după ce acesta câştigase victoria la Jocurile pitice din 478 sau 474.

Capul aminteşte mult de operele sculptorului attic Critios. A se remarca ochii realizaţi din pastă de sticlă albă pentru cornee şi din pietre colorate pentru iris şi pupilă. Buzele sunt acoperite cu o foaie de aramă roşie. (Muzeul de la Delfi).

198. O KORE ATTICA

Sculptată prin 500 – 490, ea are graţia arhaismului târziu şi faţa abia surâzând, ceea ce anunţă stilul sever. Importante urme de policromie. Un vârf de metal era fixat pe creştetul capului spre a îndepărta păsurile ce ar fi vrut să se aşeze pe această ofrandă în aer liber. (Muzeul Acropolei, nr. 674, Atena).

199. CAP FEMININ APARŢINÂND STILULUI SEVER

Una din capodoperele ce împodobeau sanctuarele din Cirene. Contemporan cu sculpturile lui Paionios de la Olimpia (prin 470 – 460), se apropie şi mai mult de arta attică prin „caligrafia" sa un pic cam rece, dar de mare ţinută stilistică. (Muzeul din Cirene).

200. BOL DE AUR DEDICAT DE CIPSELIZI Ofranda somptuoasă făcută de fiii lui Cipselos, tiranul din Corint (a doua jumătate a secolului Vil), acest bol polilobat ilustrează virtuozitatea bijutierilor corintieni. O inscripţie în alfabet corintic arhaic glăsuieşte: „Cipselizii au consa

] v

Vi)

cruţ vasul rămăşiţelor lui Herakles". Este de un oraş cucerit de armatele lor, în vestul Greciei. (Muzeul din Boston).

201. MONEDA A CALCIDIENILOR

Liga cetăţilor calcidiene a bătut în secolul monede federale având pe revers o citară. când din stânga sus, citim pe trei laturi calcidienilor (la genitiv).

202. CANA ATTICĂ

Olarul Lisias (a doua jumătate a veacului a semnat acest vas pe

îngusta bandă roşie de „«mijlocul pântecului. Pe drept cuvând eramând ru de atare reuşită tehnică: formă simplă şi pură „timiş" negru impecabil acoperind întregul din n fără a fi nevoie de vreo decoraţie. (Muzeul Lu-vru). 203. AFRODITA DIN CNIDOS

Una din bunele replici antice (deosebit de numeroase) ale capodoperei lui Praxitele. Originalul a fost executat pe la mijlocul veacului IV, He-prezentând-o pe zeiţă nudă, în momentul coborârii în baie, sculptorul ilustra un aspect ritual; se obişnuia ca statuile de cult ale zeiţei să fie îmbăiate. Pe de altă parte nuditatea completa constituie o aluzie la puterea fecundantă a divinităţii. Frumoasele versuri ale lui Lucreţiu prin care o cântă pe Venus, la începutul poemului său Da natura remm, răspund aceleiaşi idei, (Muzeul Luvru).

ILUSTRAŢIILE INDICELUI

CERAMICA

Artizanatul grec a triumfat în artele miniaturale şi mai ales în ceramică. Olarii attici, în secolele VI şi V, au produs din abundenţă o veselă pictată ce intra uneori în competiţie cu cea de bronz ori de argint de pe mesele bogaţilor amatori, atât din Grecia cât şi din străinătate: în Etruria erau plasate în morminte, de obicei, vasele la care ţinuse defunctul şi care, împreună cu alte obiecte, figurau în inventarul funerar. Datorăm astfel necropolelor italice vasele attice cele mai bine păstrate. Varietatea şi eleganţa formelor iese bine în evidenţă din reunirea acestor câteva documente alese pentru calitatea lor excepţională. 204 CRATER CU VOLUTE

Ceramică attică cu figuri negre din a doua jumătate a secolului VI. Pe gât o friză cu războinici (care, hopliţi, arcaşi sciţi, călăreţi) ritmata de personaje şezând. (Muzeul din Boston). 205. CRATER CU CALICIU

Ceramică attică cu figuri roşii din al treilea sfert al veacului V. Gigantomahie. Zeus şi Atena încă pe giganţi înarmaţi ca hopliţi. În centru, carul lui Zeus condus de o Victorie. (Muzeul d: u jrerrara).

nr CUPA ATTICĂ

Tip de cupă caracteristic celui de al treilea sfert al secolului VI, perioada de înflorire a ceramicii attice cu figuri negre. Cupa, destul de

adâncă, prezintă la mijlocul corpului o uşoară profilatură, subliniată la exterior de o linie neagră. Buza înaltă ce lua astfel naştere a dat acestor vase mimele de „cupe cu buze11. Semnătura olarului Neandros la înălţimea torţilor. (Muzeul Luvru).

207. VAS DE BĂUT

Ceramică attică cu figuri roşii din primul sfert al secolului V. Triptolem, sez. Înd pe x\n car înaripat, încadrat de şerpi, primeşte într-o fială de libaţii vinul vărsat de Koro Persefona (desemnată cu celălalt nume al ei: Ferefata). Iu stânga, Demetra, care i-a dat tânărului grâul ce-l va răspândi printre oameni. Cele două zeiţe de la Eleusis au fiecare câte o făclie aprinsă în mină. (British Museum). 208. RYTON ATTIC CU FIGURI ROŞII

Vas „plastic" în formă de cap de catârcă cu hăţuri. Se bea din ţâşnitură. destupând un orificiu plasat în partea inferioară a vasului, în cazul de faţă la extremitatea botului. Gâtul este decorat cu o scenă de gen: un bătrân cherchelit face salturi (prima jumătate a secolului V). Forma aceasta de vas descinde din epoca mieeniană. (Petit Palais, Paris).

MONEDELE

Descoperitori ai monedei, grecii rămân maeştrii inegalabili ai acestei arte miniaturale în cadrul căreia gravorii lor au creat o mulţime de capodopere de o uimitoare bogăţie plastică. Posibilităţile de care dispune fotografia au permis mai buna apreciere a valorii, într-adevăr, monumentale a acestor mici reliefuri în argint sau aur, care suportă fără nici G depreciere mărirea până la douăzeci de ori. Fiecare cetate ţinea la onoarea de a avea propriul ei atelier monetar, precum şi tipuri originale care să-i ilustreze cultele şi legendele ei specifice. Arta monetară greacă ne-a păstrat astfel un mare număr de informaţii, preţioase pentru istoric.

209. APOLO

Monedă de la Amfipolis, de la începutul secollului IV. Îndrăzneţ racursiu al chipului, văzut j! ţ – din faţă. Zeul poartă o cunună de laur. (Cabinetul de medalii, Paris).

210. IJERMES

Monedă din Ainos (începutul secolului IV). «ca şi îndrăzneală a racursiului. Hermes poartă °e" cap o calotă de fetru, a cărei margine strâtâl?? este împodobită cu un şir de perle. Moneda i-ost mutilată în partea dreaptă. (Cabinetul medalii. Paris). °e

211. NIMFA SAU ZEIŢA

Monedă din Opus (începutul secolului IV). Qr vorul s-a inspirat mult din magnificele deca' drahme cu capul nimfei Aretuza. semnate cu Evainetos, bătute la Siracuza, la finele secolului V. El a păstrat cununa de frunze acvatice, dar a îmbogăţit şi îngreunat cerceii. (Cabinetul de medalii, Paris).

212. ATENA

Monedă corintică din secolul IV. Tip obişnuit al aversului, pe revers aflându-se „mânzul" (vezi îi. 37). Zeiţa poartă coiful „corintic" ridicat şi încununat cu laur, cu o mare şi suplă apărătoare de ceafă din piele. Egida din câmp este un simbol complementar, care marchează emisiunea, ca şi litera A. (Cabinetul de medalii, Paris).

213. TAUR ATACÂND

Monedă din Turioi, de la finele veacului V. Viguros realism animalier, în exergă, un peşte mare. probabil un ton dintre cei pescuiţi în apropierea coastelor clin sudul Italiei. Inscripţie: „Tu-rion". (Cabinetul de medalii, Paris).

214. SILEN GHEMUIT

Monedă din Naxos, în Sicilia (de pe la 460). Acestui tip de revers îi corespunde un avers cu efigia lui Dionysos (îi. 84). Racursiu îndrăzneţ, caracteristic pentru iniţiativele tehnice ale stilului sever. Silenul ţine în mâna dreaptă un cantaros fără picior; sub el, coada lui de cal. Inscripţie: „Xaxion". (Cabinetul de medalii. Paris).

215. FALANTOS SAU TARAS PE DELFIN Monedă din Tarent (secolul V), întemeietorul cetăţii a intrat în legendă, aceasta spunându-ne că după un naufragiu a fost salvat de un delfin (Pausania, X, 13, 10). Scoica simbolizează valurile marine. Atitudine degajată, realismul părului bătut de vânt şi al mâinii întinse către ţărm. Inscripţie: „Tarantinon". (Cabinetul de medalii, Paris).

216. HERAKLES ŞI LEUL DIN NEMEEA

Monedă din Heracleea (finele secolului V şi începutul celui următor). Colonie apropiată de Turioi, acest oraş are pe reversul monedelor sale – prima dintre faptele lui Herakles, patronul ei. Bufniţa dintre picioarele eroului simbolizează".

177

sprijinul Atenei. Lângă el, măciuca. La dreapta, numele heracleenilor. (Cabinetul de medalii, Paris). ggONZURI MINIATURALE ŞI PODOABE

Minuţia şi conştiinciozitatea exemplară a mesteilor greci este evidentă în bronzurile miniaturale, statuete menite să servească drept ofrande ori ca obiecte utilitare, lucrate după modelul operelor de 3 rtă majore, în orfevrărie, tehnica repusajului a fost folosită pentru vasele şi podoabele de aur, din vremea arhaismului timpuriu. Tot aşa şi arta gravării j. n adâncime, atât de bine cunoscută prin decoraţia monedelor (acestea fiind bătute cu matriţe gravate în adâncime), era o moştenire a mileniului II, vreme în care a fost intens practicată de cretani şi micenieni. Gravarea pietrelor dure, destinate utilizării ca sigilii, nu a încetat nici în epoca romană. 217. ARTEMIS DAIDALEIA

Statuetă de bronz (a doua jumătate a secolului VI), provenind din împrejurimile Olimpiei. Dedicaţie a lui Himaridas către Daidaleia. Ar-temis, cu peplos arhaic, fără pliuri şi puţin răsfrânt, ţine arcul în mâna stângă. (Muzeul din Boston).

218 – 219. BIJUTERII DE ELECTRUM (SECOLUL VII)

S-au descoperit un număr mare de plăcuţe de aur, electrum sau argint, lucrate au repousse, elemente ale unor bogate podoabe. Artistul a reprezentat în stil „dedalic" un centaur, conform tipologiei arhaice (un om cu partea din spate de cal), ţinând un iepure de urechiţii. 218)

şi o divinitate feminină înaripată (îi. 219) de tipul „Mumei fiarelor", ţinând două animale de labele dinapoi. (Muzeul din Boston).

220 – 221. MULAJE DE INTALII (A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI V)

Aceste două admirabile figuri de animale, un cal şi un bâtlan, sunt desprinse de pe două sigilii în calcedonie. Sunt atribuite gravorului (litoglifului) Dexamenos din Chios, care a semnat mai multe intalii de o excepţională calitate. (Muzeul din Boston).

ORDINELE GRECEŞTI

Caracterul original al ordinelor greceşti poate fi cel mai bine sesizat în cazul colonadelor, elemente de compoziţie folosite frecvent la temple şi la porticuri.

222. ANTABLAMENT ŞI CAPITEL DORIC (AŞV ZISUL TEMPLU AL LUI NEPTUN DE LA PAESTUM)

Templul E, dedicat probabil Herei, era împodo-l) it cu metope de calcar, ale căror chipuri feminine erau lucrate separat din marmură de Păros, şi apoi remontate (al doilea sfert al secolului V). Acest cap provine de la o metopă pierdută. Ea demonstrează că „stilul sever" care a lăsat capodopere în Attica, la Olimpia, la Cirene şi în alte părţi, n-a avut nici cea mai mică influenţă în Sicilia.

228. „SUPLÂANTA BARBERINI".

Statuie originală, datând de prin anii 430 – 420, sau copie executată în epoca romană, făcea parte dintr-un grup (poate dintr-un fronton). Nu se ştie ce personaj şi ce scenă reprezenta. Regularitatea trăsăturilor şi răceala expresiei, proprii artei acelui timp, nu ne ajută

să împrăştiem aceste incertitudini. (Muzeul Luvru).

229. CAP DE FEMEIE

Plină de graţie fără moliciune, opera se leagă de creaţiile praxiteliene din a doua jumătate a secolului IV. A se compara cu Hermes de la Olimpia, îi. 233. (Muzeul din Smirna).

230. „CLEOBIS".

Una din cele două statui de la Delfi ce glorificau pe argienii Cleobis şi Biton, doi fraţi a căror poveste a fost istorisită de Herodot. Realizate la începutul veacului VI, sunt semnate de un sculptor din Argos. Vigoare şi simplitate a modelajului cu volume mari. Omul se înfăţişează, încrezător în zeul său. (Muzeul din Delfi).

231. RĂZBOINIC DIN EGINA

Unul din răniţii întinşi în colţurile frontonului vestic al templului Afaiei (începutul secolului V). Suferinţa nu apare pe chipul marcat încă de surâsul arhaic, multă vreme numit „eginetic" din pricina acestor sculpturi. (Gliptoteca din München).

232. CAPUL DORIFORULUI

Copie fidelă executată sub forma unei hernie de bronz de către atenianul Apolonios, fiul lui Arhias, pe vremea lui Augustus. Frumuseţe regulată, puţin cam rece, caracteristică operelor lui Policlet. (Muzeul naţional din Napoli).

233. HERMES AL LUI PRAXITELE

Operă originală a marelui sculptor sau copie extrem de îngrijită din epoca romană; este cea mai bună mărturie ce o avem privitoare la graţia uşor evanescentă care a făcut faima lui Praxitele. Pe braţul stâng al zeului se află Diony-sos copil. (Muzoul din Olimpia).

ŞI PRAXITELE în lipsa unei opere în mod cert autentice a vreunuia din cei doi vestiţi sculptori greci, iată trei

documente ce ne îngăduie să-i evocăm: numele ins. al lui Fidias scris de mâna sa pe o cupă ce i-a aparţinut, o copie parţială a scutului Atenei Parterşi frumoasa statuie de bronz a tânărului Hermes? păstrează reflexul tulburător al graţiei praxitelienţi

234. HERMES DE LA MARATON

Bronz original de la mijlocul secolului IV, pps cuit în mare, în golful Maraton, îl înfăţişează pl tânărul Hermes, încântat de a fi găsit o broască ţestoasă (dispărută acum de pe palma sa stingă) din care va face cutia de rezonanţă a lirei, (jyzeul Naţional din Atena).

235. SCRISUL LUI FIDIAS

Grafit pe piciorul unui mic vas de băut, în ceramică attică foarte simplă, de care Fidias s-a folosit pe vremea când lucra la Zeus din Olim. pia. Se citeşte: „Sunt al lui Fidias". (Muzeul din Olimpia).

236. SCUTUL STRANGFORD

Copie în marmură, sumară şi foarte simplifi. cată, a scutului Atenei Partenos, care era împodobit în exterior cu o amazonomahie în relief. După o tradiţie antică, poate legendară, personajul cu capul gol, chel şi în hlamidă, care ţine în mâna ridicată un fel de secure sau baros de sculptor, puţin la stânga, sub masca Gorgonei, ar fi Fidias însuşi. (British Museum).

TABEL CRONOLOGIC

INDICE DOCUMENTAR

BIBLIOGRAFIE

LISTA FIGURILOR DIN TEXT

LISTA ILUSTRAŢIILOR

5

21 130 111 112

C.

Bun de tipar: 1.03, 1985; Apărut: 1085; Coli de tipar: 7, 66; planşe bb. Întreprinderea poligrafică Sibiu Soţ Alba Iulia nr. 40 Republica Socialistă Re. mân ia

JBSB